

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Uldis Āva

Stud.apl.Nr. ua13001

DIADOHU VARAS LEĢITIMĀCIJA 323.–281.G.P.M.Ē.
BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. Hist.

Harijs Tumans

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Diadohu varas leģitimācija 323.–281.g.p.m.ē. Āva U., zinātniskais vadītājs dr. hist. Tumans H. Bakalaura darbs, 70 lpp., 1 pielikums, 10 attēli. Latviešu valodā.

Darbā pētīti dažādie veidi, kā diadohi, sākot ar Aleksandra Lielā nāvi, leģitimēja savu varu. Starp tiem var minēt Argeādu dinastijas locekļu izmantošanu, valdnieka un dieva statusa piesavināšanos, maķedoniešu varonības ideoloģijas izmantošanu un leģitimāciju ar karadarbības un armijas izmantošanu.

LEĢITIMĀCIJA, MAĶEDONIEŠI, ALEKSANDRS, DIADOHI, ARMIJA, VALDNIEKS, VARA.

ANNOTATION

The legitimisation of power of the Diadochi 323-281 BCE. Āva, U., scientific supervisor dr. hist. Tumans H. Bachelor thesis, 70 p., 1 addition, 10 images. In Latvian language.

The thesis researches the different methods the diadochi used since the death of Alexander the Great to legitimize their power. Among these were control of members of the Argead dynasty, the assumption of the titles of ruler and god, using the macedonian heroic ideology and legitimisation through the use of warfare and armies.

LEGITIMISATION, MACEDONIANS, ALEXANDER, DIADOCHI, ARMY, RULER, POWER.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
IEVADS	5
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	7
1. ARGEĀDU DINASTIJAS IESAISTE DIADOHU VARAS LEĢITIMĀCIJĀ.....	12
1.1. Īss diadohu karu kopsavilkums.....	12
1.2. Argeādu dinastijas locekļu izmantošana varas leģitimācijai līdz Trešā diadohu kara sākumam	17
1.3. Argeādu dinastijas nozīme un izmantošana, sākot ar Trešo diadohu karu	24
2. VALDNIĒKU UN DIEVU TITULU UZURPĀCIJA	30
2.1. Valdnieks maķedoniešu sabiedrībā.....	30
2.2. Valdnieka titula uzurpācija	33
2.3. Diadohu pacelšana dievu statusā	40
2.4. Diadohu pavalstnieki, leģitimācijas rezultāti.....	42
3. ARMIJA UN KARADARBĪBA KĀ LEĢITIMITĀTES AVOTS.....	49
3.1. Karadarbības nozīme maķedoniešu sabiedrībā, tās varas leģitimācijas aspekts.....	49
3.2. Gazas kaujas piemērs karadarbības nozīmei un ietekmei uz laikabiedriem.....	55
SECINĀJUMI	59
LITERATŪRAS SARAKSTS	63
PIELIKUMI.....	66

IEVADS

Maķedonijas impērija sāka šķelties drīz pēc Aleksandra Lielā nāves 323.g.p.m.ē., un pirmais karš starp viņa mantiniekiem sākās jau gadu vēlāk. Tomēr impērija formāli saglabājās kā vienota zeme. Diadohi jeb tie, kas centās iegūt varu šajā jaunajā situācijā, karu sākumos bija tikai vietvalži, reģenti un armiju virspavēlnieki, kuri, lai gan karoja cits ar citu, to darīja impērijas kontekstā ar pilsoņu kara raksturu, un jāatzīmē, ka cīņa par varu maķedoniešu vēsturē nebija nekas jauns. Viņi postulēja savus karus kā cīņu pret citu diadohu netaisnībām, kā sodus par to noziegumiem pret oficiālo valdnieku (Argeādu) dinastiju, kā kopējās maķedoniešu gribas izpildīšanu vai kā soda ekspedīcijas par nepakļaušanos oficiālajiem impērijas vietvalžiem un tātad arī valdniekiem. Viena no zīmīgākajām atšķirībām no citiem laika periodiem bija tā, ka pār tik lielu teritoriju reti kad bija notikusi tik asa cīņa starp bijušajiem draugiem un viena valdnieka padotajiem. Tika atmests Aleksandra Lielā pieņemtais Homēra varonības modelis – tika veiktas politiskas sazvērestības, pasūtījuma slepkavības un nodevīgi nododoti sabiedrotie to lielākajos vajadzības brīžos – visi upuri ceļā uz atsevišķu diadohu absolūtu varu impērijā. Šo pašu un citu iemeslu dēļ diadohi ir tikuši arī ļoti pretrunīgi vērtēti.

Šī reālpolitiskā pieeja izpaudās tajā, ka ap 314.g.p.m.ē. diadohu vara bija tik tālu nostiprinājusies, ka tie sevi sāka uztvert par pilntiesīgiem savu teritoriju īpašniekiem. Šī apziņa sasniedza savu kulmināciju 306.g.p.m.ē., kad pēc Aleksandra Lielā dēla Aleksandra IV (leģitīmā impērijas mantnieka) noslepkavošanas diadohi cits pēc cita, izmantojot dažādus pamatojumus, pasludināja sevi par valdniekiem sevis pārvaldītajās teritorijās. Diadohu kari tomēr vēl nebija beigušies, un galējā cīņa diadohu starpā noslēdzās tikai 281.g.p.m.ē.

Šajā darbā, runājot par varas leģitimāciju, to izprot kā ideoloģisku principu kopumu, ar kuru palīdzību indivīds cenšas sabiedrībai pierādīt savu varu kā pamatotu un labu. Tā kā leģitīma vara pēc būtības ir subjektīva, tā ir ļoti atkarīga no attiecīgās sabiedrības. Maķedoniešiem nebija normatīvu aktu, kas noteiktu šādu varu. Tā vietā maķedonieši atsaucās uz tradīcijām, kuras noteica, ka valdniekam jābūt veiksmīgam karavadonim un varonim, kurš ciena un ievēro paražas. Šādam modelim, kā redzēsim, sekoja arī diadohi.

Uzreiz jānorāda, ka diadohu karus var iedalīt divos posmos – 323.-314.g.p.m.ē., kad kari notika vietvalžu starpā par to pozīcijām un ieņemamajiem amatiem impērijā, faktiski saglabājot vienotu impēriju un cīnoties par varu tās iekšienē, un 314.-281.g.p.m.ē., kad diadohi sākotnēji sāka uzvesties kā neatkarīgi valdnieki un beigās par tādiem arī kļuva, cīnoties par savu individuālo teritoriju paplašināšanu. 306.g.p.m.ē., kad impērija pilnīgi sabruka, diadohi jau atklāti kļuva par patstāvīgiem valdniekiem, nu jau atbildīgi tikai paši sev un saviem pavalstniekiem, bez vienotas impērijas ierobežojumiem (lai gan tika saglabāti centieni to vienā

vai citā formā atjaunot).

Teritorija, ko diadohi dalīja un pārvaldīja, tiem sākotnēji tika piešķirta kā impērijas vietvalžiem, parasti kopējās maķedoniešu sanāksmēs. Šīs teritorijas vairākkārt mainīja īpašniekus, līdz kamēr nonāca vienu dinastiju rokās, kuri dibināja jaunas, vēl nebijušas valstis, faktiski bez nekādām tiesībām valdīt. Pētījuma autors uzskata, ka ir nepieciešams izprast, kā viņi pasniedza savus mērķus par taisnīgiem un savu varu par leģitīmu, jo diadohu dibinātās valstis turpināja pastāvēt un dominēt Vidusjūras austrumdaļā līdz Romas impērijas ekspansijai šajā reģionā 2. un 1.gs.p.m.ē., kā arī noteica vēlāko hellēņu valdnieku uzvedību un darbību – ja diadohi centās līdzināties Aleksandram Lielajam, tad to pēcnācēji centās līdzināties ne tikai Aleksandram, bet arī savu valstu dibinātājiem-diadohiem. Tēmas aktualitāti nepārprotami raksturo arī tās mazpētītā daba – ne tikai viņu varas leģitimācijai šajā laika periodā, bet arī visam diadohu laikmetam zinātniskos pētījumos nav tikusi pievērsta tik padziļināta uzmanība kā, piemēram, Romas impērijai vai Senajai Grieķijai.

Pētījums aptver Aleksandra Lielā impērijas ģeogrāfisko telpu, jo tieši tās robežās norisinājās diadohu kari, un laika periods ir ierobežots no 323.g.p.m.ē., kad nomira Aleksandrs Lielais un ko ir pieņemts uzskatīt par impērijas sabrukuma sākumu, līdz 281.g.p.m.ē., kad nomira pēdējais no diadohiem – Seleiks.

Šī darba **mērķis** ir analizēt, kā diadohi leģitimēja savu varu no Aleksandra Lielā nāves 323.g.p.m.ē. līdz diadohu laikmeta beigām 281.g.p.m.ē. Lai sasniegtu šo mērķi, tiek izvirzīti sekojošie **uzdevumi**:

- 1) izpētīt, kā diadohi iesaistīja Argeādu dinastijas locekļus savas varas leģitimācijā un kā šī iesaiste mainījās;
- 2) izpētīt, kā maķedonieši saprata valdnieka amatu un tā pienākumus, kā diadohi pamatoja savas tiesības kļūt pat neatkarīgiem valdniekiem, kāpēc diadohi tika pasludināti par dieviem un kādas bija diadohu kā valdnieku attiecības ar to pavalstniekiem;
- 3) Izpētīt, kā diadohi izmantoja karadarbību, maķedoniešu militārās tradīcijas un varonības ideoloģiju, lai leģitimētu sevi laikabiedru acīs.

Darbs tiks **strukturēts** atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem. Pirmajā nodaļā tiks aplūkoti Argeādu dinastijas locekļi, kuri kā oficiāli pie varas esošās dinastijas pārstāvji saglabāja milzīgu simbolisku un propagandiska rakstura lomu (jo reālas varas tiem lielākoties nebija), un kā, tos savervējot, sagūstot vai nogalinot, diadohi centās leģitimēt vai nostiprināt savu varu. Otrajā nodaļā tiks aplūkots, kā maķedonieši redzēja valdniekus un to varu, kā diadohi kļuva par valdniekiem un kāpēc viņi tika pasludināti par dieviem. Trešajā nodaļā tiks aplūkota karadarbības nozīme diadohu laikā, kā tā tika izmantota varas leģitimācijas nolūkos un kā diadohi izmantoja karadarbību.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

No avotiem pētījumā visvairāk izmantota Sicīlijas Diodora “Vēstures bibliotēka”, konkrētāk, tās XVIII-XXI grāmata. Avots aptver visu diadohu laikmetu, lai gan XXI grāmata, kura apraksta notikumus, sākot no 302.g.p.m.ē., ir saglabājusies tikai fragmentāri. Diodors savu darbu rakstīja 1.gs.p.m.ē. vidū, un tas ir hronoloģiski vistuvākais diadohu laikmetam esošais darbs, kas saglabājies līdz mūsdienām. Diodora mērķis bija sarakstīt universālu vēsturi, tāpēc viņš pats nebija notikumi liecinieks, bet tā vietā tikai atstāstīja citu cilvēku pieredzēto – viņš balstījās uz avotiem, kurus rakstīja notikumu aculiecinieki vai pat dalībnieki. Sava darba ievadā Diodors raksta, ka viņa mērķis ir ar savu darbu pamācīt lasītājus, tāpēc viņš nereti neraksta objektīvi, bet pārlietu daudz kritizē vai slavē atsevišķus cilvēkus. Rakstot par diadohiem, Diodors visvairāk balstījās uz Kardijas Hieronīma¹ darbu, kurš līdz mūsdienām nav saglabājies, kā arī, iespējams, uz citiem autoriem, kurus mums nav iespējams identificēt. Kā subjektīvā attainojumu Diodora darbos par diadohiem var minēt to, ka pats Hieronīms bija virsnieks Eimēna un Antigoni karspēkos, tāpēc Diodora darbos šiem diadohiem tiek pievērsta plašāka uzmanība nekā citiem un nereti tie tiek atainoti arī pozitīvākā gaisotnē par pārējiem.² Sicīlijas Diodors ļoti labi pārzinājis reģionus, par kuriem rakstījis, – ir zināms, ka viņš ir pabijis Romā un Ēģiptē, kā arī, iespējams, apciemojis Mazāziju un Grieķiju, tomēr skaidru pierādījumu tam nav. Šajos ceļojumos viņš nepārprotami arī varēja iepazīties ar vietējo tautu kultūru un mentalitāti, novērot klimatu un izpētīt daudz plašāku grāmatu klāstu nekā viņš varētu no Sicīlijas. Pētījuma autors ir visvairāk balstījies tieši uz Sicīlijas Diodora darbu, jo tas ir visdetalizētākais diadohu laikmeta atspoguļojums un vienīgais sniedz pilnīgu pārskatu, sākot no Aleksandra Lielā nāves 323.g.p.m.ē. līdz pat Ipsas kaujai 301.g.p.m.ē. Diodora zināšanas par reģionu un avoti, uz kuriem viņš balstījies, liek viņu uzskatīt ne tikai par diadohu laikmetu visdetalizētāko, bet arī uzticamāko avotu.

Pētījumā izmantots arī viens no slavenākajiem senajiem autoriem Plūtarhs, kura mērķis, rakstot savas “Paralēlās dzīves”, bija salīdzināt kādu grieķi un romieti un pastāstīt par aprakstīto personu pēc iespējas sīkāk, lai pamācītu lasītājus par vēsturisku personu labajām un sliktajām īpašībām, visbiežāk ar dažādu anekdošu un pārstāstu palīdzību. Savas “Paralēlās dzīves” Plūtarhs rakstīja pēc grieķu biogrāfu, nevis vēsturnieku tradīcijām – Plūtarhs vēsturi analizēja

¹ Kardijas Hieronīms bija grieķis, kurš dienēja Aleksandra Lielā, Eimēna un Antigona karaspēkos. Pēc diadohu kariem Hieronīms sarakstīja vēsturi par tiem, uzmanīgi izvēloties avotus un fakti interpretācijas, tomēr lielāko uzmanību pievērsa tiem diadohiem, kuru labā pats bija karojis – Eimēnam un Antigonam. Kaut gan Hieronīma darbs būtu pilnīgākā vēsture par diadohu kariem, līdz mūsdienām tas ir saglabājies tikai kā citu autoru, piemēram, Diodora, pārstāsts.

² Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. California, University of California Press, 1990. 343 p.

pārsvarā kā filozofs nevis kā vēsturnieks. Viņa mērķis nebija sarakstīt precīzu notikumi izklāstu, bet gan izmantot vēsturi kā pamācību darba lasītājam, tāpēc Plūtarhs ticis izmantots tikai epizodiski, jo viņa darbos gadskaitļi, korektas cilvēku atrašanās vietas vai notikumu secība nav tik svarīga kā pamācību došana. Tomēr šādu kļūdu nav tik daudz, lai viņa darbi būtu pilnībā neizmantojami – Plūtarhs, tāpat kā Diodors, balstījās uz senajiem autoriem, kuri bija notikumu aculiecinieki. Plūtarham bija pieeja vairākiem pirmavotiem, kuri, lai gan viņa pārstāstīti, līdz mūsdienām ir saglabājušies, tikai pateicoties “Paralēlajām dzīvēm”. Plūtarhs arī centās nemainīt vēsturi un skatīties uz faktiem objektīvi un no tiem izdarīt secinājumus, kurus ietēra skaidrā biogrāfijā par viņa aprakstīto personu. Plūtarha “Paralēlās dzīves” kā avots ir, pēc pētījuma autora domām, uzticams un tiek plaši izmantots, bet ne tik ļoti kā Diodora “Vēstures bibliotēka”, kura aplūko visu laika periodu no 323. līdz 301.g.p.m.ē. Piemēram, Plūtarha “Dēmetrija dzīve” sniedz pārskatu pār Antigonu dēlu, dažviet arī pašu Antigonu un citiem diadohiem un atstāta vairākas anekdotes no Dēmetrija dzīves, kuras nav iekļautas, piemēram, Sicīlijas Diodora darbā. Plūtarha “Dēmetrija dzīve” tiek pārsvarā izmantota kā papildinošs avots Diodoram, īpaši izceļot anekdotes un stāstus par pašu Dēmetriju. No citiem Plūtarha darbiem epizodiski ir izmantota viņa sarakstītā Aleksandra Lielā un Eimena biogrāfija un Plūtarha eseja “Vai vecam vīram būtu jāiesaistās publiskās afērās”.

Kā cits nozīmīgs avots jāmin Justīna “Pompeja Troga *Historiae Philipicae* izvilkums”, kurš, ja neskaita Diodoru, vienīgais dod pilnīgu pārskatu pār diadohu laikmetu, tiesa, ne tik detalizētu vai precīzu kā Diodors. Justīns savu darbu sarakstīja mūsu ēras otrajā vai trešajā gadsimtā kā Troga sarakstītā darba īsu pārstāstu, un diadohiem Justīns ir veltījis XIII-XVII grāmatu. Justīns šajā pētījumā ir ticis izmantots tikai fragmentāri, jo dod visai virspusēju pārskatu pār diadohu laikmetu un viņa darbā ir liels skaits kļūdu vai apšaubāmu faktu, daži no kuriem tiks pieminēti pētījumā. Šo iemeslu dēļ Justīns vairumā gadījumu ir ticis izmantots tikai, lai papildinātu kādu citu autoru vietās, kur kāds cits avots ir skops ar detaļām. Epizodiski ir tikuši izmantoti arī citi avoti, bet uz tiem ir tikai atsevišķas atsauces un uz to piedāvātajiem materiāliem šis pētījums nebalstās tik ļoti kā, piemēram, uz Diodora vai Plūtarha darbiem.

Izmantotā literatūra sarakstīta 20.gs. vidū, beigās un 21.gs. sākumā, tomēr vispirms noteikti jāmin Johana Gustava Droizena pētījums³ par diadohiem, kurš izdots 1836.-1843.g. kā “Hellēnisma vēsture”. Šajā darbā Droizens, aprakstot laika posmu starp Aleksandru Lielo un Romas impēriju, pirmais izmantoja vārdu “Hellēnisms”. Lai gan šis darbs, kā viens no pirmajiem, cenšas diadohu laikmetu aplūkot zinātniski, tas nav izmantots šajā pētījumā, jo tas, būdams vairāk nekā 170 gadus vecs, ir zaudējis savu nozīmi akadēmiskajā vidē.

³ Дройзен, И. Г. *История эллинизма. Том II: История диадохов*. Киров: Константа, 2001. 518 с.

Ričarda Bilova pētījums par Antigonu Vienaci⁴ iedalīts divās daļās, viena no kurām aplūko Antigona biogrāfiju, un otra – kā Antigons pārvaldīja savu impēriju. Darbs gandrīz ekskluzīvi pēta Antigonu, kuru Bilovs uzskata par vēlāko hellēnistisko valstu pamatlicēju to formas un uzbūves ziņā. Bilovs neslēpj, ka Antigonu uzskata par dižāko un tālredzīgāko no visiem diadohiem, un šis aspekts vairākkārt parādās viņa pētījumā, gan salīdzinot Antigona politiku ar citiem diadohiem, gan salīdzinot Antigonu ar Aleksandru Lielo. Nozīmīgākie Bilova pētījuma aspekti, kuri tikuši izmantoti, saistās ar Antigona attiecībām ar grieķiem, diadohu kļūšanu par valdniekiem un par dieviem.

Bosvorta pētījums⁵ par karadarbību, politiku un propagandu diadohu laikmetā ir sadalīts tematiski pa nodaļām, aplūkojot (šim darbam svarīgi) Babilonā panāktos lēmumus, Eimena un Antigona kampaņu mūsdienu Irānas teritorijā, Seleika nozīmes celšanos un hellēnistiskas monarhijas leģitimitātes priekšnoteikumus. Savu nostāju pret diadohiem Bosvorts neslēpj, izceļot to, kas Aleksandram neizdevās, bet diadohiem izdevās, – izveidot stabilu, noturīgu varas sistēmu un dzīvotspējīgas valstis: “Pretēji [Aleksandram], viņa mantinieki bija konstruktīvāki. [...] Vara tika fokusēta. [...] No šāda skatupunkta to var uzskatīt par radīšanas, nevis sagraušanas periodu.”⁶ Kopumā darbs ir ticis objektīvi sastādīts, un nereti tas nonāk konstruktīvās pretrunās ar citiem pētījumiem, kā Haniotisa atziņām par karadarbības lielo nozīmi hellēnistisko valdnieku varas leģitimācijā.

Doktora Angelosa Haniotisa pētījums⁷ par karadarbību hellēņu laikmetā ir par karadarbību diadohu laikmetā un vēlāk, tās nozīmi tā laika saubiedrībā un kultūrā. Haniotiss apskata, kā karadarbība ietekmēja sabiedrību kopumā, kāda tai bija nozīme valdnieku skatījumā un kā valdnieki to izmantoja savas leģitimitātes vairošanai un savas slavas kultivēšanai. Haniotiss arī pievēršas karadarbības sociālajam un kulturālajam aspektam, cenšoties izprast tās nozīmi hellēņu laikmetā. Tiesa, ka Haniotisa pētījums vairāk skar laikmetu, kas ir aiz šī darba hronoloģiskajām robežām, tomēr hellēņu karadarbība no Aleksandra Lielā līdz pat hellēnistisko valstu iznīcībai krasi nemainījās un ap šo laiku iedibinātie kara likumi, tradīcijas un varas leģitimācijas veidi ar karaspēka palīdzību saglabājās nedaudz mainītās formās līdz pat 1.gs.p.m.ē. Haniotisa pievērsta uzmanība cilvēkiem un tas, kā kari tos ietekmēja un kā valdnieki karus izmantoja, šim darbam bija ļoti noderīgi – varu tomēr leģitimē cilvēki, pret kuriem to izmanto.

⁴ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. California: University of California Press, 1990. 515 p.

⁵ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. New York: Oxford University Press, 2002. 307 p.

⁶ Turpat, 2-3 p.

⁷ Chanotis, A. *War in the Hellenistic World*. Charlton: Blackwell Publishing, 2005. 312 p.

Robins Vaterfīlds ir klasiskās vēstures pētnieks, un viņa darbs⁸ par diadohiem ir vispārēja rakstura, bet sniedz ieskatu visās apskatītā laikmeta ietekmētajās jomās, aplūkojot karadarbību, politiku, kultūru, ekonomiku un sociālos aspektus. Vaterfīlda mērķis, rakstot savu darbu, bija padarīt šo periodu saprotamu un pieejamu visiem, tāpēc darbs ticis rakstīts, paturot prātā cilvēkus, kuri nav profesionāli vēsturnieki un šī laikmeta speciālisti. Šī iemesla dēļ Vaterfīlds aplūko plašu tēmu spektru, daudzas no kurām ignorē citi autori, piemēram, ekonomikas nozīmi diadohu laikmetā, tomēr neieslēgst detaļās nevienā no viņa aplūkotajiem tematiem. Vaterfīlda subjektīvisms izpaužas viņa neslēpti kritiskajā attieksmē pret diadohu karadarbību un politiku, bet sajūsmā par kultūras panākumiem: “Ironija ir, ka hellēnisma laikmets, kas redzēja visu šo [iepriekš aprakstīto] teicamību un augsto kultūru, tika radīta Aleksandra un viņa mantinieku brutālā cinicisma dēļ. Bet, iespējams, tieši šī iemesla dēļ šis vēstures periods var mums mācīt cerēt, ka, pat ja dzīve šķiet ļoti tumša, alkatības un iznīcības spēki pilnībā neuzvarēs.”⁹

Hamonda “A History of Macedonia” trešais sējums¹⁰ iekļauj šajā pētījumā apskatīto laika posmu, bet ievieto to senās Maķedonijas vēstures kontekstā. Pats Hamonds ir slavens Kembridžas universitātes profesors, kurš ļoti aktīvi un detalizēti pētīja Maķedonijas vēsturi. Kaut gan diadohu laikmetam ir veltītas tikai divas nodaļas, tās aplūko ne tikai maķedoniešu pamatteritoriju Eiropā, bet arī Maķedonijas impērijas valdījumus Āzijā un Ēģiptē, kā arī diadohu cīņas šajos kontinentos. Hamonda izpēte ir dziļa, un vairākās vietās (piem., 166. lpp.) viņš izvirza jaunas teorijas, pamatojoties uz vairākiem senajiem avotiem, tai skaitā Plūtaha, Diodora un Justīna darbiem.

Helēnas Lundas pētījums¹¹ par Līsimahu sniedz diezgan detalizētu pārskatu pār Līsimaha dzīvi, kā arī detalizētāk izpēta atsevišķus, visus diadohus saistošus jautājumus, piemēram, kļūšanu par valdniekiem. Pētījuma pamatā ir plašs literatūras un avotu klāsts, un ar to palīdzību Lunda cenšas izveidot saistošu stāstījumu par vienu no spēcīgākajiem diadohiem, kuru Lunda cenšas attainot objektīvā gaismā, ņemot vērā, ka vairums avotu, pēc Lundas domām, ir nepamatoti agresīvi vai vienaldzīgi pret viņu.

Simpsona raksts¹² par Antigonu un grieķu brīvību aplūko vienu no pretrunīgākajiem aspektiem diadohu laikmetā – to attieksmi pret grieķiem. Simpsons pārsvarā aplūko Antigona

⁸ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 212 p.

⁹ Turpat.

¹⁰ Hammond, N. G. L., Walbank, F. W. *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1988. 654 p.

¹¹ Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. London: Taylor and Francis e-Library, 2002. 287 p.

¹² Simpson, R. H. Antigonus the One-Eyed and the Greeks. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*: 1959, Oct., 385-409 p.

attiecības ar grieķiem, tomēr nedaudz uzmanības velta arī citiem diadohiem, piemēram, Ptolemajam, Kasandram un Poliperhonam. Rakstā tiek aplūkotas gan militārās alianses, gan Antigona attieksme pret Āzijas grieķiem, kā arī, kādā veidā Antigona attieksme pret grieķiem mainījās un kas to diktēja. Simpsona raksts, pēc pētījuma autora domām, objektīvi atspoguļo Antigona un grieķu attiecības.

1. ARGEĀDU DINASTIJAS IESAISTE DIADOHU VARAS LEGITIMĀCIJĀ

1.1. Īss diadohu karu kopsavilkums

Diadohu laikmets ir viens no sarežģītākajiem periodiem antīkajā pasaulē par vienu no nozīmīgākajiem mantojumiem vēsturē – Aleksandra Lielā impēriju. Lai gūtu vispārēju pārskatu pār darbā aplūkoto laika posmu, ir nepieciešams kaut neliels ievads, kurā tiek īsi aprakstīta notikumu secība un izskaidroti galvenie personāži diadohu laikmetā, jo vēlāk pētījumā autors aprakstīs un interpretēs notikumus tā, it kā lasītājam tie jau būtu zināmi.

Aleksandrs Lielais savas dzīves laikā izveidoja vienu no lielākajām impērijām vēsturē, kura sniedzās no Maķedonijas rietumos līdz Indijai austrumos. Šī teritorija tika ļoti strauji iekarota laika periodā no 334. līdz 323.g.p.m.ē., tomēr Aleksandram Lielajam nāves brīdī nebija neviena absolūti neapstrīdama mantinieka, kam atstāt impēriju, ne arī kāda pietiekami autoritāra Argeādu dzimtas locekļa, ko iecelt par reģentu. Pār impērijas dažādajiem apgabaliem valdīja vairāki vietvalži, kuri līdz ar Aleksandra Lielā nāvi¹³ 323.g.p.m.ē. centās atrisināt mantošanas problēmu un atrast pienācīgu pēcteci mirušajam valdniekam, tajā pašā laikā cenšoties realizēt savas individuālās ambīcijas uz varu esošajā varas vakuumā.

Pēc Aleksandra nāves ļoti interesanti raksta Justīns, aprakstot situāciju, kad valstī bija liels skaits apdāvinātu un ietekmīgu indivīdu bez kādas centrālas, iegrožojošas varas: “No otras puses, maķedonieši neredzēja viņa nāvi kā valsts-biedra zaudēšanu un kā diža valdnieka zušanu, bet priecājās par to kā par ienaidnieka krišanu, nosodot viņa pārlietu lielo stingrību un pastāvīgo karadarbību, kurai viņš tos bija pakļāvis. Vadītāji lūkojās pēc varas un vadošiem amatiem; parastie karavīri pēc bagātībām un zelta kalniem kā balvu, kura negaidīti bija iekritusi to klēpī; vieni lūkojās uz iespēju sagrābt troni, otri uz iespēju sagādāt pārticību [...]. Un ne jau lieki Aleksandra draugi lūkojās uz troni; tie bija vīri ar tādu autoritāti un spējām, ka katru no tiem varēja uzskatīt par valdnieku. Tik liela bija personīgā elegances, valdošā stāja un redzamais prāta un ķermeņa spēks katrā no tiem, ka nezinošajiem liktos, ka tie ir nevis no vienas valsts, bet visas pasaules. Nekad iepriekš Maķedonija vai kāda cita valsts nebija pilna tik izcilu vīru, kurus vispirms Filips [Aleksandra Lielā tēvs] un tad Aleksandrs bija izraudzījušies ar tādu

¹³ Vēl joprojām pastāv strīdi, vai Aleksandrs tika noindēts vai nomira dabīgā nāve. Tumans (skatīt *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*, 734.lpp) par ticamāku atzīst noindēšanu, tomēr pētījuma autors par korektāku atzīst versiju par dabīgu nāvi no malārijas, kā uz to kā iespējamu nāves cēloni norādījis Vaterfilds (skatīt *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 1-2 p.), pamatojoties uz Aleksandra organisma novājināšanos smago ievainojumu rezultātā Indijā (Plut. Alex., LXIII) un Aleksandra ievērojamo alkohola lietošanu, un sēras pēc Hēfaista nāves Babilonā (Plut. Alex., LXXV, 3-5).

spēju, ka tie drīzāk bija paredzēti nevis pavadīt tos karā, bet gan mantot troni. Kurš tad var brīnīties, ka šādi virsnieki iekaroja pasauli, kad Maķedonijas armiju vadīja nevis ģenerāļi, bet valdnieki? Vīri, kuri nekad nebūtu sastapuši līdzvērtīgus ienaidniekus ar kuriem cīnīties, ja tie nebūtu cīnījušies savā starpā; Maķedonijai bija iespēja tikt pie vairākiem Aleksandriem, ne tikai viena, ja vienīgi Fortūna nebūtu tos aicinājusi uz savstarpēju atdarināšanu kopējās iznīcības vārdā.” (Just., XIII, 1)

Šādā kontekstā 323.g.p.m.ē. Babilonā notika maķedoniešu sapulce¹⁴, kurā tika saaicinātas visas uz vietas esošās Aleksandram piesaistītās personas un, pretēji šo personu vēlmēm, negribīgi tika iesaistīta visa Maķedonijas armija Babilonā¹⁵. Šis bija pirmais mirklis, kad impērijai draudēja iekšēji kari iesaistīto diadohu individuālo ambīciju dēļ, tomēr galu galā tie nonāca pie virspusēja kompromisa lēmuma. Konferencēs rezultātā Aleksandra Lielā pusbrālis Aridajs¹⁶ tika pasludināts par valdnieku, tajā pašā laikā paturot prātā, ka, ja nelaiķa valdnieka sievai Roksānai piedzims dēls, tas kļūs par līdzvaldnieku¹⁷ (Just., XII, 4); un Perdiks, kurš bija Aleksandra draugs, miesassargs un otrā persona impērijā Aleksandra dzīves pēdējos gados, tika nosaukts par valdnieka aizbildni (kopā ar Leonātu Babilonā un Krateru un Antipatru Eiropā)¹⁸ un reģentu. Impērija tika pārdalīta (skatīt 1. pielikumu), un nozīmīgākās provinces tika piešķirtas svarīgākajām personām valstī¹⁹ (no kurām šeit tiks minētas tikai ilgtermiņā nozīmīgās) – Ptolemajs ieguva Ēģipti, Eimens – Kapadokiju (kura vēl nebija iekarota), Seleiks – Babilonu, Līsimahs – Trāķiju (Diod., XVIII, 3, 1-2). Antipatrs, ļoti respektēts ģenerālis jau kopš Aleksandra Lielā tēva Filipa II laikiem, tika apstiprināts savā esošajā amatā kā Eiropas pārvaldnieks (Diod., XVIII, 3, 2); Antigons, arī viens no vecā kadra ģenerāļiem, tika apstiprināts kā Lielfrīģijas satraps (Diod., XVIII, 3, 1); Kraters, viens no slavenākajiem Aleksandra ģenerāļiem, kurš, Aleksandram dzīvam esot, tika nosūtīts ar prāvu armiju uz Eiropu nomainīt Antipatru, tika dīvainā kārtā aizmirsts šajā pārdalē, bet, ierodoties Eiropā, dalīja varu kopā ar Antipatru²⁰.

¹⁴ Kas, kā tālāk tiks paskaidrots, bija visu maķedoniešu vīriešu kopēja sanāksme, kura, atkarībā no situācijas, apstiprināja pretendentu uz troni vai centās atrisināt mantošanas problēmu šādās sarežģītās situācijās.

¹⁵ Kurtijs Rufs (Curt., X, 1, 2-4) min, ka sanāksmi pēc Aleksandra nāves par impērijas nākotni bija paredzēts noturēt starp ģenerāļiem bez armijas klātbūtnes (kura neaicināta ieradās un nevarēja tikt atraidīta); Diodors (Diod., XVIII, 2, 2) min tikai, ka virsnieki (t.i., augstmaņi un Aleksandram piesaistītās personas) apspriedās savā starpā un vēlējās apspiest kājnietu neapmierinātību; Justīns (Just., XIII, 1) dod krasi pretēju aprakstu Rufam, sakot, ka kājnietiem vispār sākotnēji sapulcē nebija teikšanas. Iespējams, ka oficiāli kājnietiem nebija dota teikšana, bet ka tie to uzspieda ar savu skaitu, pamatojot savu aktīvo dalību notiekošajos procesos ar notikuma svarīgumu, tādējādi mainot sanāksmes raksturu no privātas uz vispārēju sapulci. Pēc autora domām, visticamāk, Aleksandram piesaistītās personas vēlējās privātu sanāksmi, kurā nonākt pie secinājuma, un tikai tad to prezentēt sapulcei.

¹⁶ Aridajs nomainīja vārdu uz “Filips III” un tā arī tiks saukts turpmāk pētījumā.

¹⁷ Kā tas arī notika, piedzimstot Aleksandram IV (323.-311.g.p.m.ē.).

¹⁸ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 44 p.

¹⁹ Nozīmīgākās personas principā tika noteiktas pēc to tuvības Aleksandram Lielajam un viņa laikā piešķirtajiem amatiem šiem cilvēkiem.

²⁰ Kā norāda Bosvorts darba *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*.

Kaut gan Babilonas sapulcē jau iezīmējās konkurence starp diadohiem, atklātā karā šīs domstarpības nepārauga, un nebūtu korekti uzskatīt, ka impērija sabruka tūlīt pēc Aleksandra Lielā nāves. Tajā pašā laikā, kā ir norādījis Bosvorts²¹, diadohi nonāca tikai pie pagaidu kompromisa, jo Roksānai vēl nebija dzimis bērns un nebija zināms, vai tas būs zēns, meitene vai nedzīvs zīdains; nebija zināma Antipatra un Kratera reakcija; saglabājās trīs spēcīgi varas centri ar Antipatru Maķedonijā, Krateru Kilikijā (kurš, tiesa, drīz vien pievienojās Antipatram Eiropā) un Perdiku Babilonā. Jebkurā gadījumā, impērija turpināja savu eksistenci, jo neviens no diadohiem šajā brīdī nebija pietiekami spēcīgs, lai tūlīt pēc tik mīlēta valdnieka kā Aleksandra nāves varētu vienpersoniski uzurpēt viņa troni un impēriju, īpaši, kad bija dzīvs Aleksandra pusbrālis un citi viņa dinastijas pārstāvji. Ja kāds no diadohiem vēlētos uzurpēt troni, tam būtu neapstrīdami jāparāda savs pārākums pār citiem varas pretendentiem, kā tas gandrīz izdevās Antigonom 316.-301.g.p.m.ē. un Seleikam 282.-281.g.p.m.ē.

Pirmās nopietnās, Babilonas konferencē neatrisinātās nesaskaņas parādījās, kad Perdiks jutās drošāk savās pozīcijās pēc savu konkurentu fiziskas iznīcināšanas (Diod., XVIII, 4, 7) vai aizsūtīšanas prom no varas centra Babilonā (Diod., XVIII, 4, 8) un kad Antipatrs kopā ar Krateru bija nostiprinājušies Eiropā pēc grieķu sacelšanās apspiešanas²². Cenšoties novērst karu un izlīdzināt to domstarpības, Perdiks izteica vēlmi apprecēt Antipatra meitu, Nīkaju (Diod., XVIII, 23, 1; Just., XIII, 6), un Antipatrs šo vēlmi bija ar mieru izpildīt (svarīgi, ka šīs laulības bija Perdika, nevis Antipatra iniciatīva). Tomēr Perdiks ar laulību galīgu noslēgšanu vilcinājās, jo saņēma kārdinošāku piedāvājumu no Aleksandra Lielā pusmāsas Kleopatras (Diod., XVIII, 23, 1). Apprecot Kleopatru, Perdiks cerēja leģitimēt savu varu maķedoniešu acīs, tādējādi potenciāli bruģējot ceļu uz varu impērijā (Diod., XVIII, 23, 3). Lai gan maķedoniešu sabiedrībā bija pierasta daudzsievitība (Aleksandra Lielā tēvam Filipam II bija septiņas sievas), Perdiks nevarēja reizē apprecēt gan Nīkaju, gan Kleopatru politisku iemeslu dēļ. Respektīvi, tā būtu pilnīgi pretrunīga stratēģija – vienas laulības veicinātu izlīgumu par varas sadalījumu ar Antipatru, otras bruģētu Perdika ceļu uz absolūtu varu un palielinātu viņa ietekmi Antipatra pārvaldītajā Eiropā.²³ Ja Perdiks lauztu laulības ar Kleopatru, viņš normalizētu savas un Antipatra attiecības, tajā pašā laikā mazinot savas izredzes iegūt valdnieka varu. Laužot laulību ar Nīkaju, Perdiks dziļi aizvainotu Antipatru un atklātu savas ambīcijas, padarot karu nenovēršamu. Šis notikums, līdz ar izvirzītām apsūdzībām pret Antigonu nodevībā par

63 p., tas bija, iespējams, apzināti no Perdika puses, cerībā, ka Antipatrs ar Krateru cīnīsies par varu Eiropā vai, dalot varu, būs katrs viens otru padarījuši pārāk vāju, lai realizētu savas individuālās ambīcijas.

²¹ Turpat, 44 p.

²² Visticamāk, tieši šī sacelšanās, kas zināma kā Lamijas karš (323-322), padarīja Antipatru politiski nespējīgu pretoties Babilonā pieņemtajiem lēmumiem, ņemot vērā viņa neveiksmes un pirmo maķedoniešu sakāvi Grieķijā kopš Filipa II (Diod., XVIII, 12, 4).

²³ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 46 p.

nepiedalīšanos Kapadokijas ieņemšanā (Diod., XVIII, 23, 3-4) un Ptolemaja atklātu sacelšanos, nolaupot Aleksandra Lielā sarkofāgu un pārvietojot to uz Ēģipti (Diod., XVIII, 28, 3), spieda Perdiku un Eimenu doties karā pret Krateru, Antipatru, Antigonu un Ptolemaju, tādējādi 322.g.p.m.ē. uzsākot Pirmo diadohu karu.

Kara gaitā Kraters krita kaujā pret Eimenu (Plut., Eum., VII, 7), un Perdiku pēc neveiksmīga iebrukuma Ēģiptē nogalināja viņa paša virsnieki (starp šiem virsniekiem bija arī Seleiks) (Diod., XVIII, 36, 5). Karš noslēdzās 320.g.p.m.ē. ar Triparadeisas konferenci, kurā Antipatrs tika pasludināts par reģentu un pārņēma atbildību pār valdniekiem (Diod., XVIII, 39, 7), kurus tas ar daļu armijas aizveda uz Maķedoniju. Vairāki diadohi tika atkārtoti apstiprināti to amatos kā vietvalži (piemēram, Līsimahs – Trāķijā, Ptolemajs – Ēģiptē), un Antigons tika pasludināts par Āzijas virspavēlnieku, viņa rīcībā nododot lielāko daļu Perdika armijas un uzdevumu sakaut Eimenu, kurš joprojām turpināja cīņu Āzijā pret, viņaprāt, nelikumīgiem uzurpatoriem (Diod., XVIII, 40, 1).

Antipatrs neilgi pēc atgriešanās Eiropā nomira, tomēr pirms savas nāves viņš par savu pēcteci reģenta amatam pasludināja Poliperhonu (Diod., XVIII, 48, 4), kādu vecu ģenerāli, kurš tāpat kā Antipatrs un Antigons bija karojis Filipa II armijā. Antipatra dēls Kasandrs jutās dziļi aizvainots par šādu lēmumu un devās pie Antigona pēc palīdzības (Diod., XVIII, 54, 3). Antigons, vēlēdamies destabilizēt Poliperhona varu (tādējādi palielinot savu), piekrita aliansei (Diod., XVIII, 54, 4), savukārt Poliperhons noslēdza aliansi ar Aleksandra Lielā māti Olimpiādu (Diod., XVIII, 49, 4) un Eimenu Āzijā (Diod., XVIII, 58, 1). Rezultātā 319.g.p.m.ē. sākās Otrais diadohu karš, kurā Poliperhons, Olimpiāda un Eimens karoja pret Antigonu, Ptolemaju un Kasandru.

Kara gaitā Kasandrs pārņēma varu Maķedonijā (Diod., XIX, 52, 1), no turienes padzina Poliperhonu, kurš bija spiests patverties Peloponēsas pussalā Grieķijā, pavēlēja nogalināt Olimpiādu (Diod., XIX, 51, 5) (kura savukārt bija pavēlējusi Filipa III sodīšanu ar nāvi, tādējādi laupot impērijai vienu no valdniekiem (Diod., XIX, 15, 5)) un pārņēma atbildību pār jauno valdnieku Aleksandru IV (Diod., XIX, 52, 4). Āzijā Eimena un Antigona duelis ilga līdz 317.g.p.m.ē., kad Antigons ar viltu sagūstīja Eimenu un piesprieda tam nāvessodu (Diod., XIX, 43-44). Ceļā atpakaļ no impērijas Austrumu apgabaliem uz Sīriju Antigons ieguva milzīgas bagātības no bijušajām persiešu un Aleksandra Lielā valsts kasēm (Diod., XIX, 51, 1) un piesprieda Seleiku, Babilonijas vietvaldi, bēgt pēc Antigona apsūdzībām, ka Seleiks neesot darījis pietiekami Eimena sakaušanai (Diod., XIX, 55, 5).

Pētījuma autora viedoklis ir, ka līdz ar Trešā diadohu kara sākumu 316.g.p.m.ē. iezīmējās jauna fāze diadohu karos.²⁴ Pirmais diadohu karš tika, lai atturētu Perdiku no varas uzurpācijas (līdzīgi kā Trešais pret Antigonu), tomēr tam bija visai ierobežots raksturs salīdzinājumā ar nākotnes kariem. Otrais diadohu karš Āzijā bija faktiski Pirmā kara turpinājums citā fāzē, vienīgi tam paralēli norisinājās Kasandra un Poliperhona konflikts Eiropā. Sākoties Trešajam diadohu karam, situācija mainījās – diadohi sāka iejusties sev pakļautajās teritorijās un raudzīties uz tām kā uz savu īpašumu, daudz pilnīgāk izmantot savu teritoriju resursus un uzvesties arvien vairāk un vairāk kā neatkarīgi valdnieki²⁵. Arī, līdz ar Olimpiādas un Filipa III nāvi un Aleksandra IV sagūstīšanu, Argeādu dinastijas nozīme bija strauji samazinājusies, padarot diadohu karus par neoficiālu cīņu par impērijas teritoriju sadalīšanu. Tas ir, neoficiālu vismaz līdz laikam, kamēr pastāvēja kāds troņmantnieks un diadohi sevi nebija sākuši kronēt par valdniekiem.

Spēcīgākais no visiem bija Antigons, kura rokās vairāk vai mazāk atradās Aleksandra Lielā impērijas Āzijas teritorija (skatīt 2. pielikumu). Pārējie diadohi, t.i., Ptolemajs, Līsimahs, Kasandrs un Seleiks, ar bailēm vēroja Antigona strauji pieaugošo varu un bagātību – Antigons faktiski bija kļuvis par spēcīgāko diadohu impērijā, un vienīgās impērijas teritorijas, kuras neatradās viņa rokās, bija Eiropa un Ēģipte. Rezultātā šī diadohu koalīcija nosūtīja Antigonom ultimātu, kurā pieprasīja robežu pārdali un valsts kases līdzekļu sadali.²⁶ Antigons šo ultimātu, protams, nepieņēma, un sākās Trešais diadohu karš, kurš ilga līdz 311.g.p.m.ē. Kara notikumi bija visai sarežģīti un netiks šeit plaši aprakstīti, tomēr jāmin, ka tā rezultātā Antigons bija ieguvis plašas teritorijas Grieķijā (Diod., XIX 105, 1) un Seleiks bija atguvis Babiloniju (App.Syr., 9, 54). Drīz vien Seleiks turpināja cīņu par Antigonom piederošajiem (bet pašu neinteresējošajiem) impērijas Austrumu apgabaliem, kurus tas pakļāva (App. Syr., 9, 55). Ap šo pašu laiku tika nogalināts impērijas pēdējais legītimais mantinieks no valdošās Argeādu dinastijas, Aleksandrs IV (Diod., XIX, 105, 2), tādējādi faktiski izslēdzot šo dinastiju no cīņas par troni.

Ceturtais diadohu karš sākās jau 310.g.p.m.ē., kad Antigonu apsūdzēja miera līguma neievērošanā²⁷, un tas beidzās 301.g.p.m.ē., kad Antigons nomira kaujā pie Ipsas (Diod., XX 1,

²⁴ Bosvorts (Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 6 p.) to saista ar 321.g.p.m.ē., kad Antipatrs atgriežas Eiropā ar abiem valdniekiem, atstājot Antigonu ar lielāko daļu armijas Āzijā ar brīvām rokām. Kaut gan to var uzskatīt par teorētisku varas praktizēšanas izmaiņu, pēc pētījuma autora domām, tā faktiski vēl nebija sākusies pārējās impērijas daļās, kurās notika pārāk aktīva cīņa starp Kasandru un Poliperhonu Eiropā un Antigonu-Eimenu Āzijā.

²⁵ Trešā diadohu kara pašās beigās vai tūlīt pēc tā pēc Kasandra pavēles tika noslepkavots impērijas oficiālais valdnieks Aleksandrs IV, faktiski pieliekot punktu vienotai Maķedonijas impērijai. Diadohu kronēšanās par valdniekiem piecus gadus vēlāk bija tikai šī fakta atzīšana.

²⁶ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 108 p.

²⁷ Turpat, 128 p.

4b). Apmēram kara vidū, 306.g.p.m.ē., Antigons kronēja sevi un savu dēlu Dēmetriju par valdniekiem, un drīz vien viņiem sekoja arī pārējie diadohi (Diod., XX, 53), pilnīgi iznīcinot Aleksandra Lielā impēriju (skatīt 3. pielikumu). Pēc Ipsas kaujas 301.g.p.m.ē. anti-Antigona koalīcija sakāva veco ģenerāli, un Seleiks, Ptolemajs, Līsimahs un Kasandrs kā uzvarētāji pārdalīja Antigona valdījumus (Diod., XXI, 4b-5) (skatīt 4. pielikumu), bet Antigona dēls Dēmetrijs turpināja cīnīties pārmaiņus ar vairākiem diadohiem un to mantiniekiem.

Piektais un pēdējais diadohu karš ilga no 282. līdz 281.g.p.m.ē. Tā gaitā Seleiks sakāva Līsimahu, un bija ļoti tuvu Aleksandra Lielā impērijas atjaunošanai (viņam piederēja lielākā daļa tās teritoriju bez Ēģiptes), bet tika nodevēģi noslepkavots (App. Syr., 10, 63). Pēc šī kara nostiprinājās diadohu izveidoto valstu teritorijas un ietekmes sfēras – Antigonīdu dinastija valdīja Maķedonijā, Seleikīdu dinastija – Āzijā, un Ptolemaju dinastija – Ēģiptē (skatīt 5. pielikumu). Lai gan šīs valstis lēnām sadalījās vairāku gadsimtu gaitā, pilnīgu sabrukumu tās piedzīvoja tikai līdz ar Romas impērijas iespiešanos Austrumu Vidusjūras teritorijā, tādējādi noslēdzot hellēnisma laikmetu.

1.2. Argeādu dinastijas locekļu izmantošana varas leģitīmajai līdz Trešā diadohu kara sākumam

Ir ļoti svarīgi saprast, ka Maķedonijas impērija nesabruka līdz ar Aleksandra Lielā nāvi 323.g.p.m.ē., jo pēc viņa nāves Babilonas konferencē tika nolemts, ka pār impēriju valdīs duāla monarhija ar Aleksandra pusbrāli Filipu un Roksānas vēl nedzimušo bērnu (kurš piedzima par zēnu un tika nosaukts par Aleksandru IV) priekšgalā (Just., XII, 4). Lai gan vara atradās nespējīgās rokās, mantošanas kārtība bija atrisināta un impērijai nedraudēja tūlītējs sabrukums. Iemesli šādam lēmumam veidot duālu monarhiju bija vairāki, un jāatzīmē, ka diadohiem teorētiski jau tajā brīdī bija iespēja impēriju sadalīt vai iecelt vienu no sava vidus par valdnieku. Tas netika darīts, visticamāk tāpēc, ka Aleksandram Lielajam un visai Argeādu dinastijai bija maģisks iespaids uz karavīriem²⁸, no kuru labvēlības konferences laikā bija atkarīga vairāku diadohu dzīvība. Vienlaikus šāda vara²⁹ nepārprotami netiktu uzskatīta par leģitīmu³⁰ tik drīz

²⁸ Par ko liecina, piemēram, falangistu vēlme tronī iecelt tādu garīgi neveselu dinastijas pārstāvi kā Filips III, (Diod., XVIII, 2, 2), nevis spējīgākus cilvēkus kā Perdiku. Par to liecina arī Peitona teiktais, ka Aleksandra karavīri paturēja acīs tikai sava valdnieka vārdu un atmiņu, būdami akli pret visu citu (Curt., X 7, 4-5).

²⁹ Šajā darbā tā ir politiskā vai sociālā autoritāte vai kontrole, īpaši tā, ko pielieto kāda valdība. skatīties: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/power> [skatīta 13.02.2016]

³⁰ Šajā darbā tiek sniegta šāda definīcija: leģitimitāte raksturo kādas institūcijas vai indivīda tiesības valdīt, un leģitīmajai ir process, caur kuru šī leģitimitāte tiek sasniegta. To visbiežāk panāk balstoties uz attiecīgās sabiedrības svarīgākajiem normatīvajiem principiem. Leģitimitāte savā būtībā ir subjektīva – tā pastāv tikai ticībā, ka kādam ir tiesības valdīt, tāpēc to nevar pielīdzināt legalitātei, jo vara var būt neleģitīma, bet legāla, un otrādi. Skatīties: Hurd, I. *Legitimacy*. The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. <https://pesd.princeton.edu/?q=node/255> [skatīta 13.02.2016.]

pēc Aleksandra nāves.

Tik nedrošā situācijā, kādā Argeādi atradās pēc Aleksandra nāves, balstoties uz zināšanām, ka maķedoniešu sabiedrībā vara pienācās “labākajam” no sabiedrības³¹, varēja diezgan drošu apgalvot, ka, visticamāk, impērijā laika gaitā varu pārņems vai nu cita dinastija, vai impērija tiks sadalīta, jo esošie valdnieki, ja vien tie netiktu nesaudzīgi aizstāvēti, šādiem “labākā” kritērijiem neatbilda. Faktiski pastāvēja situācija, kurā paralēli norisinās divi procesi – Argeādu dinastija reizē tika piesaistīta nākamo valdnieku varas leģitimācijai, saistot jauno režīmu ar veco un radot varas kontinuitātes iespaidu (izmantojot gan Aleksandru Lielo, gan viņa radniekus, īpaši sievietes), un tajā pašā laikā tā tika atstumta malā un sistemātiski iznīcināti tās locekļi, ja tie sāka apdraudēt citu pretendentu varu vai apdraudēja to leģitimitāti. Šo iemeslu dēļ pētījuma autors uzskata, ka ir nepieciešams diadohu attiecības ar Argeādiem apskatīt sīkāk.

Ir nepieciešams pieminēt divas pretēji vērstas un nesavienojamas idejas – lojalitāte pret valdošo (Argeādu) dinastiju un lojalitāte pret sevi, ar to saprotot savu dinastiju un valstu dibināšana. Šīs pretēji vērstās idejas sevi pieteica drīz pēc Aleksandra Lielā nāves, kad, no vienas puses, Eimens darīja visu iespējamo, lai novērstu impērijas sabrukumu, un kad, no otras puses, notika Perdika mēģinājumi pārņemt varu un pašam kļūt par valdnieku. Zīmīgi ir tas, ka diadohu savstarpējā cīņā par impērijas nedalītu nodošanu Aleksandram IV visaktīvāk cīnījās tieši Eimens, kurš pēc izcelsmes bija grieķis, kamēr pārējie diadohi, kuri dalīja impēriju, bija maķedonieši. Nākamajā nodaļā tiks noskaidroti iespējami iemesli šādam fenomenam, bet īsumā jāpiemin, ka tas izriet no maķedoniešu primitīvās, homērlaiku sabiedrības uzbūves, vēsturiskās maķedoniešu sašķeltības, dzīvojot nelielās cilvēku kopās, un Aleksandra laikā globālā mērogā ieviestās varonības ideoloģijas, kuru diadohi vismaz daļēji centās ievērot.

Viens no interesantākajiem Argeādu dinastijas locekļiem, kuru izmantoja varas leģitimācijas nolūkos, bija Aleksandrs Lielais, kurš, būdams miris, spēlēja lielāku lomu notikumos nekā varētu sākotnēji šķist. Aleksandra tēla izmantošanu redzam vairākkārt, piemēram, kad Perdiks kļuva par reģentu, par pamatojumu izmantojot atgadījumu, kad Aleksandrs tam bija piešķīris savu gredzenu (Diod., XVIII, 2, 4), kad Eimens cīnījās ar Krateru, un vienai pusei atslēgvārdi bija “Atēna un Aleksandrs” un otrai “Demētra un Aleksandrs” (Plut. Eum., VI, 6), kad Eimens pierunāja maķedoniešus to atbalstīt, sakot, ka Aleksandrs tam rādījies sapnī un devis padomus (Plut. Eum., XIII, 3), u.c. gadījumos. Šie bija virspusējākie un redzamākie Aleksandra tēla izmantošanas veidi savas varas leģitimācijai un propagandai. Diadohi ne tikai piesauca Aleksandru, bet centās viņu arī atdarināt, bet par to vairāk tiks klāstīts pētījuma otrajā nodaļā.

³¹ Par to vairāk skatīties darba otrajā nodaļā.

Brīdī, kad impērijai vairs nebija spējīga valdnieka, diadohi uzreiz sāka sacensties par varu, un klasiski tas tika darīts, saistot sevi ar iepriekšējo valdnieku, šajā gadījumā – Aleksandru. Tas ir viens no iemesliem, kā vēlāk tiks sīkāk paskaidrots, kāpēc diadohi tik ļoti centās sevi parādīt kā varoņus, – viņi imitēja iepriekšējo valdnieku. Tajā pašā laikā tie pastāvīgi izcēla savu saistību ar Aleksandru Lielo, ja tiem tāda bija,³² parasti kā viņa draugi, sekretāri, miesassargi vai uzticamības personas. Daži diadohi pat pieteica sevi kā Aleksandra Lielā tiešus vai pastarpinātus radniekus – Ptolemajs apgalvoja, ka ir nelegitīms Filipa II dēls un ka viņam ir saistība ar Argeādu namu caur viņa māti Arsinovu.³³ Viss Argeādu nams sevi saistīja ar Hēraklu³⁴, un diadohi arī centās norādīt uz saistību starp sevi un slavenu grieķu mītisko varoni, tādējādi atkal saistot sevi ar Argeādu dinastiju. Ptolemaja II laikā izdots Teokrīta sacerējums nostāda Ptolemaju I un Aleksandru vienā līmenī kā Hērakla mantiniekus (Theocr. Idyll., XVII 3-33). Antigonīdi, īpaši vēlākos laika periodos, arī pauda šādu propagandu. Viens no retajiem, kurš tikai nepastarpināti norādīja šādas saistības, bija Līsimahs, kurš uzsvēra savu draudzību ar Aleksandru Lielo, uz kuru vairums citu diadohu nevarēja atsaukties. Tajā pašā laikā, Līsimaha oficiālais stāsts par to, kā viņš Sīrijā uzveica lauvu ar savām kailajām rokām, vispirms saistīja viņu ar Hēraklu, kuram bija tāds pats varoņdarbs, un ar Aleksandru un Filipu II, kuri lauvas tēlu bija izvēlējušies par savu varas motīvu.³⁵ Cits, bet tikpat efektīvs veids, kā saistīt sevi ar Argeādiem, bija – ieprecoties šajā dinastijā.

Pirmais diadohu karš sākas, vismaz iegansta līmenī, sievietes rokas dēļ. Perdiks atlika plānotās laulības ar Antipatra meitu Nīkaju par labu Aleksandra Lielā pusmāsai Kleopatrai. Tas bija viens no kara iemesliem, jo 1) radīja iespaidu, ka Perdiks cenšas sevi saistīt ar valdošo ģimeni un iegūt absolūtu valdnieka varu; 2) šāda vilcināšanās un sliekššanās par labu Kleopatrai aizvainoja Antipatra godu. Visa šī epizode arī lika Antipatram manīt, ka Perdiks neuzskata aliansi ar viņu par nepieciešamu (ko varētu tulkot kā gatavošanos nākotnes karam). Rodas jautājums – vai Perdiks tiešām ar šādām laulībām spētu bruģēt sev ceļu uz valdnieka titulu?

Diodors skaidri norāda, ka Perdika mērķis bija, apprecot Kleopatru, ar maķedoniešu karavīru atbalstu iegūt absolūtu varu impērijā (Diod., XVIII 23, 3). Justīns nav tik kategorisks un min tikai to, ka ar šīm laulībām Perdiks cerēja nostiprināt savu tā brīža amatu (Just., XIII, 6). Par Perdiku avoti šajā gadījumā nav vienprātīgi – abi min, ka laulības stiprinātu Perdika pozīciju, tikai neskaidrība ir, vai tā būtu reģenta vai valdnieka pozīcija. Plūtārhs, rakstot par laiku neilgi pirms Perdika-Kleopatras epizodes, min Leonāta un Eimena sarunu: “Leonāts

³² Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. 159 p.

³³ Turpat.

³⁴ Green, P., Borza, E. *Alexander of Macedon, 356-323 BC*. Berkley: University of California Press, 2013. 5 p.

³⁵ Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. 159-160 p.

viņam atklājis savus plānus. Palīdzība Antipatram [Lamijas karā pret grieķiem] bija tikai attaisnojums, jo tikko kā viņš būs šķērsojis Eiropu, viņš pieteiks tiesības Maķedonijai; un Leonāts parādīja vēstules no Kleopatras, kurās viņa aicināja viņu uz Pellu [Maķedonijas galvaspilsēta] un solīja apprecēt viņu.” (Plut. Eum., III, 4-5) Kā redzams, jau iepriekš Kleopatra cerēja apprecēt kādu diadohu, jo, būdama Aleksandra Lielā radniece, leģitimētu šī cilvēka varu (un pati arī iegūtu varu, protams). Nevajadzētu būt šaubām, ka līdzīga motivācija varēja būt arī Perdika gadījumā. Pastāv arī viedoklis, ka Perdiks vēlējās absolūtu varu jau no paša sākuma, tāpēc Babilonas sapulcē piedāvāja nogaidīt, kamēr Roksāna dzemdēs, ar cerību, ka bērns būs meitene, un Perdiks, līdzīgi kā Filips II, varēs nākt pie varas kā valdnieks, kad būs pavadījis laiku reģenta amatā.³⁶ Šī pētījuma autors uzskata, ka šis viedoklis ir ļoti viegli pamatojams, zinot diadohu varaskāri un Perdika tieksmi pēc varas, kura bija novērojama jau no paša sākuma, un kāzas ar Kleopatru tikai stiprinātu viņa pozīcijas un iespējas iegūt troni. Rezumējot var secināt, ka diadohu karu sākumposmā valdošajai dinastijai bija liela loma, jo indivīdu attiecības ar to varēja laikabiedru acīs leģitimēt diadohus nākotnes varas maiņai.

Tas, ko no visas šīs epizodes ir vērts atzīmēt, ir tas, ka Argeādu dinastijas aura joprojām bija spēcīga un Perdiks nevarēja vienkārši aizstāt Aleksandru IV un Filipu III, bet šajā dinastijā bija iespējams “iefiltrēties”. Tātad, ieprecoties Argeādu dinastijā, Perdiks iegūtu lielāku leģitimitāti kļūt par valdnieku, jo saistītu sevi ar esošo dinastiju, ar to apvienojoties. Galu galā, bija grūti iedomāties, ka, ja Perdiks sevi pierādītu kā spējīgu reģentu, maķedonieši varētu garīgi nelīdzsvaroto Filipu III un nepilngadīgo Aleksandru IV uzskatīt par spējīgākiem impērijas valdniekiem³⁷.

Ļoti interesanti, ka tajā pašā laikā risinājās notikumi, kuri norādīja uz pretējo – kā attiecības ar dinastiju mazināja diadohu leģitimāciju un kavēja to centienus iegūt varu. Ap to pašu laiku, kad norisinājās Perdika-Kleopatras-Nīkajas epizode, uz Babilonu devās kāda cita līgava – Aleksandra Lielā pusmāsa Kinna ar savu meitu Adeju³⁸, ar domu viņu izprecināt Filipam III. Perdiks, pašsaprotami, nevēlējās kādu, kas varētu ietekmēt valdnieku Filipu III bez viņa paša, tāpēc abām sievietēm lika ceļā dažādus šķēršļus, lai aizkavētu to nokļūšanu Babilonā, tomēr, Perdīkam par nelaimi, situācija eskalējās, un centienos aizturēt Kinnu un Eiridīki Perdika brālis netīšām nogalināja Kinnu (Diod., XIX, 52, 5). Šis notikums lika Argeādiem lojālajiem maķedoniešu karavīriem Babilonā sacelties, neatstājot Perdīkam citu izvēli, kā vien dot svētību

³⁶ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 20-21 p.

³⁷ Ir iespējams iebilst ar argumentu, ka, Aleksandram IV pieaugot, Perdīkam nebūtu pamata būt par valdnieku. Tomēr tajā pašā laikā nepieciešams atcerēties to, ka Filips II nāca pie varas līdzīgā veidā, aizstājot savu brāļadēlu, kurš, visticamāk, nekad netika noslepkavots, bet nodzīvoja galmā. Jāšaubās, vai Perdiks šādā situācijā atļautu Aleksandram IV dzīvot, jo tas viņa konkurentiem dotu spēcīgu ieroci pret viņu.

³⁸ Adeja pēc laulībām ar Filipu III pieņēma vārdu Eiridīke, kā viņa arī turpmāk tekstā tiks saukta.

kāzām, tādējādi izbeidzot savu milzīgo ietekmi pār Filipu III un mazinot savu varu.³⁹ Pēc autora domām, ir neapšaubāmi, ka Perdika plānos neietilpa nogalināt Kinnu vai Eiridīki, jo, kā var redzēt no maķedoniešu reakcijas, šādu rīcību būtu grūti attaisnot jebkuram cilvēkam, kur nu vēl neilgi pie varas esošam reģentam. Vēl jo vairāk, Perdiks, būdams impērijas reģents un valdnieku gādnieks un aizstāvis aizskāra viņu radniekus, metot šaubu ēnu uz Perdika lojalitāti pret pašiem valdniekiem. Uzskatīt, ka Perdiks bija tik naivs, lai šādu iznākumu neapzinātos, būtu nepamatoti, īpaši zinot to, cik veikli viņš izmantoja politisko haosu pēc Aleksandra Lielā nāves, lai izvirzītos impērijas priekšgalā.

Diadohu centieni saistīt sevi ar Argeādu dinastiju bija saprotami, un tas visbiežāk notika ar sieviešu palīdzību vienkāršā fakta dēļ, ka diadohi kā vīrieši tās varēja apprecēt un tādējādi ļoti tieši satuvināties ar viņu dinastiju. To mēs redzam jau minētajos Perdika-Kleopatras un Filipa-Eiridīkes piemēros. Tajā pašā laikā vērts atzīmēt, ka bija iespējams saistīties ar Argeādiem arī bez laulību saistībām, kā to parāda Eimens, – pēc Perdika sakāves viņš ar savu nelielo karaspēku esot devies pie Kleopatras, lai iedrošinātu savus karavīrus, parādot tiem, ka to pusē ir Aleksandra Lielā māsa un tāpēc arī taisnība (Just., XIV, 1).⁴⁰

Kā redzams no iepriekš minētajiem diviem atgadījumiem, attiecības ar Argeādu dinastiju varēja graut vai celt diadohu leģitimitāti, īpaši karu sākotnējā posmā, kad atmiņa par Aleksandru vēl bija svaiga un neviens no diadohiem nebija paspējis pienācīgi nostiprināt savas pozīcijas impērijā. Pat šķietami no varas leģitimācijas viedokļa pozitīva attieksme, kā Perdika plānotās kāzas ar Kleopatru, varēja dot nevēlamu, bet paredzamu rezultātu, t.i., sašutumu no citiem diadohiem par tik atklātu varas uzurpācijas gājieni un neizbēgamu karu⁴¹.

Situācijā, kad impērijai bija valdnieki, bet tie bija rīcībnespējīgi, skaidrs, ka vislielākā faktiskā vara bija tiem, kuri tika nosaukti par (Perdiks, Antipatrs, Poliperhons) vai uzdevās par (Olimpiāda, Kasandrs, Antigons) reģentiem. Šie cilvēki izsludināja valdnieku vārdā izdotus

³⁹ Šis notikums pats par sevi varētu izskaidrot, kāpēc Perdiks vēlējās noslēgt kāzas ar Kleopatru, jo tajā brīdī viņa pozīcijas nebija nostiprinātas un viņš bija iesaistīts Aleksandra Lielā pumšanas slepkavībā.

⁴⁰ Justīns šeit min, ka Eimens devās uz Sardisas pilsētu Mazāzijā, lai satiktu Kleopatru, tomēr pētījuma autoram tas liekas apšaubāmi. Eimens tikko bija uzvarējis Krateru kaujā un no savas satrapijas Kapadokijā veica reidus Antipatra aizmugurē, un tūlīt pēc šīs Justīna tikšanās Antigons sakauj Eimenu kaujā un ielenc Noras cietoksnī Armēnijā (Diod., XVIII, 41, 1). Justīns ir vienīgais, kurš šādu tikšanos ir minējis, un tai nebija daudz laika, lai notiktu, ņemot vērā, ka Sardisa atrodas Egejas jūras krastā. Lai gan Plūtarhs ap šo laiku arī min Kleopatru, tas ir citā kontekstā – Eimens vēlējās uzsākt kauju netālu no Sardisas un Kleopatrai parādīt savu karaspēku, tomēr tā viņu pārliecināja doties dziļāk Frīģijā (Plut. Eum., VIII, 4); Plūtarhs nevienā vietā nemin, ka abi reiz būtu tikušies aci pret aci, drīzāk norādot uz rakstisku korespondenci. Visticamākās iespējas ir divas – vai nu Kleopatra, ceļojot pie Perdikas lai laulātos, bija pametusi Sardisas pilsētu un vēlāk tajā atgriezās (kur viņa vēlāk atrodas arī Diodora tekstā (Diod., XX, 37, 3)), pa ceļam satiekoties ar Eimenu (kas ir pretrunā ar Plūtarha versiju), vai Eimenam bija rakstiska korespondence ar Kleopatru. Kā vēl viens arguments pret Justīnu jāmin, ka viņš maldīgi apgalvo, ka Eimens esot ievācis meslus Aitolijā (Just., XIV, 1), kura atrodas Grieķijā, tomēr Eimens patiesībā tajā brīdī bija Mazāzijā. Par ticamāku jāuzskata otrā iespēja laika un telpas ierobežojumu dēļ.

⁴¹ Karš pats par sevi, atmetot tā izraisīto postu, diadohiem varēja nākt gan par labu, gan par sliktu (īpaši, ja skatās no leģitimācijas viedokļa), bet par to nepieciešams skatīt pētījuma trešo nodaļu.

dekrētus, kas, atkarībā no reģenta, vai nu stiprināja valdnieku varu, vai bruģēja ceļu uz varas maiņu reģentam par labu. Pašsaprotami, ka dekrētus valdnieku vārdā vislēģitīmāk un ērtāk varēja izdot tie, kuru tiešā pakļautībā atradās valdnieki, tāpēc notika pastāvīga cīņa par tiem. Lai gan šī cīņa nebija tik krāšņa kā paralēli citur impērijā notiekošās kaujas, no varas leģitimācijas aspekta tai bija daudz lielāka nozīme, vismaz laikā, kad impērija saglabāja savu oficiālo vienotības raksturu.

Šī cīņa Otrā diadohu kara laikā Eiropā notika asiņaini, iesaistot tajā armijas un politiskas slepkavības, tomēr šāda cīņa, varbūt ne tik uzskatāmi, norisinājās arī iepriekš – Babilonas konference bija cīņa par varu starp Perdiku, kurš vēlējās Roksānas nedzimušo bērnu par valdnieku, un Meleāgru, kurš kopā ar kājniekiem vēlējās redzēt garīgi nestabilo Filipu III par valdnieku. Vēlāk bija redzama Perdika nevēlēšanās dalīt ietekmi pār valdniekiem ar Kinnu un Eiridīki. Pirmā diadohu kara laikā abi valdnieki ceļoja kopā ar Perdika armiju pret Ptolemaju, parādot pasaulei, ka Perdiks ir valdnieku pusē un ka Ptolemajs ir nemiernieks. Var redzēt, ka bija nemitīga konkurence par piekļuvi valdniekiem, ietekmi pār tiem, un tie, kuru rokās bija valdnieki, izmantoja viņus savu politisko mērķu īstenošanai.

Pirmā un Otrā diadohu kara pārejas periodā, pēc Triparadeisas konferences lēmuma, reģenta titulu pieņema Antipatrs, kurš uzņēmās ne tikai teorētisku, bet arī faktisku gādību pār valdniekiem, aizvedot tos kopā ar sevi no Sīrijas uz Maķedoniju “ar mērķi atjaunot valdniekus to dzimtajā zemē” (Diod., XVIII 39, 7). Šī bija pirmā nozīmīgā⁴² gādības maiņa pār valdniekiem, bet ne pēdējā – Otrā diadohu kara laikā šo pienākumu pārmaiņus uzņēmās Poliperhons, Olimpiāda un Kasandrs, un, tā kā impērija vēl arvien saglabāja savu vienotības fasādi, tad, kā jau tika noskaidrots, reģenta amatam bija relatīvi liela vara.

Ļoti interesanta un jauna⁴³ Otrā diadohu kara iezīme ir straujā oficiālo valdnieku varas ilūzijas mazināšanās. Valdniekiem diadohu laikmetā nekad nebija reālas varas, bet šajā brīdī tas sāka kļūt arvien redzamāk, īpaši ņemot vērā to aizgādņu biežo maiņu karu gaitā, kā arī laikabiedru attieksmi pret valdniekiem. Piemēram, Otrā diadohu kara laikā Aleksandra Lielā māte Olimpiāda nogalināja Filipu III ar domu stiprināt sava mazdēla tiesības uz troni, padarot viņu par vienīgo impērijas mantinieku. Tomēr šis apstāklis diadohiem ilgtermiņā nāca par labu – viens no valdniekiem bija miris, un tagad tiem bija attaisnojams iemesls tikt vaļā no ietekmīgās Olimpiādas, kura visaktīvāk no visiem cīnījās par sava mazdēla Aleksandra IV tiesībām uz troni un kura citos apstākļos būtu bijusi neaizskarama.

⁴² Pēc Perdika nāves un pirms Antipatra kļūšanas par reģentu divi vīri, Aridajs un Peitons, bija uz īsu laiku kļuvuši par valdnieku aizgādņiem, tomēr tūlīt pēc Antipatra ierašanās viņi šo pienākumu zaudēja (Diod., XVIII 39, 1).

⁴³ Šeit varētu argumentēt, ka Pirmajā diadohu karā šādas iespējas vienkārši nebija, bet tas, kas būtu noticis, ja šāda iespēja sevi būtu prezentējusi, pēc autora domām, ir vienkārši spekulēšana.

Visai zīmīgs brīdis bija Filipa III un Eiridīkes piesliešanās Kasandram pret Poliperhonu un Olimpiādu, to vēlākā sagūstīšana un nāve, jo viņi bija pirmie Argeādu dinastijas pārstāvji, kuri šajā konfliktā tika noslepkavoti politisku iemeslu dēļ.⁴⁴ Visā šajā epizodē var redzēt gan mainīgās alianses, gan karavīru bijību pret Aleksandra Lielā dinastiju, precīzāk, viņa tuvākajiem radniekiem, ko jau iepriekš varēja redzēt Babilonas sapulcē, Kleopatras intrigās un Kinnas nāvē.

Visticamāk, Eiridīke izmantoja sava dzīvesbiedra garīgo nestabilitāti un pati noteica abu nostāju (par to liecina avoti, piem., Diod., XIX, 11, 1; Just., XIV, 5), ar cerību, ka, pieslienoties Kasandram un uzvarot Poliperhonu un Olimpiādu, varētu vairost sava vīra (un caur viņu arī savu) autoritāti, tomēr situācija neizvērtās tiem labvēlīgi. Viņu armijas maķedoniešu karavīri nevēlējās iesaistīties cīņā pret Aleksandra Lielā māti un dezertēja (Diod., XIX, 11, 2; Just., XIV, 5). Pēc šī notikuma Olimpiāda sodīja abus ar nāvi un uzsāka terora kampaņu Maķedonijā (Diod., XIX, 11, 5-9), cerot sodīt gan iedomātus, gan reālus sava mazdēla iespējamus ienaidniekus, bet tas tikai pavērsa masu viedokli pret viņu un par labu Kasandram.

Kasandrs, protams, šo situāciju izmantoja un ieradās Maķedonijā ar armiju, un pēc neilga Pidnas pilsētas aplenkuma sagūstīja Olimpiādu un sodīja to ar nāvi (Diod., XIX, 51, 4-5; Just., XIV, 6), kā arī saņēma gūstā Aleksandru IV un Roksānu (Diod., XIX, 52, 4). Šajā situācijā Filips III palīdzēja leģitimizēt Kasandra ierašanos Maķedonijā un tikšanu vaļā no Olimpiādas – Filips ar savu sievu bija pasludinājuši Kasandru par reģentu (Just., XIV, 5, 3), mazinot Poliperhona autoritāti un leģitimējot gādības uzņemšanos pār valdnieku; pēc ierašanās Maķedonijā Kasandrs apglabāja Filipu un Eiridīki Aigejā⁴⁵, kur tradicionāli apglabāti valdnieki. Kasandrs palika Maķedonijā, uzņēmies “rūpes” pār Aleksandru IV un valdīja kā Filipa iecelts reģents. Visa šī situācija ataino Argeādu dinastijas locekļu nozīmi diadohu varas politikā un propagandā – ir apšaubāmi, vai bez Filipa “svētības” un vēlākās nāves Kasandrs būtu tik veiksmīgi un strauji nostiprinājies Maķedonijā, kā arī tik efektīvi ticis galā ar Olimpiādu⁴⁶, ņemot vērā, kā neilgi pirms tam maķedoniešu karavīri pat atteicās pret viņas vadīto karaspēku uzsākt kauju.

Olimpiādas nogalināšana ir visai interesanta aina – gan Diodors, gan Plūtarhs raksta, ka pirmie, kurus Kasandrs sūtīja viņu nogalināt, ievērojot viņas karalisko stāju un atminoties viņas saistību ar saviem dižajiem valdniekiem, nespēja pacelt pret bijušo valdnieci roku (Diod., XIX,

⁴⁴ Kinnas nāve tiek šeit tiek pieņemta kā negadījums.

⁴⁵ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 41 p.

⁴⁶ Viens no iemesliem, kāpēc Kasandrs vēlējās nogalināt Olimpiādu tūlīt pēc viņas sagūstīšanas, bija viņa vēlme izmantot svaigās atmiņas par viņas nežēlību kā pamatojumu šādam spriedumam, kā arī liegt Olimpiādai iespēju tiesas priekšā aizstāvēt savu rīcību, pie reizes atgādinot klausītājiem par savu radniecību ar Filipu II un Aleksandru Lielo (Diod., XIX, 51, 4).

51, 5; Just., XIV, 6). Justīna aprakstā teikts, ka telpā ienāca citi karavīri, kuri viņu nonāvēja, bet Diodors apraksta Kasandra organizētu scēnu, kurā Olimpiādas upuru radinieki to ar akmeņiem nomētāja līdz nāvei. Gan Diodors, gan Justīns piemin Olimpiādas drosmīgās beigas, kuru laikā viņa ne reizi neiekliedzās, un Justīns šajā gadījumā velk tiešu paralēli starp viņas un Aleksandra Lielā drosmi. Tas kārtējo reizi ir apliecinājums tam, ka laikabiedru acīs Aleksandra gars vēl joprojām bija dzīvs (tiesa, šajā situācijā tas nebija tik skaidri redzams kā citās).

Trešā diadohu kara laikā (314.-311.g.p.m.ē.) Aridajs jau bija miris, noslepkavots pēc Aleksandra Lielā mātes Olimpiādas pavēles, kuru savukārt pavēlēja nogalināt Kasandrs, kura gūstā Maķedonijā atradās Aleksandra Lielā sieva Roksāna un Aleksandrs IV. Tomēr tie nebija vienīgie Argeādu dzimtai piederīgie, kurus diadohi turpināja izmantot savas varas leģitimācijai, – piemēram, Sardisas pilsētā Mazāzijā dzīvoja Aleksandra Lielā pusmāsa Kleopatra⁴⁷ (Diod., XX, 37, 3) un Pergamonā dzīvoja Aleksandra Lielā bastards Hērakls (Diod., XX, 20, 1).

Vairums diadohu savu varu un amatus bija ieguvuši (vai atkārtoti apstiprinājuši) vispārējā maķedoniešu sapulcē pie Triparadeisas 321.g.p.m.ē. (Diod., XVIII, 39), kas maķedoniešu vērtējumā bija leģitīmākais varas iegūšanas veids, kāds vien iespējams⁴⁸ – pie lēmuma visi nonāca kopīgi valdnieku klātbūtnē. Teorētiski šādā situācijā karam starp diadohiem nebūtu bijusi vajadzība, bet faktiski pārējie vietvalži redzēja Antigonu kā draudu savai varai un uzskatīja, ka Antigona plāns ir atjaunot impēriju tās pilnajās robežās ar viņu kā tās vienīgo valdnieku (Diod., XIX, 56, 1-3).

Šādā kontekstā, lai, vēl joprojām skatoties caur teorētiski vienotas impērijas prizmu, nostādītu sevi pretī Antigonom, prezentētu savas tiesības uz teritoriju pārvaldi un radītu varas kontinuitātes iespaidu, diadohi centās izmantot Argeādu dinastijas pārstāvjus, vai nu turot gūstā Aleksandru IV un uzdodoties par reģentu valdnieka vārdā, vai arī sasaistot sevi un esošo valdnieku dinastiju ar laulību saitēm. Tieši ar šādu darbību izcēlās Kasandrs, kura rokās atradās ne tikai Aleksandrs IV, bet kurš par sievu bija apņēmis arī Aleksandra Lielā pusmāsu Tesaloniku (Justīns viņu nosauc par Aridaja meitu, tomēr tas ir mazticams, ņemot vērā, ka viņš ar savu vienīgo zināmo sievu Eiridīki bija precējies tikai dažus gadus) (Diod., XIX, 52, 1), bet līdzīga rīcība bija redzama arī no citiem diadohiem.

1.3. Argeādu dinastijas nozīme un izmantošana, sākot ar Trešo diadohu karu

Trešais diadohu karš izcēlās 314.g.p.m.ē., un drīz pēc tam Antigona rīkotā maķedoniešu

⁴⁷ Tā pati, kuru Perdiks bija cerējis apprecēt.

⁴⁸ Simpson, R. H. Antigonus the One-Eyed and the Greeks. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*: 1959, Oct., 389 p.

sapulcē Tīrā tika izvirzītas vairākas apsūdzības pret Kasandru. Šajā proklamācijā ir vairāki nozīmīgi punkti, piemēram, prasība dot grieķiem “brīvību un autonomiju”⁴⁹, tomēr šajā dinastiskajā kontekstā svarīgākie bija šādi: Kasandrs tika pasludināts par “pretendentu uz troni”⁵⁰, apsūdzēts vairākos noziegumos, tostarp Olimpiādas nogalināšanā, Aleksandra IV un Roksānas aizturēšanā, Tēbu pilsētu atjaunošanā⁵¹ un Tesalonikas piespiedu apprecēšanā (Diod., XIX, 61).

No šādas proklamācijas nevar būt šaubu, ka Antigons izteica savu vēlmi būt par impērijas reģentu, tātad arī tās faktisko valdnieku, tomēr grūti noskaidrot, cik šī vēlme bija patiesa un cik lielā mērā prezentēta propagandas nolūkos kā atbildes reakcija pārējo diadohu izvirzītajām prasībām pirms Trešā diadohu kara.⁵² Lielākā daļa apsūdzību Tīras proklamācijā tika vērstas pret Kasandru⁵³, kurš faktiski bija spēcīgākais no visiem Antigona ienaidniekiem – viņa rokās bija Aleksandrs IV, Maķedonija (kuras karavīri bija nepieciešami visu diadohu armijām) un liela daļa Grieķijas. Ja Kasandrs tiktu uzvarēts, Līsimahu un Ptolemaju nebūtu grūti sakaut – atrodoties tik tālu viens no otra, tiem būtu grūti, ja ne gandrīz neiespējami koordinēt veiksmīgu kampaņu pret Antigonu.

Pēc pētījuma autora domām, Tīras proklamācija iezīmē ļoti lielu izmaiņu attieksmē pret Argeādu dinastijas pārstāvjiem. Grūti noticēt, ka Antigonu tiešām uztrauca Aleksandra IV un Roksānas stāvoklis Amfipolē un to nespēja valdīt, un ir apšaubāmi, vai pats Antigons būtu rīkojies citādi. Tajā pašā laikā tas netraucēja viņam izteikt pārmetumus Kasandram par viņa izturēšanos pret Argeādiem, pārmetot viņa necilvēcību un centienus uzurpēt varu, ko faktiski centās darīt visi diadohi. Antigona interesēs, pašsaprotami, nebija Aleksandra IV atbrīvošana un tā varas atjaunošana, jo tad tiktu grauta viņa paša vara un autoritāte.⁵⁴ Jāpiebilst, ka bez Tīras

⁴⁹ Par to vairāk pētījuma otrajā nodaļā.

⁵⁰ Jāatzīmē, ka Diodors tekstā min, ka “[Kasandrs] atklāti cenšas pieteikt savas tiesības uz maķedoniešu troni” (Diod., XIX, 61, 2). Kaut gan šajā gadījumā Diodors min Maķedoniešu troni, nav skaidrs, vai runa ir par impēriju vai Maķedoniju kā teritoriju Eiropā. Kasandra mērķi apprecot Tesaloniku, visticamāk, bija pretenziju izteikšana pret pašu Maķedoniju, jo Kasandram dzīves laikā plašāku ambīciju par Eiropu nebija un viņam arī nebija pietiekami daudz spēka šādu ambīciju īstenošanai. Tomēr šajā situācijā tiek aplūkotas Antigona izvirzītās apsūdzības pret Kasandru, un tajās, iespējams, Antigons centās sev lojālajiem spēkiem Kasandru paradīt kā pretendentu uz visas impērijas troni. Šādu ainu arī nebūtu grūti uzburt, jo Kasandrs ir vainojams arī Olimpiādas slepkavībā (Diod., XIX, 51) un vēlāk pavēlēja nogalināt visas atlikušās Aleksandra Lielā vīriešu atvases (Diod., XIX, 105, 2; Diod., XX, 28, 2).

⁵¹ Sākotnēji tā varētu šķist dīvaina apsūdzība, bet jāņem vērā, ka Tēbas nopostīja Aleksandrs Lielais pēc tam, kad pilsēta pret viņu sacēlās (Plut. Alex., XI, 7-11), un Kasandrs, atjaunojot pilsētu, rīkojās pilnīgi pretēji bijušā valdnieka-dieva vēlmēm. Šādā kontekstā ir saprotams, kāpēc maķedonieši šādu rīcību varēja uzskatīt par noziegumu.

⁵² Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 114 p. Starp šīm prasībām ietilpa Seleika kā Babilonijas satrapa atgriešana amatā, dalīšanās ar karā pret Eimenu gūto laupījumu un vienlīdzīgāku teritoriālo sadalījumu impērijā (Diod., XIX, 57, 1).

⁵³ Šajā nodaļā netiek minēti punkti par to, ka grieķiem jābūt “brīviem, nepakļautiem svešvalstu garnizoniem un autonomiem” (Diod., XIX, 61, 3), kas tiks aplūkots otrajā nodaļā. Jebkurā gadījumā, arī šis punkts tika galvenokārt vērstas pret Kasandru, kura pārvaldītajās teritorijās dzīvoja ļoti daudz grieķu.

⁵⁴ Tieši šo iemeslu dēļ Antigons vēlējās, lai “tos atbrīvo un atgriež maķedoniešiem” (Diod., 61, 3), ar to saprotot,

proklamācijas Trešā diadohu kara militārie un politiskie notikumi neiesaistīja Argeādus, un tie tika atstāti novārtā.

Argeādi atkal parādās avotos pēc Trešā diadohu kara, kad notika kas tāds, kas pilnībā izmainīja esošo politisko situāciju Vidusjūras Austrumu reģionā. Kamēr Aleksandrs IV bija jauns troņamantnieks, visi diadohi bija tikai vietvalži, bet, kad Aleksandrs IV sasniegtu pilngadību (pieņemot iespēju, kas ir mazticama, ja ne gluži neiespējama, ka Aleksandram arī tiktu piešķirta reāla vara), to autoritāte un autonomā valdīšana tiktu stipri ierobežota, ja ne pilnībā izbeigta. Kasandram Aleksandrs IV, kamēr valdnieks bija nepilngadīgs, bija noderīgs, jo caur to tika leģitimēta viņa vara – Kasandrs varēja savu pozīciju Maķedonijā un Grieķijā attaisnot kā valdnieka interešu pārstāvētāju Eiropā.⁵⁵ Visi diadohi cīnījās cits pret citu, sagrāba teritoriju un izsludināja dažādus dekrētus savu, nevis kopējo interešu vadīti, un nodot šo varu jauna, nepārbaudīta zēna rokās nebija neviena interesēs, tāpēc Kasandrs pieņēma lēmumu Aleksandru un viņa māti Roksānu noindēt⁵⁶ 310. vai 309.g.p.m.ē. (Diod., XIX, 105, 2).⁵⁷

Tomēr Aleksandrs IV nebija vienīgā Aleksandra Lielā atvase – vēl bija viņa bastards Hērakls. To apzinājās un izmantoja bijušais reģents Poliperhons, kurš cerēja vēlreiz iesaistīties karos par savu vietu impērijā. Poliperhons izsauca Pergamā dzīvojošo Hēraklu un viņa māti Barsīnu pie sevis uz Peloponēsu⁵⁸ un ar lielu armiju devās uz Maķedoniju pasludināt zēnu par valdnieku (Diod., XX, 20), neapšaubāmi cerot valdīt zēna vietā un izmantot to kā savu marioneti. Tomēr Kasandrs pārliecināja Poliperhonu mainīt nometnes un pasludināja to par “ģenerāli Peloponēsā” ar norunu, ka Hērakls tiks nogalināts (Diod., XX, 28, 2). Poliperhons piekrita un nogalināja gan dēlu, gan māti (Diod., XX, 28, 3).

ka Aleksandru IV atgriez maķedoniešiem no Tīras konferences, t.i., Antigona, kurš, kā norāda Diodors, “bija pārņēmis troņa aizsardzību”. Antigona rokās Aleksandrs IV un Roksāna būtu ne tikai viņa tiešā kontrolē un nevarētu tikt izmantoti pret viņu, bet arī piešķirtu Antigona kā reģenta varai lielāku leģitimitāti.

⁵⁵ Hammond, N. G. L., Walbank, F. W. *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1988. 166 p.

⁵⁶ Robins Vaterfilds izvirza hipotēzi, ka Kasandrs varētu būt noliedzis to noslepkavošanu, izplatot baumas par to aizbēgšanu vai nolaupīšanu, un kā argumentu izmanto vēl vairākus gadus pēc notikuma izdotas monētas un dokumentus ar Aleksandra IV vārdu uz tām. Pētījuma autors šo hipotēzi neuzskata par neiespējamu, bet arī ne pilnīgi pierādītu, jo arī pēc Aleksandra Lielā nāves vairākus gadus desmitus turpināja izdot monētas ar viņa attēlu. Iespējams, ka vēl joprojām tika saglabāta vienotas impērijas fasāde un Kasandrs joprojām izmantoja savu bijušā *de facto* reģenta pilnvaras savas varas leģitīmitācijai. Hamonds darbā *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. 165-168 p. arī atbalsta šādu teoriju, piebilstot, ka Babilonas hronikas kā Aleksandra IV pēdējo valdīšanas gadu min 307./306.g.p.m.ē., resp., gadu, kad Antigons un Dēmetrijs sevi pasludina par valdniekiem.

⁵⁷ Gadskaitlis ir neskaidrs. Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 129-130 p. Hamonds darbā *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. 165-168 p. izsaka viedokli, ka Aleksandrs IV tika nogalināts starp 310. un 306.g.p.m.ē., visticamāk 309.g.p.m.ē. pēc Hērakla nāves, pretēji pieņemtajam viedoklim, ka tas notika pirms tam. Šāds viedoklis tiek aizstāvēts ar neskaidrībām Diodora tekstā par šo notikumu un pamatots ar citātu no Justīna. Hamonda argumentācija (ka Hērakls nomira pirms Aleksandra), pēc pētījuma autora domām, ir nepietiekama, jo Justīna darbu izmanto kā pareizu, kas ir apšaubāmi, un ir mazticams, ka Poliperhons spētu leģitīmi sludināt iespēju iecelt Hēraklu par valdnieku, ja Aleksandrs IV būtu dzīvs. Šo iemeslu dēļ Hamonda viedoklis netiek izmantots šajā darbā.

⁵⁸ Teritorijā, kuru kontrolēja Antigons, tātad nešaubīgi tas notika ar Antigona ziņu un svētību, lai vājinātu Kasandru.

No Argeādu dinastijas vairs nebija dzīvu vīriešu pēcnācēju, tāpēc nebija neviena, kam mantot impēriju. Tomēr būtu nekorekti piemirst dzimtai piederīgās sievietes Kleopatru un Tesaloniku. Tesalonika bija kļuvusi par Kasandra sievu un vairs nebija pieejama, bet Kleopatra bija. Diadohu karu laikā vairāki ambiciozi vīri bija centušies apprecēt Kleopatru, jo redzēja Aleksandra Lielā pusmāsu kā atslēgu uz savu varu, bet, piemēram, Leonāts un Perdiks nomira pirms laulībām.⁵⁹ Apprecot Aleksandra Lielā pusmāsu, diadohi sasniegtu vienu no saviem nozīmīgākajiem mērķiem – to vara kļūtu leģitīmāka un tiktu radīts varas kontinuitātes tēls, tai pārejot no Argeādiem uz kādu citu dianstiju ar pašu Argeādu pilnīgu atbalstu.

Ptolemajs šo izdevību saskatīja un piedāvāja Kleopatrai kļūt par viņa sievu, un viņa piekrita.⁶⁰ Tomēr Antigons šo laulību lauza pirms tā notika, pavēlot Kleopatru nogalināt, tiesa, piešķirot Aleksandra Lielā mātai valdnieka cienīgas bēres (Diod., XX, 37, 5-6). Ptolemajs cerēja izmantot Kleopatru kā leģitimācijas avotu un radīt varas kontinuitātes ilūziju no šāda skatupunkta, kamēr Antigons, nogalinot Kleopatru, arī centās panākt to pašu efektu, jo maķedoniešu sabiedrībā jaunais valdnieks apglabāja veco (kas ir viens no iemesliem, kāpēc Kleopatrai bija valdnieka cienīgas bēres). Varas kontinuitāti no šāda aspekta izmantoja, kā jau tika minēts, arī Kasandrs, apprecot Aleksandra Lielā pusmāsu Tesaloniku (Diod., XIX, 52, 1), bet daudzi tās nosodīja kā piespiedu kāzas, mazinot cerēto efektu.

Līdzīgi kā Antigons Kleopatru arī Kasandrs Argeādu dinastijas pārstāvjus apglabāja ar godu un cieņu. Pēc Filipa III nāves Kasandrs pats parūpējās par viņa apbedīšanu (Diod., XIX, 52, 5). Pēc Aleksandra IV nāves zēnu guldīja Aigejā (turpat atdusējās arī Filips II un III), kur tradicionāli tika apglabāti maķedoniešu valdnieki. Aleksandru, visticamāk, apglabāja pats Kasandrs, gan lai attālinātu sevi no zēna slepkavības, gan lai parādītu sevi kā nākamo Maķedonijas valdnieku.⁶¹

Tas nebija vienīgais veids, kā diadohi izmantoja dinastijas pārstāvju nāvi varas uzurpācijai un tās leģitimācijai. Kasandrs pēc Aleksandra IV nogalināšanas bija zaudējis cieņu maķedoniešu vidū, un Ptolemajs, kura rokās bija liela flote, daudzi maķedoniešu karavīri un Aleksandra Lielā mirstīgās atliekas, centās ieņemt Maķedoniju, jo šajā brīdī tika uzskatīts par *persona grata*.⁶² Respektīvi, Kasandrs, personīgi apglabājot Aleksandru IV, un Ptolemajs, uzbrūkdams vispārpieņemtajam Aleksandra slepkavam Kasandram, katrs savā veidā izmantoja valdnieka nāvi sevi kā Maķedonijas valdnieka varas leģitimācijai – viens, lai parādītu sevi kā

⁵⁹ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 134 p.

⁶⁰ Turpat, 132.p. Gan Hamonds (*A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. 169 p.), gan Bilovs (*Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 144 p.) izsaka iespēju, ka Kleopatra plānoja ar Ptolemaju valdīt kopā, nevis vienkārši apprecēt viņu, kas, zinot citas tā laika sievietes kā Olimpiādu un Eiridīki, nemaz nebūtu neiespējami. Arī, tas būtu kā Ptolemaja kompromiss apmaiņā pret tik izdevīgām laulībām.

⁶¹ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 130 p.

⁶² Hammond, N. G. L., Walbank, F. W. *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. 169 p.

labu mantinieku, otrs – kā netaisnīga slepkavas un uzurpatora aizstājēju.

Kopumā var secināt, ka Argeādu dinastijas locekļu, īpaši valdnieku, nozīme bija milzīga diadohu karu pirmajā pusē, kad tos vairākkārt izmantoja dažādi reģenti vai citas tuvu stāvošas personas savas esošās un potenciālās varas leģitimēšanai. Diadohi centās gan ieprecēties valdošajā dinastijā, gan pārņemt valdnieku aizbildņu funkciju. Tomēr, sākot ar Trešo diadohu karu, kad Olimpiāda jau bija nogalinājusi Filipu III un pašu Olimpiādu bija nogalinājis Kasandrs, kura gūstā atradās Aleksandrs IV un Roksāna, valdnieka nozīme sāka strauji samazināties. Vienīgie ar valdnieku saistītie piemiņas vērtie notikumi ir tā aizturēšana kā apsūdzība pret Kasandru Tīras deklarācijā (kas drīzāk vērtējama kā propaganda, nevis pamatotas bažas par valdnieku) un Aleksandra IV un Roksānas nogalināšana 309.g.p.m.ē. Protams, ja Hēraklu uzskata par piederīgu Argeādu dinastijai, tad var minēt arī viņa vārda izmantošanu Poliperhona ambīciju realizācijai un nāvi no Poliperhona rokas 309.g.p.m.ē. Atskaitot šos notikumus, valdnieki un citi dinastijas locekļi avotos pieminēti ļoti reti un to nozīme ir minimāla, jo centrālo fokusu arvien vairāk un vairāk sāk pārņemt paši diadohi.

Argeādu dinastijas sievietes pārstāves tika izmantotas tikai un vienīgi varas leģitimācijas nolūkos. Tās arī tika nesaudzīgi nogalinātas, ja tās varēja izmantot citi diadohi (Kleopatra) vai ja tās stāvēja ceļā to varai (Olimpiāda). Kasandrs apprecēja Aleksandra Lielā pusmāsu Tesaloniku tikai tāpēc, lai pieteiktu savas tiesības uz Maķedonijas troni, bet Ptolemajs vēlējās apprecēt Aleksandra Lielā pusmāsu Kleopatru, lai leģitimētu savas tiesības ja ne uz visas impērijas, tad vismaz uz tās pašas Maķedonijas troni. Tiesa, kāzas Ptolemajam neizdevās – tās nevēlējās redzēt Antigons, kurš pavēlēja Kleopatru nogalināt, lai tikai viņa netiktu Antigona ienaidniekam Ēģiptē. Kaut gan šīs sievietes avotos netiek minētas bieži, to nozīme diadohu apiņā bija liela, jo tās savienoja viņus ar Aleksandru Lielo, un diadohi tās vēlējās izmantot, lai parādītu sevi kā Aleksandra pēctečus.

Noteikti ir vērts pieminēt bērnu rituālu nozīmi. Lai gan virspusēji tā ir tikai detaļa, tas bija diezgan nozīmīgs aspekts, ko diadohi nepalaida garām. Antigons, vēlēdamies sevi distancēt no Kleopatras nāves, tajā pašā laikā izrādot cieņu pret Aleksandra Lielā nelaiķa pusmāsu un paša mirušā titāna piemiņu, tai veltīja grandiozu bērnu rituālu. Tas bija apzināti grandiozs, gandrīz kā valdniekam, lai norādītu uz sevi kā Argeādu pēcteci. Kasandrs Aleksandru IV un Filipu III personīgi apglabāja Maķedonijas tradicionālajās valdnieku kapenēs Aigejā, lai parādītu sevi kā to mantinieku, un, Aleksandra IV gadījumā, reizē kļiedētu baumas par viņa saistību ar zēna nāvi.

Līdz ar Argeādu izzušanu no vēstures, diadohiem nācās meklēt jaunus veidus, kā leģitimēt savu varu, un ne tikai vairs kā vietvalžiem, bet jau kā pilntiesīgiem, ja ne gluži pieteiktiem, valdniekiem. Interesanti, ka, lasot avotus, diadohi uz Argeādu dzimtas locekļiem

vairumā gadījumu skatās nevis kā uz valdniekiem vai uz valdnieku dinastijas locekļiem, bet kā instrumentiem to interešu realizēšanā un varas leģitimācijā. Šāda pieeja ir acīmredzama, sākot ar Trešo diadohu karu, tomēr jau kopš Babilonas konferences diadohi centās viņus izmantot savu interešu labā, aizmirstot par valdnieku labklājību un vēlmēm.

2. VALDNIIEKU UN DIEVU TITULU UZURPĀCIJA

2.1. Valdnieks maķedoniešu sabiedrībā

Diadohi laika gaitā kļuva par neatkarīgiem valdniekiem to pārņemtajās teritorijās, un viņiem visiem bija kopīgs tas, ka tie nāca no Maķedonijas un lielākā vai mazākā mērā centās ieviest savu valdniecības modeli iekarotajās teritorijās. Tomēr visur šis modelis nebija vienāds, jo tika pārņemtas daudz un dažādas teritorijas – piemēram, Kasandrs pārvaldīja pašu Maķedoniju, Antigons un Seleiks valdīja Āzijā, kur diezgan spēcīgas pēdas bija atstājuši persieši ar savu austrumniecisko modeli, un Ptolemajs valdīja Ēģiptē, kurā tradicionāli pie varas bija faraoni. Ir nepieciešams apskatīt, ko maķedonieši saprata ar vārdu *basileus* jeb “valdnieks”, kādas tam bija paredzētās funkcijas un tiesības, kā šīs funkcijas mainījās līdz ar Aleksandra Lielā iekarojumiem Āzijā, kā diadohi praktizēja pārvaldi, kā viņi kļuva par valdniekiem un kādas bija to attiecības ar saviem pavalstniekiem.

Viens no svarīgākajiem aspektiem, kas par maķedoniešiem ir jāzina, – atšķirībā no grieķiem, kuru sabiedrība jau sen bija pārdzīvojusī Homēra laikus, maķedonieši vēl joprojām dzīvoja un domāja kā arhaiska kalniešu sabiedrība. Piemēram, maķedoniešu valdniekus sauca par *basileus*, gluži kā Homēra laikā sauca Agamemnonu, Ahileju u.c., un, lai gan viņi parasti šo titulu mantoja no sava tēva, tie tika vēlēti kopējās maķedoniešu sapulcēs, kurās kopiena izraudzījās labāko no sava vidus⁶³, gluži kā Homēra laikā. Līdzīgi kā Homēra varoņi, arī starp maķedoniešu valdnieku un aristokrātiem valdīja zināma līdztiesība – tie ar valdnieku runāja ikdienišķā tonī, ģērbās kā viņš un uzskatīja viņu par vienu no sava vidus.⁶⁴ Valdnieku dēliem bija jābūt tikpat izturīgiem un labi apmācītiem kā to vīriem, lai varētu pildīt savu funkciju kā valdnieki-karavīri.⁶⁵ Šajā sabiedrībā svarīgākās īpašības valdniekam bija karotprasmē un karaspēka vadīšana, un, līdzīgi kā Homēra varoņi, maķedoniešu valdnieki devās kaujās pirmie, lai apliecinātu savu varonību un pierādītu savas tiesības valdīt pār šo sabiedrību. Diadohi nāca, pēc grieķu viedokļa, no senākas sabiedrības, kurā, līdzīgi kā barbaru ciltīs, svarīga bija sevis pastāvīga apliecināšana sabiedrībai. Šis fakts padarīja diadohu varu izteikti personisku, jo viņi bija tie, ap kuriem koncentrējās vara un notikumi valstī, gluži kā tas bija redzams Aleksandra Lielā un Filipa II laikā.

⁶³ Tas, kā visticamāk jāsaprot “labākais”, tiks sīkāk paskaidrots trešajā nodaļā, bet īsumā – ar militārajiem nopelniem bagātākais.

⁶⁴ Green, P., Borza, E. *Alexander of Macedon, 356-323 BC*. 17 p.

⁶⁵ Worthington, I. *By the Spear: Philip II, Alexander the Great and the Rise and Fall of the Macedonian Empire*. New York: Oxford University Press, 2014. 17 p.

Pirms Aleksandra Lielā tēva Filipa II Maķedonija bija sašķelta un valdnieka vara nebija tālejoša, īpaši kalnainajos valsts apgabalos. Filipam II izdevās efektīvi apvienot Maķedoniju un centralizēt valdnieka varu, nostiprinot jau esošo varas modeli. Maķedoniešu valdnieks personificēja valsti, un tieši viņa vārds bija reprezentēts oficiālos dokumentos. Viņš bija pārraudzīja valsts iekšpolitiku, ārpolitiku un karadarbību. Valdnieks bija armijas virspavēlnieks, atbildīgs par visu no paaugstinājumiem līdz disciplīnai, un kā karavīram tam bija jāvada sava armija no priekšējām pozīcijām. Finansiāli viņš bija ļoti bagāts, pateicoties tam piederošajām teritorijām⁶⁶, bet atsevišķos gadījumos valdnieks varēja ievākt ārkārtas nodokļus. Valdnieks bija reizē arī galvenais priesteris, atbildīgs par upuriem, procesiju vadīšanu un festivālu organizēšanu, un galvenais tiesnesis, un, protams, savas ģimenes galva ar tiesībām organizēt savas ģimenes locekļiem kāzas pēc paša gribas. Maķedoniešu valdnieki tika uzlūkoti, iespējams, kā daļēji sakrālas personas, jo tie savus senčus saistīja ar Zevu. Tie arī, visticamāk, kļuva par kulta objektiem līdz ar savu nāvi.⁶⁷

Kā raksta Bosvorts, Maķedonijā bija vairāk pieņemts valdīt, balstoties tradīcijās, nevis spēkā, un valdniekam vienmēr, kā tas nereti ir egalitārās sabiedrībās, bija jābūt pieejamam saviem padotajiem, lai uzklausītu to vēlmes. Šeit var likt kontrastu starp Aleksandru Lielo un Dēmetriju. Kad Aleksandrs ieradās Babilonā 323.g.p.m.ē., viņš saņēma lūgumus no tik tālām vietām kā Spānija un Itālija un pozitīvi atbildēja gandrīz visiem no tiem. Dēmetrijs turpretim bija pazīstams kā nepieejams cilvēks, reiz liekot atēniešu sūtīcībai gaidīt divus gadus un citu reizi, ceļojot cauri Maķedonijas galvaspilsētai Pellai, saņēma rakstiskus lūgumus no saviem pavalstniekiem, kurus tas visu lūdžēju acu priekšā izmeta Aksiomas upē. Šādā situācijā, kad valdnieks nepildīja savus pienākumus pret pavalstniekiem, tie nepildīja savus pienākumus pret viņu, un drīz pēc tam Dēmetrija armija viņu dezertēja.⁶⁸

Maķedoniešu valdnieki nevaldīja vieni. Teorētiski to vara bija absolūta, bet tā bija atkarīga no to spējas iespaidot lokālos vietvalžus un aristokrātiju un tikt galā ar sapulci⁶⁹ un valdnieka “biedriem” jeb *hetairoi*, no kurām nozīmīgākā bija otrā grupa. Šī bija paša valdnieka izraudzīta grupa, kura to pavadīja un aizsargāja kaujās, piedalījās tā mielastos un deva padomus, kad valdnieks lūdza. Teorētiski šai grupai nebija lielas varas, tomēr tajā pašā laikā tās pārstāvji

⁶⁶ Runājot par diadohu valstīm (īpaši Seleika un Antigona teritorijām), situācija nebija tik vienoizīmīga, jo diadohi pielāgojās vietējām tradīcijām, kuras noteica skaidru atšķirību starp valdnieka tiešajiem īpašumiem un teritorijām, kuras tam maksāja nodevas. Lai neizraisītu sociālu nestabilitāti, diadohi šo tradīciju nelauza, tomēr jāsaprot, ka šis apstāklis mazināja valdnieka ienākumus un ka šādi ierobežojumi Eiropā nebija tik izteikti. Vairāk skatīties Aperģis, G. *The Seleukid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of the Seleukid Empire*. New York: Cambridge University Press, 2004. 88 p.

⁶⁷ Worthington, I. *Philip II of Macedonia*. Yale: Yale University Press, 2008. 11-12 p.

⁶⁸ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 257-258 p.

⁶⁹ Visu maķedoniešu vīriešu sanāksme, gan dižciltīgo, gan nedižciltīgo, kuru sasauca valdnieks. Sanāksmju laikā tika pārspriesti aktuāli un strīdīgi jautājumi, un tā arī apstiprināja jaunu valdnieku.

varēja ietekmēt valdnieku un tā baudīja lielas privilēģijas, piemēram, priekšrocības valsts amatu izdalīšanā. Šie cilvēki bija karaļa uzticamības personas un draugi, kuriem valdnieki uzticēja svarīgākos uzdevumus. Apmaiņā pret uzticību šie “biedri” varēja vērsties pie valdnieka pēc palīdzības un lūgt viņam pakalpojumus.

Kā vēlāk tiks apskatīts sīkāk, armijas lojalitātes nodrošināšanai diadohi bija spiesti izdalīt kara laupījumu saviem karavīriem un piesaistītajām personām. Šāda devība ar valsts kasi bija sagaidīta arī no valdnieka miera laikā, un tie, kuri bija skopi, tika nicināti. Līsimahs, kurš valdīja pār Trāķiju, bija diezgan nabadzīgs valdnieks, un viņam bieži pārmeta viņa skopumu, kas drīzāk bija viņa spiedīgo apstākļu, nevis personisko īpašību dēļ. Neskatoties uz to, šajā sakarā viņš piedzīvoja daudzus pārmetumus un klāt vēl citu propagandu, ka Līsimahs sargā savu kasi kā mantzinis (kuri tajā laikā visbiežāk bija einuhi), tādējādi metot ēnu arī uz viņa spēju radīt pēcnācējus.⁷⁰

Maķedoniešu sapulces ievēlēja valdniekus. Ja mantošanas kārtība bija skaidra, tad parasti tas bija tikai formāls pasākums, kurā nelaiķa valdnieka vecāko dēlu apstiprināja par valdnieku, tomēr bieži vien mantošanas kārtība bija neskaidra vai apstrīdēta, kā tas bija, Filipam II nākot pie varas un Aleksandram Lielajam mirstot. Šādos gadījumos parasti izvēlējās militāri spējīgākos individuus. Tas, ka šī īpašība valdniekā ir svarīgākā, ir redzams no Suda leksikona saglabājušās fragmenta: “Monarhiskā vara [basileia] ir piešķirta vīriem ne no dabas vai likumiem; to piešķir tiem, kuri spēj komandēt karavīrus un kuri veiksmīgi spēj tikt galā ar [politiskām] problēmām” (Sud. Basileia).

Līdz ar Aleksandra Lielā iekarojumiem Āzijā, valdnieka vara un nozīme maķedoniešu sabiedrībā mainījās – tā kļuva daudz autokrātiskāka un centrālāka ap paša valdnieka personu, pat vairāk nekā agrāk. Tā kā Aleksandrs devās Āzijā iekarot Persiju, nevis to aizstāt, viņš nevarēja pārņemt Ahemenīdu valdnieku varas atribūtus pilnībā, bet daļēji tas tika darīts – Aleksandrs kā savu varas zīmi sāka nēsāt diadēmu persiešu tiāras vietā, ierobežoja piekļuvi sev, gluži kā to darīja persiešu valdnieki (kas bija pretrunā ar maķedoniešu “biedru” tradīciju, kuras pamatprincips bija tuvība valdniekam), lika klanīties savā priekšā un sēdēja uz zelta troņa oficiālu pieņemšanu laikā (abas prakses bija iepriekš Maķedonijā neredzētas un izraisīja sašutumu daudzu augstmaņu vidū). Aleksandrs pieņēma pietiekami daudz Austrumu tradīciju, lai būtu pieņemams saviem jaunajiem pavalstniekiem Āzijā, tajā pašā laikā nosūtot skaidru ziņu maķedoniešiem, ka viņš vairs nav gluži Maķedonijas karalis.⁷¹

Aleksandrs Lielais pa sava tēva līniju saistīja sevi ar Hēraklu un pa savu mātes līniju ar Ahileju, kuri abi bija veikuši varoņdarbus Āzijā. Vēl Aleksandrs apzināti saistīja sevi ar

⁷⁰ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 272-273 p.

⁷¹ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 7-8 p.

Dionīsu, kurš, kā vēsta mīti, pašrocīgi esot iekarojis visu Indiju. Ir zināms, ka Aleksandra māte savā dēlā kultivēja ideju par to, ka Zevs, nevis Filips, ir viņa tēvs un ka Aleksandrs šo saistību izmantoja politisku apsvērumu dēļ (nav šaubu, ka lielākā vai mazākā mērā Aleksandrs pats tam arī ticēja). Aleksandra grieķu un maķedoniešu pavalstniekiem bija grūti klanīties viņa priekšā (jo to tradicionāli darīja tikai dievu priekšā), bet šo faktu atvieglāja Aleksandra senči, viņa paša izplatītā propaganda, tas, ka Aleksandru pielūdza daudzviet Āzijā, un ka Aleksandra lielie sasniegumi, kas bija dievu žēlastības zīme, paši par sevi pierādīja Aleksandra dievišķo būtību.⁷²

Kā redzams, Filipa II laikā maķedoniešu valdniekam bija liela vara un viņš bija daļēji sakrāla būtne, tomēr ar Aleksandru Lielo viss tika vēl vairāk sakāpināts. Aleksandrs nebija tikai dievu pēctecis – viņš bija viens no viņiem un gaidīja, ka viņu kā tādu pielūgs. Aleksandrs pārņēma Austrumu klanīšanās un pielāgoja autokrātiskās pārvaldes modeli tradicionālajam maķedoniešu, uzsverot, ka visu notikumu centrā ir valdnieks. Diadohi, protams, centās atdarināt nelaiķa iekarotāju un, kā tiks parādīts, pārņēma ļoti daudzas viņa laikā uzsāktās tradīcijas gan pārvaldes veidā, gan paša valdnieka būtībā.

Diadohu karu laikā, kad Aleksandra mantinieki sāka kļūt par pastāvīgiem, neatkarīgiem valdniekiem, tiem nācās atrast veidu, kā savienot tradicionālo valdīšanas modeli, kāds Maķedonijā bija praktizēts gadsimtiem ilgi, ar Aleksandra laikā ieviestajām autokrātiskajām iezīmēm. Zinot notikumu attīstību, ir redzams, ka diadohi bez lielām grūtībām pārņēma Aleksandra modeli, jo 1) tas bija viņiem izdevīgāks; 2) tas vairāk atbilda Āzijas un Ēģiptes pamatiedzīvotāju tradīcijām; 3) viņi, gluži kā visās citās savās darbībās, centās atdarināt Aleksandru Lielo un radīt iespaidu, ka vara nav mainījies, tā ir tikai pārgājusi citās rokās.

2.2. Valdnieka titula uzurpācija

Vienota impērija faktiski nepastāvēja jau kopš Aleksandra IV nāves, tomēr tā joprojām nebija sadalījusies neatkarīgās valstīs. Tai bija vieni likumi, valdnieks Aleksandrs IV un kādu laiku arī Filips III, reģenti un neskaitāmi vairāk vai mazāk spēcīgi vietvalži. Kaut gan jau bija notikuši trīs kari diadohu starpā, tie vienmēr bija norisinājušies kā savstarpēju vietvalžu konflikti. Nevienš no diadohiem neuzdrošinājās pasludināt sevi par impērijas valdnieku, vismaz kamēr vēl bija dzīvs tās oficiālais valdnieks un Aleksandra Lielā atvase. Tā vietā tie valdīja pār savām teritorijām kā impērijas relatīvi autonomi pavalstnieki. Tomēr, kā norādījis Benets un Roberts, vēl pavisam nesen maķedonieši bija dzīvojuši sabiedrībā bez spēcīga centra un bez dziļas lojalitātes valdošajai dinastijai⁷³, tāpēc impērijas sadalīšanās, runājot par laika periodu

⁷² Turpat, 8 p.

⁷³ Bennett, B., Roberts, M. *The Wars of Alexander's Successors: 323-281 BC. Volume II: Battles and Tactics*. 177 p.

līdz diadohu kronēšanās brīdim, bija, pēc pētījuma autora domām, dabiska reakcija uz notiekošo – sadalīt zemi daļēji neatkarīgās valstiņās, pār kurām centrālai varai nav gandrīz nekādas ietekmes.

Viss mainījās pēc Aleksandra IV nāves. Impērija joprojām pastāvēja, bet tai nebija troņmantnieka vai kādas spēcīgas centrālās varas, kas varētu spiest pārējos diadohus tai pakļauties. Diadohi bija vietvalži, tomēr pats vārds ietver sevī pakļautību citam, bet kā priekšā viņi bija atbildīgi? Drīz vien diadohi sevi sāka pasludināt par valdniekiem, bet kādiem valdniekiem? Neatkarīgiem savu teritoriju valdniekiem vai pretendentiem uz visu Aleksandra impēriju?⁷⁴ Kā atzīmē Diodors, bija izveidojusies pilnīgi jauna situācija: “Tā kā impērijai vairs nebija mantnieka, visi, kuru rokās bija valstis vai pilsētas, sāka cerēt uz monarhisku varu un sāka uztvert sev pakļautās teritorijas kā šķēpa-ieņemtu zemi.” (Diod., XIX, 105, 4) Viens no ticamākajiem pretendentiem uz absolūtu visas impērijas varu bija Antigons, kuram piederēja vērtīgākās un nozīmīgākās teritorijas impērijas centrā. Pārējie diadohi atradās perifērijā un/vai nebija beiguši savu teritoriju konsolidāciju. Ptolemaja kā Ēģiptes satrapa pozīcijas bija labi nostiprinātas, bet viņš atradās tālu no pārējiem diadohiem, lai tos tieši ietekmētu. Līsimahs Trāķijā vēl joprojām turpināja karot ar trāķiešu ciltīm un grieķu brīvpilsētām, Kasandram Maķedonijā bija pastāvīgi kari un problēmas ar Epeiru un grieķiem, un Seleiks vēl nebija pabeidzis austrumu satrapiju pakļaušanu. Antigona pozīcijas bija visspēcīgākās, jo viņa teritorija, kaut gan plaša, bija relatīvi kompakta un bagāta, nepakļāvīgākie padotie bija padzīti, viņa rokās bija iespaidīga flote un armija, un viņš robežojās ar pārējiem diadohiem un bija spējīgs pret visiem veikt kādu spiedienu.

306.g.p.m.ē. notika viena no tā laika nozīmīgākajām un lielākajām jūras kaujām Vidusjūrā. Dēmetrijs pēc tēva pavēles ar lielu floti un sauszemes karaspēku devās karagājienā pret Ptolemajam piederošo Kipras salu un jūras kaujā pie Salamisas uzvarēja Ēģiptes vietvalža spēkus, sagraujot Antigona flotes lielāko sāncensi (Diod., XX, 47-52). Tā bija grandioza uzvara, kura ne tikai nodrošināja Antigonom stratēģiski nozīmīgo Kipras salu un deva iespēju iebrukumam Ēģiptē, bet tajā pašā laikā bija katalizators Antigona un Dēmetrija koronācijai par kopējiem valdniekiem.

Antigona kronēšanās par valdnieku bija ļoti teatrāls pasākums. Plūtarhs vēsta, ka pie Antigona tika nosūtīts Milētas Aristodēms, kurš bija izslavēts glaimotājs, piegāja pie Antigona un to uzrunāja ar vārdiem “Slavēts, valdniek Antigon!” (Plut. Demetr., XVII, 5). Drīz vien tika atrasta diadēma, Antigons tika kronēts, un tāda pati diadēmi un vēstule, kurā Dēmetrijs tiek nosaukts par valdnieku, tika nosūtīta viņa dēlam (Plut. Demetr., XVIII, 1). Visticamāk, ka ziņas

⁷⁴ Ellis, M. *Ptolemy of Egypt*. London: Taylor & Francis e-Library, 2005. 43 p.

par Dēmetrija uzvaru bija sasniegušas Antigonu vēl pirms Milētas Aristodēma, un visa procedūra tika izstrādāta kā teatrāls uzvedums, kurā Antigonu par valdnieku pasludina viņa galminieki, nevis viņš pats, lai neradītu iespaidu par Antigonu kā varas uzurpatoru.⁷⁵

Ļoti interesanta ir Diodora rakstīta rinda: “Un, kad Antigons dzirdēja par gūto uzvaru, pacilāts par savas labās veiksmes grandiozitāti, viņš pieņēma diadēmu un no tās dienas kļuva par valdnieku.” (Diod., XX, 53, 2) Lai gan Diodors neieslīgst notikuma detaļās tik sīki kā Plūtarhs, viena pretruna, varētu šķist, ir, ka Antigons “pieņem diadēmu”, nevis viņam to piešķir padotie. Tomēr šeit pētījuma autors drīzāk saskata jau minēto Diodora neiedziļināšanos notikuma detaļās, nevis Antigona faktisko diadēmas piesavināšanos. Šajā citātā svarīgākais ir vārdu salikums “labās veiksmes grandiozitāte”. Jāņem vērā, ka antīkajā pasaulē dievi ļoti tieši iesaistījās mirstīgo darbībās, un laba veiksmē bija tulkojama kā dievu labvēlība pret kādu. Aleksandra Lielā gadījumā dievi sargāja viņu, jo Aleksandrs bija Zeva dēls un pats bija faktiskais dievs. Šajā gadījumā Antigons, vai nu tiešām ticot, ka dievi ir viņa pusē, vai ciniski sekojot tā laika ideoloģijai un izmantojot uzvaru pie Salamisas kā pamatojumu savām tiesībām kļūt par valdnieku, vai abu šo iemeslu mijiedarbībā, tulkoja savu veiksmi kā dievu atbalstu visiem saviem darbiem, tāpēc, pasludinot sevi par valdnieku, viņš vienkārši izmantoja dievu labvēlību gluži kā viņam to vajadzēja darīt.

Antigons un Dēmetrijs jau iepriekš tika uzrunāti kā valdnieki, piemēram, 307.g.p.m.ē. Atēnās pēc Dēmetrija veiksmīga iebrukuma un Kasandra režīma padzīšanas no pilsētas (Diod., XX, 46). Ir arī liecības, ka persieši Antigonu sauca par valdnieku pirms 306.g.p.m.ē. un ka Seleiku viņa barbaru pavalstnieku uzrunāja par valdnieku pirms 306.g.p.m.ē.⁷⁶ Diodors aprakstā par Seleika gājienu uz Babilonu 312.g.p.m.ē. min, ka Seleiks pie orākula Branšīdē esot ticis uzrunāts kā valdnieks (Diod., XIX, 90, 4), un Plūtarhs arī raksta, ka barbari Seleiku uzskatīja par valdnieku pirms viņa faktiskās pasludināšanās par tādu grieķiem (Plut. Demetr., XVIII, 2). Tas, cik šie stāsti (un Seleika gadījumā vai vispār) ir patiesi, nav tik nozīmīgi kā tas, ka neviens diadohs pirms 306.g.p.m.ē. nekronēja sevi par valdnieku, pat ja tiem faktiski šāda iespēja bija.

Drīz vien Antigona un Dēmetrija piemēram sekoja citi diadohi. Tie pasludināja sevi par valdniekiem pēc kādiem vērienīgiem militārajiem sasniegumiem, tādējādi izceļot jauno valdību militāro raksturu un ideoloģiju. Sevis pasludināšanu par valdniekiem tie uztvēra, pirmkārt, kā neatkarības pieteikumu Antigonom un, otrkārt, kā līdztiesīgumu viņam. Tas, ka pārējie diadohi baidījās no Antigona ambīcijām valdīt pār visu Aleksandra impēriju (vismaz līdz Babilonijai), ir spilgti atainots avotos – kad Dēmetrijs bija pārņēmis Grieķiju un apdraudēja Maķedoniju,

⁷⁵ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 157-158 p.

⁷⁶ Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. 156 p.

Kasandrs lūdza Antigonam mieru, kam Antigons piekrita ar nosacījumu, ka Kasandrs atdos visu, kas tam pieder (Diod., XX, 106, 1-2). Pārējie diadohi to tulkoja kā Antigona vēlmi pakļaut visas Aleksandra impērijas teritorijas, paliekot vienam pašam kā neatkarīgam valdniekam (Diod., XX, 106, 4). Citas liecības par šādām bailēm no pārējo diadohu puses ir saskatāmas Justīna aprakstā par anti-Antigona koalīcijas izveidošanos: “Bet Ptolemajs un Kasandrs, un pārējie frakcijas vadītāji, atskārtot, ka tie bija individuāli vājāki nekā Antigons, kamēr katrs uz karu raudzījās nevis kā uz kopēju draudu, bet kā uz pašu personīgu lietu...” (Just., XV, 2) Nav nepamatoti secināt, ka visi diadohi baidījās no Antigona spēka un ambīcijām, jo, ja Antigons būtu vēlējies tikai paturēt savu teritoriju un konsolidēt to, tad pārējiem diadohiem nebūtu bijuši labi iemesli apvienoties laikā, kad to ambīcijas tik tiešām bija personiskas un nereti savstarpēji pretrunīgas. Antigona kampaņas pret Ptolemaju un Kasandru un tā nevēlēšanās pieņemt mieru, kas nav bezierunu kapitulācija, pēc autora domām, ir skaidrs norādījums, ka Antigons vēlējās atjaunot visu Aleksandra impēriju uz rietumiem no Babilonijas.

Koronācijas gads, kā to norāda Robins Vaterfilds, ir ļoti nozīmīgs.⁷⁷ Aleksandrs IV 305.g.p.m.ē. būtu kļuvis pilngadīgs un tiesīgs valdīt pār impēriju. Kronējot sevi pirms šī gada, Antigons un Dēmetrijs, visticamāk, centās norādīt uz sevi kā uz visas impērijas mantiniekiem,⁷⁸ bet pārējie diadohi kronējās drīz pēc tam, lai norādītu uz savu neatkarību no Antigona. Rezultātā var secināt, ka, kaut gan Maķedonijas impērija bija sākusi savu sabrukšanas procesu līdz ar Aleksandra Lielā nāvi, tā pilnīgi sabruka tikai, kad Ptolemajs kā otrais no diadohiem sevi pasludināja par valdnieku. Antigonīdu dinastija būtu tikai nomainījusi iepriekš valdošo dinastiju, kas monarhijām ir dabiska parādība, bet, pasludinot sevi par valdnieku, Ptolemajs (un pārējie diadohi, kuri pasludināja sevi par valdniekiem) izdarīja divas lietas – pieteica savu līdztiesību ar Antigonu un atrāva sevis pārvaldīto teritoriju no Antigona impērijas. Tātad, var diezgan droši secināt, ka Antigons un Dēmetrijs pieteica vēlmi atkal apvienot Aleksandra impēriju. Bet kā ar citiem diadohiem?

Kā jau tika parādīts avotos, diadohi uz savām zemēm raudzījās kā uz “šķēpa ieņemtām” teritorijām. Tas nozīmē, ka visu, ko diadohi pakļāva, viņi redzēja kā savu. Tiem, visticamāk, bija ambīcijas valdīt pār visu Aleksandra Lielā impēriju, kā tas skaidri redzams Antigona

⁷⁷ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 143 p.

⁷⁸ Šādu viedokli aizstāv, piemēram, Tumans H. (skatīt *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*, 754. lpp) un Vaterfilds R. (skatīt *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*, 143 p), Bilova argumentācija (*Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*, 159 p.), ka Antigonam 1) nebija intereses par austrumu satrapijām; 2) viņš saprata, ka savas dzīves laikā pakļaut Līsimaha, Kasandra un Ptolemaja teritorijas būs ļoti grūti; 3) galvenais mērķis bija nodrošināt savām zemēm mantinieku (kas izskaidro tūlītēju Dēmetrija koronāciju) kopumā liekas mazāk pārlicenoša, īpaši ņemot vērā Antigona iebrukumu Ēģiptē pēc kļūšanas par valdnieku un pieprasījumu pēc Kasandra bezierunu kapitulācijas neilgi pirms Ipsas kaujas. Pētījuma autors uzskata, ka Antigonu tiešām neinteresēja austrumu satrapijas, bet ka runāt par Antigona neieinteresētību citās teritorijās uz rietumiem no Babilonijas ir ļoti grūti.

gadījumā, tomēr jānorāda, ka viņš nebija unikāls ar šādām ambīcijām – citi uzskatāmi piemēri ir Līsimahs un Seleiks, kuri savu dzīvju beigās duelējās par tiesībām valdīt pār Aleksandra mantojumu. Respektīvi, diadohi izmantoja vēlmi valdīt pār Aleksandra Lielā impēriju kā savu *casus belli*, bet faktiski uz visu sev apkārt skatījās kā uz “šķēpa ieņemtu zemi” – viņu galējā dzīves ambīcija bija iekarot visu.

Viens no interesantākajiem diadohiem, kurš ieguva valdnieka diadēmu, bija Līsimahs, jo viņa gadījums skaidri iezīmēja problēmu ar diadohu pasludināšanos par valdniekiem, – vai viņi bija valdnieki tikai pār visu, ko ieņēma, vai tomēr viņi pieteica savas tiesības valdīt pār visu Aleksandra impēriju? Viņš pārvaldīja barbarisko Trāķijas satrapiju, starp Maķedoniju un Mazāziju, pārsvarā mūsdienu Bulgārijas teritorijā. Līdz ar to rodas jautājums, vai Trāķija diadohu skatījumā tika pieskaitīta pie Āzijas un tādējādi ciešāk saistīta ar Antigona zemēm, nekā mūsdienās varētu likties? Respektīvi, ja Trāķija bija daļa no Āzijas, tad, vai, pieņemot valdnieka diadēmu, Līsimahs pieteica tiesības valdīt arī pārējā Āzijā? Kā diezgan pārliecinoši ir norādījusi Lunda, tā kā Aleksandrs Lielais iekaroja lielāko daļu zināmās pasaules, nodalījums starp “Eiropa” un “Āzija” bija daļēji izgaisis, un to izmanto tikai mūsdienu vēsturnieki.⁷⁹ Tajā pašā laikā, ja Trāķija tiešām bija redzama kā daļa no Āzijas, tad tas skaidrāk parāda Līsimaha vēlākās ambīcijas Mazāzijā un aktīvo karadarbību pret Antigona un ieguvumus no viņa pēc Ceturtā diadohu kara beigām.

Ļoti zīmīgs aspekts ir diadohu valdnieku tituls. Kā norāda Angeloss Haniotiss, to tituls bija *basileus* jeb “valdnieks” bez etniska pievārda kā *Basileus ton Makedonon* jeb “Maķedonijas valdnieks”,⁸⁰ kas liecina, ka diadohi bija valdnieki pār tām zemēm kuras pakļāva, nevis konkrētām reliģiski, etniski vai ģeogrāfiski ierobežotām teritorijām. Šāda pieeja ir tieši atspoguļota arī avotos – pēc Aleksandra IV nāves “Kasandrs, Līsimahs, Ptolemajs un Antigons tika atviegloti no valdnieka briesmām, un, tā kā impērijai vairs nebija mantinieka [ja neskaita apšaubāmās Hērakla tiesības], visi, kuru rokās bija valstis vai pilsētas, sāka cerēt uz monarhisku varu un sāka uztvert sev pakļautās teritorijas kā šķēpa-ieņemtu zemi”. (Diod. XIX, 105, 3-4).

Respektīvi, neviens no diadohiem jau kopš Aleksandra IV nāves un jo īpaši kopš to pasludināšanās par valdniekiem nejutās stingri ierobežots savā teritorijā vai uzskatīja to par savu pamatteritoriju. To var spilgti redzēt vēlākos laika posmos, kad Dēmetrijam vienā brīdī paralēli piederēja vairākas ostas pilsētas, Kipra, Kilikija un Maķedonija, bet gandrīz nekas no Antigona pamatteritorijas Mazāzijā vai Levantā. Antigonīdu pamatteritorija Dēmetrija un viņa dēla Antigona II laikā pārgāja no Āzijas uz Maķedoniju, kur to pēcteči turpināja valdīt līdz 2.g.s.p.m.ē., aizstājot Kasandru un viņa pēctečus Eiropā.

⁷⁹ Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. 158 p.

⁸⁰ Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. 57 p.

Nedrīkst arī piemirst maķedoniešu karavīru kultūru un varonības kultu, kuru kultivēja paši diadohi. Dr. Hist. Tumans norāda, ka šāda varonība bija “samākslota un uzspēlēta”⁸¹, tomēr šī pētījuma autors uzskata, ka tas nemazināja tās nozīmi viņu pašu vai laikabiedru acīs. Tie joprojām turpināja vadīt kaujas un kampaņas, cīnījās priekšējās rindās un dažādos veidos centās pierādīt savu varonību pār citiem. Piemēram, Līsimahs darīja visiem zināmu, ka ir nogalinājis savvaļas lauvu (Just., XV, 3), Seleiks – ka ar neapbruņotām rokām ir piespiedis pie zemes pieaugušu bulli.⁸² Monētās un statujās diadohi tika attainoti kā spēka pilni vīrieši, kaut gan daļa no tiem tuvojās 50 vai pat 70 gadu sliekšnim. Tas, cik viņi bija patiesi varoņi salīdzinājumā ar Aleksandru Lielo, nebija svarīgi, ja apkārtējie tos uztvēra par tādiem un tāpēc arī par leģitīmiem valdniekiem.

Varonība varēja kalpot kā leģitimācijas avots tronim pati par sevi. Piemēram, Līsimahs valdīja pār relatīvi nabadzīgu reģionu (Trāķiju), turklāt nepilnīgi, dodot vietējiem trāķiešiem zināmu autonomiju, un viņa militārā karjera nebija pārāk spoža – viņš nebija izcēlies ar virkni uzvaru, nebija guvis lielu kara laupījumu un nekontrolēja milzīgu armiju. Šo iemeslu dēļ Līsimahs pastāvīgi uzsvēra savu kalpošanu par miesasargu Aleksandram Lielajam un to, kā viņš Sīrijā cīnījās ar lauvu un šīs cīņas rezultātā ieguva plecā milzīgu rētu. Kad Līsimahs 306.g.p.m.ē., starptautiskās situācijas spiests, pieņēma valdnieka titulu, lai nebūtu zemākā pozīcijā par citiem diadohiem, viņš tieši izcēla savu personīgo varonību, un vērts norādīt, ka pārējie diadohi uz viņu skatījās kā uz līdzīgu, nekādā ziņā zemāku, neskatoties uz Līsimaha kā karavadoņa karjeru un pārvaldīto teritoriju. Vēl 287.g.p.m.ē. Dēmetrijs baidījās iesaistīties kaujā ar Līsimahu, pateicoties popularitātei, kuru tas bija iemantojis Aleksandra Lielā laikā⁸³; Dēmetrijs viņu uzlūkoja par bīstamāku pretinieku nekā Pirru, jo viņš bija zināms caur Aleksandru⁸⁴.

Līdzīgi kā Aleksandrs Lielais, arī diadohi aktīvi nodarbojās ar pilsētu dibināšanu, piemēram, Antigons kā savu jauno galvaspilsētu dibināja Antigoneju-uz-Orontes Sīrijā, Līsimahs pie Helesponta dibināja Līsimahēju, Seleiks pie Babilonas – Seleikiju, un Kasandrs Maķedonijā – Kasandreju. Pilsētu dibināšana bija nozīmīga, jo palielināja valdnieka tiešos ienākumus, pilsēta valdnieku pielūdza kā tās dievu-dibinātāju, tajā uzauga valdniekam lojāli pavalstnieki un, protams, tika vilktas paralēles ar Aleksandru Lielo pilsētu dibināšanas ziņā.⁸⁵ Visai interesants piemērs ir Ptolemajs, kura rokās atradās Aleksandra Lielā dibinātā

⁸¹ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. R754. lpp.

⁸² Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 144 p.

⁸³ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 275-278 p.

⁸⁴ Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. 156 p.

⁸⁵ Lai gan vērts atzīmēt, ka Simpsons darbā *Antigonus the One-Eyed and the Greeks* 385 p. ir korekti atzīmējis, ka Aleksandra dibinātās pilsētas nebija klasiskās grieķu polisas lielā barbaru īpatsvara dēļ, ir pašsaprotams, ka tas pats attiecas arī uz diadohu pilsētām.

Aleksandrija un paša nelaiķa mirstīgās atliekas, ar kuru palīdzību Ptolemajs varēja sevi pierādīt kā Aleksandra mantinieku (īpaši, ja ņem vērā iepriekš minēto bērnu rituālu nozīmi un to, ka Ptolemajs bija apzināti nolaupties Aleksandra līķi, lai apglabātu to Aleksandrijā).

Valdnieka kvalitāte netika vērtēta tikai pēc tā spējas karot, bet arī pēc tā aktivitātes rituālu pildīšanā, tiesu lemsšanā, tirdzniecības attīstīšanā un spējām administratīvo pienākumu pildīšanā. Ir saglabājušās anekdotes par diadohu uztveri pret tiem un iedzīvotāju attieksmi pret tiem. Piemēram, vienā no tām kāda veca sieviete, ieraugot Dēmetriju uz ielas, atkārtoti lūdza viņu uzklausīt tās problēmas. Kad Dēmetrijs atbildēja, ka viņam nav laika, vecā sieviete atteica: “Tad neesi valdnieks.” (Plut. Demetr., XLII, 3) Seleiks ir bijis plaši pazīstams ar savu nepatiku pret rakstu darbiem un esot teicis, ka “ja cilvēki zinātu, kāds darbs ir tikai lasīt un rakstīt tik daudz vēstules, tie pat nepaceltu kroni, ja redzētu to aizmestu prom”. (Plut. PS, XI, 1) Redzam, ka valdnieku pienākumi ārpus karadarbības vairākiem diadohiem bija apgrūtinājums, kas ir tiešs viņu karotāju kultūras atspoguļojums.

Kļūstot par valdniekiem un dibinot dinastijas, diadohi ieguva kādu citu zīmīgu pienākumu – pēcnācēju radīšanu, kam nodot iekarojumus tālāk. Lai gan tas izklausās pašsaprotami, šim faktam bija vairākas dziļas sekas. Piemēram, tika mestas šaubas uz Līsimaha spēju radīt pēcnācējus un uz viņa sievas Penelopes tikumību – tika izplatītas ziņas, ka Līsimaha dēls Agatokls esot Penelopes netikumības rezultāts. Šāda propaganda ne tikai iedragāja Līsimaha godu un prestižu – tai varēja būt ļoti tālejošas diplomātiskas sekas. Piemēram, Filipa II 337.g.p.m.ē. dibinātā Korintas līga zvērēja uzticību Filipam un viņa mantiniekiem, un, kad tā tika atjaunota 301.g.p.m.ē., tā deva tādu pašu zvērestu Antigonom un Dēmetrijam.⁸⁶ Šādās situācijās apšaubīt diadoha mantinieka asiņu tīrību bija kas vairāk, nekā tikai veikt lētu politisku dūrienu ienaidniekam – ja šādām baumām noticētu, varētu izjaukt diplomātiskas saiknes un saistības ar citiem politiskiem veidojumiem.

Diadohi savās zemēs valdīja kā absolūti monarhi, un teorētiski to vara bija neierobežota un to vārdam bija likuma spēks. To labi ataino Plūtārhs, rakstot par Seleiku un viņa dēlu Antiohu, – kad Antiohs iemīlējās Seleika sievā, Seleiks uz to reaģēja, izšķīroties no tās, nododot to kā sievu Antioham ar visu Augšāziju kā viņa personīgi pārvaldāmo teritoriju (Plut. Demetr., XXXVIII). Tā kā diadohu zemes bija šķēpa-ienemta teritorija, viņi valdīja pār tām personīgi, izdalot satrapijas un atsevišķus apgabalus, kuram vien tie vēlējās, un ievācot nodokļus gluži kā īres maksu.⁸⁷ Lielas armijas, vienaldzīga vai apmierināta tauta(s) un efektīva administrācija apmierināja gan valdniekus, gan pavalstniekus, tāpēc ļoti reti tika apšaubītas diadohu un to mantinieku tiesības valdīt kādā teritorijā.

⁸⁶ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 273-274 p.

⁸⁷ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 159 p.

Diadohu vara bija ļoti personiska; gluži kā kari un kaujas, vara tika personificēta valdniekā. No vienas puses, tas palīdzēja vairot valdnieka slavu un prestižu, jo uzvaras guva valdnieks, nevis valsts. No otras, arī sakāvi cieta valdnieks, nevis valsts, tāpēc līdz ar valdnieka nāvi pastāvēja reāli draudi viņa valsts teritoriālajam sabrukumam. Antigons, kurš pirmais sevi kronēja par valdnieku, nomira piecus gadus vēlāk Ipsas kaujā, un viņa impērija sabruka līdz ar viņu (Diod., XXI, 1, 4b-5). Tikai Dēmetrija enerģiskā rīcība saglabāja atsevišķas teritorijas dzimtai, bet tā vairs nebija Antigona plašā Tuvo Austrumu impērija (to arī pēc Antigona nāves sauca par par Dēmetrija, nevis Antigona valsti). Līdz ar Līsimaha nāvi kaujā pret Seleiku 20 gadus pēc Ipsas kaujas viņa impērija sabruka pilnībā. Tā kā vara bija tik izteikti personiska un nebija pagājis pietiekami ilgs laiks, lai radītu paliekošu sistēmu, diadohi, gluži kā Aleksandrs Lielais, nereti līdz ar savu dzīvību zaudēja visu iegūto. Tajā pašā laikā tie bija savu valstu un dinastiju pamatlicēji un pirmie ar šķēpa tiesībām ieņēma zemes, to teritorijas un ietekmes sfēras nebija stingri noteiktas kā vēlākās paaudzēs – piemēram, ja neskaita viņa kāzas ar kāda Centrālāzijas valdnieka meitu Apāmi, Seleikam nebija nekādas dziļi iesakņotas, no tēviem mantotas saistības ar reģioniem, kurus viņš pārvaldīja.⁸⁸ Tas deva viņam (un, protams, arī pārējiem diadohiem) iespēju iekarot tik, cik vien viņš spēja vai vēlējās.

2.3. Diadohu pacelšana dievu statusā

Līdzīgi kā Aleksandrs Lielais, arī diadohi laika gaitā kļuva par dieviem. Slavenākais atgadījums saistībā ar diadohu pielūgšanu ir redzams grieķu kultūras un izglītības centrā Atēnās. 307.g.p.m.ē. pilsētu ieņēma Dēmetrijs un no tās padzina Kasandram lojālo Falēras Dēmetriju. Diodors raksta:

“Atēnieši [...] nobalsoja par Antigona un Dēmetrija zelta statuju uzstādīšanu ratos netālu no Harmodija un Aristogeitona statujām, dot tiem goda kroņus 200 talantu vērtībā, veltīt tiem altāri un nosaukt to par Glābēju altāri, pievienot desmit filām vēl divas, Dēmetriju un Antigonīdi, turēt ikgadējas spēles viņu godināšanai ar procesiju un ziedojumu, un ieaut viņu sejas Atēnas apmetnī.” (Diod. XX, 46, 2)

Kā ļoti uzskatāms piemērs diadohu sakrālajai dabai kalpo viņu laikā kaltas monētas, jo tām vajadzēja skaidri raksturot valdnieku, kurš atbildēja par monētu vērtību. Vispirms vajadzētu aplūkot Aleksandra Lielā laikā izdotu monētu, lai labāk saprastu, ko diadohi pārņēma no Aleksandra. Vienā no Aleksandra monētām (skatīt 6. pielikumu) aversā attēlots Hērakls, kuram Aleksandrs centās līdzināties un kurš, pēc tā laika uzskatiem, bija Aleksandra

⁸⁸ Kosmin, P. *The Land of the Elephant Kings: Space, Territory and Ideology in the Seleucid Empire*. London, Cambridge University Press, 2014. 79 p.

priekštecis. Reversā ir redzams Zevs, kuram blakus rakstīts "Aleksandrs"; Zeva simbolika regulāri redzama arī diadohu monētās. Lai gan Aleksandrs šajā gadījumā sevi neattēloja kā dievu, diadohi nebija tik pieticīgi. Piemēram, Dēmetrijs, kurš bija kļuvis par valdnieku, pateicoties uzvarai jūras kaujā pie Salamisas 306.g.p.m.ē., un kurš noturēja savu valdnieka varu pēc katastrofālās Ipsas kaujas 301.g.p.m.ē., pateicoties savai flotei, uz vienas no savā laikā kaldinātām monētām reversā atainoja Poseidonu (skatīt 7. pielikumu), bet aversā pats sevi ar buļļa ragiem, kas bija zināms Poseidona simbols. Līsimahs izdeva monētas, kurām aversā redzams Aleksandrs Lielais, kurš apzināti ir ticis veidots pēc Hērakla līdzības⁸⁹ (skatīt 8. pielikumu). Kaļot monētas ar Aleksandra Lielā profilu, Līsimahs norādīja uz sevi kā Aleksandra mantinieku, tādējādi arī norādot uz savu dievišķo dabu. Šo sakralitāti apliecina arī reversā redzamais Zevs, kuru Aleksandrs dēvēja par savu tēvu, un ar kuru Līsimahs, acīmredzot, saistīja arī sevi, jo apkārt Zevam ir uzraksts "valdnieks Līsimahs". Seleiks, norādot uz savu sakrālo dabu, bija tiešāks – ir atrastas monētas, kurās aversā Seleiks ir attēlots kā Hērakls (skatīt 9. pielikumu); monētas reversā ir redzams Zevs, tāpat kā Līsimaha monētā, tomēr tam pie kājām ir redzama Seleikīdu dzimtas simbols – enkurs. Arī Ptolemaji norādīja uz savu sakrālo dabu – par vienu no Ptolemaja simboliem kļuva zibensbulta un ērglis, kas saistīja dinastiju ar Zevu (skatīt 10. pielikumu).

Kulti un mīti diadohiem izpaudās dažādi un bija arī dažādos mēros izplatīti. Lai gan nav liecību, ka Antigons būtu kādreiz uzspiedis savu kultu, tas grieķu vidū izpletās daudzviet viņa impērijā⁹⁰. Ptolemajs kļuva par dievu, pateicoties Aleksandra kultam (ar Aleksandru, kā jau tika minēts, Ptolemajs sevi ļoti tieši centās saistīt) un ēģiptiešu reliģiskajai tradīcijai, saskaņā ar kuru valdnieks ir dievs.⁹¹ Seleiks izstrādāja grandiozu ideoloģiju par savu dievišķību, kurā viņu esot ieņēmis Apollons un atstājis Seleika mātei gredzenu ar enkuru, un ka enkura zīme esot visiem Seleika pēctečiem (Just., XV, 4).

Bilovs pauž uzskatu, ka Antigona pacelšana dieva statusā bija ne tik ļoti rezultāts apzinātai Antigona politikai, bet gan rezultāts Antigona prestižam un autoritātei.⁹² Gan Antigons, gan Kasandrs dibināja jaunas pilsētas – tika jau minēti Antigonejas-uz-Orontes un Kasandrejas piemēri. Kā šo pilsētu oficiālie dibinātāji tie ieguva pilsētu-dibinātāju kultus un dievu statusu no pilsētas iedzīvotājiem.⁹³ Nav drošu ziņu, ka Kasandram grieķi būtu veltījuši

⁸⁹ Hērakls parasti tiek attēlots ar lauvas ādus ap tā galvu, tomēr šajā gadījumā sejas vaibsti ir tādi, kādus parasti redz Aleksandra Lielā atveidojumos. Aleksandrs uzskatīja Hēraklu par savu senci, kas šeit tiek attēlots, reizē norādot uz Aleksandra sakralitāti. Skatīt Dahmen, K. *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*. New York: Taylor & Francis e-Library, 2007. 40 p.

⁹⁰ Piemēram, ir zināmi kulti Antigonom Skepsā, Sāmosā, Atēnās un Dēlosā, kā arī iespējami kulti Kosā, Rodosā un Iosā. Sīkāk: Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 234 p.

⁹¹ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 757. lpp.

⁹² Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 236 p.

⁹³ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 759. lpp

kultus labprātīgi, bet par Antigonu gan ir, viennozīmīgi viņa grieķu brīvības un autonomijas politikas dēļ. No tā var secināt, ka ne visos gadījumos diadohi apzināti veidoja savu kultus un centās kļūt par dieviem, bet reizēm tā bija sakritība vai kā pagodinājums par īpašiem nopelniem.

Tomēr nevar noliegt, ka Seleiks un Ptolemajs pievērsa īpašu uzmanību saviem kultiem un tos attīstīja. Diadohiem kā absolūtiem monarhiem ļoti pietāvēja būt arī par dieviem, kas ne tikai attaisnotu to rīcību, padarītu to varu dievišķīgu un tātad arī leģitīmu, bet arī tuvinātu tos ar Aleksandru Lielo un radītu padziļinātu varas kontinuitātes iespaidu.

Kā norāda Haniotiss, “monarhiju protektīvā un harismātiskā daba ir arī norādīta valdniekiem veltītos epitetos”⁹⁴. Kā piemērus viņš min Dēmetrija un Antigona iesaukšanu par Glābējiem, tomēr tie nebija vienīgie, kuriem tika dots šāds epitets. Pēc Rodosas aplenkuma beigām pilsētas iedzīvotāji sūtīja pie Amona orākula Ēģiptē ziņu, vai Ptolemaju, kurš pilsētai piegādāja pārtiku, padarīt par dievu; atbilde bija pozitīva, un Ptolemajam tika veltīts pilsētas laukums, ko iesauca par Ptolemaiem (Diod., XX, 100,3) un pašu Ptolemaju – par Glābēju.

2.4. Diadohu pavalstnieki, leģitimācijas rezultāti

Diadohu gadījumā to attiecības ar to pavalstniekiem kalpo kā uzskatāmākais piemērs (ne)veiksmīgas leģitimācijas sekām – to pavalstnieki diadohus nereti pielūdza kā dievus, veltīja tiem tempļus un kulta vietas, piedalījās to karos utt. Zīmīgi, ka šāda iniciatīva nereti nāca nevis kā diadohu uzspiests rīkojums, bet gan kā godprātīga vēlme no pašu pavalstnieku puses. Šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti atsevišķi veidi, kā diadohi leģitimēja savu varu pavalstnieku acīs un kādas priekšrocības diadohiem deva to varas atzīšana par leģitīmu.

Diadohiem un to pēctečiem nozīmīgākā iedzīvotāju grupa to pārvaldītajās teritorijās bija grieķi un maķedonieši, kuri ne tikai veidoja lielāko (un nozīmīgāko) karaspēka daļu, bet arī tika iesaistīti nozīmīgākajos valsts amatos un veidoja to valstu eliti. Maķedonieši karaspēkā tika izmantoti visvairāk, tāpēc ka tie bija uzticamākie karavīri, kādi diadohiem bija, kā arī diadohi mācēja ar tiem cīnīties, ko tie, visticamāk, vēl nespēja ar pakļauto zemju pamatiedzīvotājiem un to īpašajiem karošanas veidiem. Problēma bija tā, ka maķedonieši nebija plaši pieejami (izņemot Kasandram, kurš valdīja Maķedonijā), jo tie vēl neveidoja pietiekami lielu sabiedrības daļu, tāpēc diadohi nereti paļāvās uz algotņiem (Diod., XIX, 22, 2; 80, 4; XX, 75, 2), kuri cīnījās kā maķedonieši vai pat nāca no Maķedonijas vai Grieķijas. Antigonam, Ptolemajam, Seleikam un Līsimaham vienīgie pieejamie maķedonieši bija tie, kuri tobrīd atradās to karaspēkos kā profesionāli karavīri vai algotņi vai kuri bija apmetušies to teritorijās uz dzīvi kā kolonisti.

⁹⁴ Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. 73 p.

Grieķi diadohiem bija plašāk pieejami, jo gadsimtu gaitā tie bija kolonizējuši plašus apgabalus Vidusjūras krastos, īpaši Mazāzijā un Melnās jūras piekrastē, un to attieksme pret diadohiem un diadohu attieksme pret tiem varēja kalpot kā liels atbalsts vai kā liels slogs Aleksandra mantinieku resursiem un uzmanībai. Grieķu lojalitāti bija grūtāk nodrošināt nekā pat maķedoniešu, jo tie bija ļoti patstāvīgi, dzīvoja nošķirtās pilsētvalstīs un augsti vērtēja savu brīvību un autonomiju – vērtības, kuras nereti bija pretrunā ar diadohi tieksmi valdīt kā absolūtiem monarhiem.

Pirms var runāt par diadohu politiku un attieksmi pret grieķiem, nepieciešams īss pārskats par to, kā grieķi saprata brīvību un autonomiju šajā laika posmā. To ļoti pārskatāmi parāda Ričards Bilovs savā pētījumā par Antigonu Vienaci. Bilovs tam pievērš īpašu uzmanību, jo no visiem diadohiem tieši Antigons visaktīvāk atbalstīja grieķu brīvību un autonomiju, tajā pašā laikā cenšoties grieķus pēc iespējas plašāk iekļaut savā valstī un izmantot savā ārpolitikā.

Grieķiem bija divi ļoti svarīgi termini – *eleutheria* un *autonomia*⁹⁵, ko parasti tulko kā “brīvība” un “pašnoteikšanās”. Ar *eleutheria* saprata pilsētvalsts neatkarību tās iekšējās un ārējās politikas veidošanā bez jebkādiem ierobežojumiem, bet ar *autonomia* saprata pilsētas tiesības noteikt un izdot pašai savus likumus un tiesības. Respektīvi, grieķi vēlējās maksimālu brīvību no ārvalstu spēkiem tajā ziņā, ka tie neiejaucās polisas iekšējās lietās pret tās pilsoņu vēlmēm.⁹⁶ Vairāku iemeslu dēļ šajā laikā *eleutheria* būtībā bija novienādotā ar *autonomia*.⁹⁷ Grieķi arī vēlējās pēc iespējas lielāku brīvību savā ārpolitikā, tomēr pieņēma noteiktus ierobežojumus, un sekas – piemēram, tas nebija nekas pārsteidzošs, kad Antigons pieteica karu Rodosai (Diod., XX, 82, 1-3), jo tā bija atteikusies palīdzēt Antigonom karā pret Ptolemaju savu tirdzniecisko interešu dēļ.⁹⁸

Maķedonieši grieķu vēlmi pēc brīvības un autonomijas savu ārpolitisko mērķu sasniegšanai izmantoja jau kopš Filipa II laikiem. Filips izveidoja tā saucamo Korintas (vai Hellēņu) līgu, kurā tika iekļautas visas grieķu pilsētvalstis (izņemot Sparta) (Diod., XVI, 89). Ar šīs līgas palīdzību Filips neanektēja Grieķiju tieši (kas viņa situācijā būtu gandrīz neiespējami bez pastāvīgu garnizonu klātesamības un nemitīgiem sacelšanās draudiem), bet panāca, ka tā kopīgi sadarbojas zem Maķedonijas kā līgas hegemonā vadības.⁹⁹ Līgas

⁹⁵ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 194-195 p.

⁹⁶ Piebilde ir nozīmīga, jo nereti polisas lūdza ārvalstu autoritātes izlemt polisas iekšējos strīdus un atrisināt konfliktus starp divām polisām, kā būs redzams tālāk.

⁹⁷ *Eleutheria* definīcija sašaurinājās un pats vārds vairāk un vairāk sāka nozīmēt to pašu, ko *autonomia*. Tātad samazinājās gan vārda, gan pašas brīvības nozīme, un ar brīvību sāka izprast pilsētvalsts autonomiju kādas citas valsts ietvaros. Vairāk skatīt Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 195 p.

⁹⁸ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 202 p.

⁹⁹ Simpson, R. H. *Antigonos the One-Eyed and the Greeks*. 387 p.

dibināšanas iemesls bija “miera nodrošināšana Grieķijā”, un Persija tika atzīta par vainīgu šī miera sabotēšanā¹⁰⁰, dodot Filipam un vēlāk Aleksandram iemeslu iebrukt Āzijā.

314.g.p.m.ē. Antigons uzsāka karadarbību pret savu bijušo sabiedroto Kasandru, un to cīņas lauks nākamās trīspadsmit gadus bija Grieķija. Kasandrs to pārvaldīja ar garnizonu un sev tīkamu administrāciju uzspiešanu. Antigons izlēma iegūt grieķu labprātīgu atbalstu un graut Kasandra pozīcijas ar brīvības un autonomijas dāvāšanu grieķiem. Tajā pašā gadā Tīrā Antigons sasauca maķedoniešu sapulci un tika izdots tā dēvētais Tīras dekrēts, kurā kā viens no punktiem tika noteikts, ka “grieķiem jābūt brīviem, bez garnizona, un autonomiem” (Diod., XIX, 61, 3). Par Antigonu šajā apakšnodaļā tiks runāts visvairāk, jo Antigons bija aktīvākais grieķu brīvības un autonomijas atbaltītājs, tāpēc arī vislabāk sniedz šīs idejas īstenošanas doto priekšrocību pārskatu. Arī citi diadohi, piemēram, Ptolemajs 314.g.p.m.ē.¹⁰¹, izdeva līdzīgus dekrētus, tomēr atteicās tos pildīt tikpat konsekventi kā Antigons, tāpēc nebaudīja šādas politikas sniegtās priekšrocības.¹⁰²

Kā korekti atzīmē Ričards Bilovs, šī deklarācija nebija tikai tukšs dekrēts, kā tas bija ar līdzīgām deklarācijām no Ptolemaja (Diod., XIX, 62, 1) un Poliperhona (Diod., XVIII, 55, 1-3). Mazāzijā, kura piederēja Antigonom, bija visvairāk grieķu pēc pašas Grieķijas, un paša postulēto principu neievērošana viņam kaitētu tikpat ļoti kā dekrēta mērķim, t.i., Kasandram. Ar šī dekrēta palīdzību un tā ievērošanu Antigons varēja kļūt par grieķu draugu un panākt to apvienošanu ar viņu cīņā pret Kasandru.¹⁰³

Plūtarhs raksta slavinošus vārdus par šo ideju un par Antigona un Dēmetrija atbalstu grieķu autonomijai un brīvībai, īpaši pēc aktīvas Dēmetrija karadarbības uzsākšanas Grieķijā: “Slava iegūta par šo cēlo darbu [Ptolemajs aplenca grieķu pilsētu Halikarnāsu, bet Dēmetrijs ieradās ar armiju un Ptolemaju padzina] iedvesmoja tēvu un dēlu ar brīnišķīgu vēlmi dot brīvību visai Grieķijai, kura bija pakļauta Kasandram un Ptolemajam. Nevienam no valdniekiem nav veicis cēlāku vai taisnīgāku karu par šo; lielā bagātība, ko tie bija sagrauši, pakļaujot barbarus, tika tērēta par labu grieķiem, lai gūtu slavu un godu.” (Plut. Demetr., VIII, 1)

Antigons pie idejas par grieķu brīvību un autonomiju turējās ciešāk nekā pārējie diadohi. Viens no Trešā diadohu kara miera līguma punktiem bija grieķu atzīšana par autonomiem (Diod., XIX, 105, 1), ko Bilovs apgalvo kā Antigona uzspiestu punktu.¹⁰⁴ Svarīgi ir norādīt, ka

¹⁰⁰ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 193 p.

¹⁰¹ Turpat, 200 p. un Simpson, R. H. *Antigonos the One-Eyed and the Greeks*. 390 p.

¹⁰² Piemēram, 308.g.p.m.ē. Ptolemajs iebruka Grieķijā, iespējams, ar vēlmi atjaunot Korintas līgu ar sevi priekšgalā, tomēr, nesaņēmis atbalstu, izvietoja savus garnizonus Korintā un Sikionā (Diod., XX, 37, 1-2).

¹⁰³ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 199-200 p.

¹⁰⁴ Turpat, 200 p. Vērts norādīt, ka Bilovs izsaka korektu apgalvojumu – šajā laikā Antigona teritorijā bija vairāk grieķu nekā pārējiem diadohiem, tāpēc šāds miera līguma punkts, ja paliktu neievērots, vispirms skartu tieši pašu Antigonu.

šī miera līguma punkta ievērošana bija jāzvēr arī grieķiem, īpaši tiem, kuri atradās Antigonā ietekmē, kas norāda, ka sarunās grieķi bija ne tika sarunu objekts, bet arī subjekts.¹⁰⁵ Viens no redzīgākajiem iemesliem šādam Antigonā entuziasmam par grieķu brīvību un autonomiju bija lielais grieķu skaits viņa paša teritorijā. Tomēr var arī turpināt šo ideju un secināt, ka Antigonam, ja tas vēlējās sekmīgi karot pret pārējiem diadohiem, citas izvēles nebija. Lai gan līdz 309.g.p.m.ē. Antigonam piederēja ļoti vērtīgas provinces, daudzi iedzīvotāji un dabas resursi, jau sākoties Trešajam diadohu karam 314.g.p.m.ē., Antigonam bija nepieciešams karot vairākās frontēs – uz jūras, par Kipru un Kiklādu salām, Grieķijā pret Kasandru, Mazāzijā pret nepakļāvīgiem vietvalžiem, Helespontā pret Līsimahu un Palestīnā pret Ptolemaju. Antigons, pēc pētījuma autora domām, nebija spējīgs veiksmīgi karot tik dažādos un attālos apgabalos un tajā pašā laikā uzturēt garnizonus visās pilsētās un savaldīt grieķus, tāpēc izlēma zaudēt tiešu kontroli pār šo pilsētu ienākumiem un politiku, bet iegūt to karaspēkus un lojalitāti. Respektīvi, brīvības un autonomijas došana grieķiem bija gudrs stratēģisks lēmums, nevis Antigonā iedomātas grekofīlijas izpausme.

Grieķi vēlējās sadarboties ar Antigonu, un laikmetā, kad grieķiem vairs nebija tādas varas kā agrāk un palikt neitrāliem tiem bija faktiski neiespējami, Antigons bija labākā izvēle. Tie piedalījās Antigonā karos, atbalstot viņu cīņās pret tā ienaidniekiem¹⁰⁶, deva Antigonam pagodinājumus (pat veltot kultus un pasludinot Antigonu un Dēmetriju par dieviem) un piekrita iestāties viņa veidotajās militārajās līgās. Tas viss ir vedis autoru Ričardu Bilovu pie secinājuma, ka Antigons gandrīz apvienoja Grieķiju vienā veidojumā kā “Grieķijas Savienotās valstis” ar sevi kā prezidentu un bruņoto spēku virspavēlnieku priekšgalā.¹⁰⁷ Ir tikai atsevišķas ziņas par garnizoniem Antigonā teritorijās esošajās grieķu pilsētās¹⁰⁸, bet tie, ļoti iespējams, tur atradās ar pilsētas piekrišanu, lai tās pasargātu no citu diadohu aplenkumiem un izlaušanās, tādējādi reizē pildot savu kā to valdnieka/pārvaldnieka pienākumu aizsargāt savus padotos.

Viena no redzīgākajām liecībām par grieķu vēlmi sadarboties ar Antigonu (tādējādi atzīstot viņa varu par leģitīmu) bija to lūgumi Antigonam uzņemties tiesneša pienākumus gan

¹⁰⁵ Simpson, R. H. *Antigonus the One-Eyed and the Greeks*. 393-394 p.

¹⁰⁶ Piemēram, atēnieši Antigonam deva 30 karakuģus kaujā pie Salamīnas (Diod. XX, 50, 3).

¹⁰⁷ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 229 p. Lai gan šāda iespējamība pastāv, nedrīkst aizmirst, ka Antigonā attieksmi pret grieķiem principā noteica pastāvīgā karadarbība ar pārējiem diadohiem. Ja būtu izdevies noslēgt mieru vai Antigonam būtu izdevies tos sakaut, piemēram, Ptolemaju Ēģiptes iebrukuma laikā 306.g.p.m.ē. vai Seleiku un Līsimahu pie Ipsas 301.g.p.m.ē. un uzspiest savu dominanci lielākajai daļai Aleksandra bijušajai impērijai, nav zināms, vai Antigons būtu saglabājis šādu attieksmi pret grieķu polisām.

¹⁰⁸ Turpat, 209-210 p. Vaterfīlds darbā *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 113 p. izmanto šādus gadījumus, lai norādītu uz Antigonā politikas cinisko raksturu un Tīras deklarācijas tīri propagandisko raksturu. Tomēr Bilova pamatojums, ka grieķi paši nereti lūdza Antigonu savās pilsētās izvietot garnizonus, lai tās pasargātu no, piemēram, Ptolemaja laupīšanas, veiksmīgi atspēko šo argumentu. Vaterfīlds arī ignorē faktu, ka, ja Tīras deklarācijai būtu bijis tikai propagandas raksturs, tas neizskaidrotu grieķu lielo labvēlību pret Antigonu.

starppilsētu, gan pilsētu iekšējos konfliktos vai deliģēt šos pienākumus kādam citam/citai pilsētai. Piemēram, Kimejas pilsēta bija lūgusi Antigonom atrisināt tās konfliktus, un, pēc Antigona rīkojuma, tā saņēma tiesnešus no Magnēzijas pilsētas. Vēl viens zīmīgs piemērs ir Priēnas un Sāmosas vēšanās pie Antigona, lai atrisinātu strīdu par Mikālas raga piederību.¹⁰⁹

No Grieķijas nāca ne tikai karavīri, kuģi un pagodinājumi, bet arī kolonisti. Antigons, gluži kā citi diadohi, aktīvi iesaistījās Aleksandra aizsāktajā pilsētu dibināšanas procesā. Starp šīm pilsētām bija arī viņa ieplānotā jaunā galvaspilsēta Antigoneja-uz-Orontes. Šo un citas pilsētas dibināja ar grieķu un maķedoniešu kolonistu palīdzību, un tās bija reizē gan nozīmīgs ienākumu, gan arī leģitimācijas avots. Pilsētās bija veltīti kultu valdniekiem kā pilsētu dibinātājiem-dieviem¹¹⁰, un tajās uzauga jauna paaudze diadohiem un to pēctečiem lojālu pavalstnieku, no kuriem tie spēja iegūt cilvēkresursus savām armijām.

Antigons, kaut gan sludināja un reāli arī pildīja solījumus par brīvības un autonomijas piešķiršanu grieķiem, to nedarīja aiz labsirdības pret grieķiem vai dziļas grekofīlijas. Tā bija apzināta Antigona politika, lai destabilizētu Kasandra pozīcijas Grieķijā, tajā pašā laikā veidojot labas attiecības ar grieķu pavalstniekiem, kuri jau atradās vai vēlāk tika pievienoti viņa impērijai. Zaudējot ienākumus un tiešu ietekmi viņam pakļauto grieķu polisū politikā, Antigons pretī saņēma labprātīgu palīdzību cīņai pret viņa ienaidniekiem, labu slavu un aktīvu vēlmi pievienoties Antigona valstij vai viņa dibinātajām militārajām līgām. Antigona alternatīva bija izlietot lielu daļu savu ierobežoto cilvēkresursu, lai grieķu polisās izvietotu garnizonus, kas nebūtu bijusi tik veiksmīga vai ilgtermiņā tik lietderīga ārpolitika.

Grieķi un maķedonieši nekad nebija vairākums iedzīvotāji pakļautajās teritorijās, bet veidoja sabiedrības eliti un lielāko daļu karaspēka. Galvenais, ko diadohi vēlējās no zemju pamatiedzīvotājiem, bija, lai tie maksā nodokļus un lai tie, ja ne atbalsta, tad vismaz neiebilst to varai. Šāda mērķa vadīti, tie nereti izrādīja lielu pretimnākšanu – Antigons atstāja Bitīnijas valdnieku tā amatā, necentās tikt vaļā no persieša Mitridāta, kuram piederēja neliela teritorija apkārt Kiosai, un atļāva tradicionālajiem fenīkiešu pilsētu valdniekiem palikt pie varas. Antigons, ievirzot šādu politiku, centās vietējiem iedzīvotājiem radīt iespaidu, ka tos pārvalda viņu pašu valdnieki un ka tie neatrodas ārzemju okupācijas jūgā.¹¹¹

Lielāko daļu Aleksandra impērijas apdzīvoja barbari¹¹² ar saviem dieviem, paražām un vietējām institūcijām. Grieķi, kā jau tika minēts, veidoja sabiedrības eliti, un vietējiem iedzīvotājiem kļūt par augsta ranga ierēdņiem vai pat par provinču pārvaldniekiem bija ļoti

¹⁰⁹ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 211-212 p.

¹¹⁰ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 759.lpp.

¹¹¹ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 308 p.

¹¹² Tā šos cilvēkus sauca grieķi, un tā tie tiks saukti tālāk arī šajā darbā.

grūti. Ir ziņas, ka Antigons iecēla savos austrumu reģionos Orontobatu par Mēdijas un Aspeisasu par Sūzu satrapiem,¹¹³ tomēr šādi gadījumi bija ļoti reti. Kā redzams, nav tā, ka vietējie iedzīvotāji tiktu pilnībā nostumti malā – tie tika izmantoti, jo viņi labāk nekā grieķi pārzināja vietējās paražas un valodu, zināja, kā pārvaldīt sabiedrību vietējā līmenī, un varēja kopumā efektīvāk sadarboties ar šiem cilvēkiem.¹¹⁴ Un nav runa tikai par vietvalžiem – Antigona galmu veidoja apmēram 11% aziātu, tajā bija jau minētā Mitridāta brāļadēls, un Antigona vedeklas Fīlas miesassargu kapteinis bija likietis Demarks, Tārona dēls.¹¹⁵

Interesanti, ka maķedonieši, grieķi un vietējie barbari dzīvoja nevis sajaucoties to kultūrām, bet nošķirti. Hellenizācija, piemēram, Antigona valstī, drīzāk notika, ievēdot grieķu un maķedoniešu kolonistus, kuru kultūra izplatījās, bet netika uzspiesta vietējiem; tie, kuri vēlējās kāpt pa sociālajām kāpnēm, nereti izvēlējās nomainīt savu barbaru vārdu un adaptēt grieķu kultūru, bet tie bija atsevišķi gadījumi, ne kopēja tendence.¹¹⁶ Gan Ptolemaju, gan Seleikīdu valstī paralēli pastāvēja divi likumu kodeksi – grieķu un barbaru. Abām valstīm bija divas oficiālas valodas – grieķu un ēģiptiešu Ptolemaju valstī un grieķu un aramiešu Seleikīdu impērijā. Bija pat divas paralēli eksistējošas kalendāru sistēmas. Seleikīdu impērijā Pirmais Gads sākās ar Babilonas nonākšanu Seleika rokās un saskanēja ar babiloniešu jauno gadu, bet bija sešus mēnešus priekšā maķedoniešu jaunajam gadam. Ēģiptē bija īpatnība, ka Ptolemajs bija maķedoniešu valdnieks, bet vienlaikus ēģiptiešu faraons.¹¹⁷

Antigona grieķu pavalstnieku vēlme iesaistīties tā karos, lūgt tam būt par tiesnesi starppilsētu vai pilsētu iekšējos strīdos, kā arī plašais atbalsts Antigonom (kurš izpaudās arī viņa un viņa dēla Dēmetrija iecelšanā dievu kārtā, bet tas tiks apspriests citur) acīmredzami legītimēja Antigona varu grieķu acīs. Tie vēlējās Antigonu par savu valdnieku, jo alternatīvas tam bija tādi cilvēki kā Ptolemajs, kuri neievēroja pašu izdotos ediktus, vai tādi cilvēki kā Kasandrs, kurš grieķu vidū bija ieguvis nelāgu slavu, jo paļāvās uz sev lojālu oligarhiju vai indivīdu iecelšanu par polisū pārvaldniekiem, fakts, pret kuru, lai cik labs šis režīms būtu¹¹⁸, grieķi kategoriski iebilda.

Kopumā var secināt, ka diadohu pāreja no vietvalžiem uz neatkarīgiem valdniekiem bija salīdzinoši gluda, bet šādai pārejai parasti bija nepieciešama kāda spoža militārā uzvara maķedoniešu kultūras īpatnību dēļ, bet, ja nebija tās, tad pietika ar varoņdarbiem dzīves laikā.

¹¹³ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 308 p.

¹¹⁴ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 163 p.

¹¹⁵ Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. 308 p.

¹¹⁶ Turpat, 309 p.

¹¹⁷ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 164 p.

¹¹⁸ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 756. lpp. Tumans min Antigona dēla Dēmetrija vadībā no Atēnām padzīto Dēmetrija Falārieša režīmu, kurš, kaut gan bija nesis atēniešiem labklājību, tomēr bija dziļi nīsts, jo nebija pašu atēniešu izraudzīts, t.i., ievēlēts.

Veiksmīgi kari un uzvaras pašas par sevi maķedoniešu acīs leģitimēja diadohu varu, bet, lai pēc Aleksandra III un IV nāves atstātajā spēka vakuumā radītu paši savas valstis, šādas uzvaras bija ne tikai vēlamas, bet pat vitāli nepieciešamas.

Ja iepriekš diadohu vara to zemēs jau tāpat bija gandrīz tikpat plaša kā neatkarīgiem valdniekiem, tad no to kronēšanas brīžiem tiem atklāti nācās uzņemt vairāk pienākumus, piemēram, tieslietu izskatīšanu, petīciju uzklaušāšanu un administratīvo pārvaldi. Nepildot šos uzdevumus, diadohi nepildītu savus valdnieku pamatpienākumus, tāpēc, lai cik atklāta nepatika tiem bija pret valdīšanas uzdevumiem, tos nācās pildīt, ja tie vēlējās apmierinātus pavalstniekus, kuri redzētu diadohus kā leģitīmus valdniekus.

Kļūšana par dieviem arī bija process, kurš aizsākās jau ilgi pirms paša faktiskā notikuma. Tomēr pēc kļūšanas par valdniekiem šī procesa tempi pieauga, un arvien plašākā mērogā diadohus sāka pielūgt kā valdniekus. Dažos gadījumos tas bija pilnīgi dabiski – dibinot pilsētas, tie ieguva pilsētas-dibinātāja dieva statusu, un Ēģiptē valdnieki tradicionāli bija bijuši dievi. Citos gadījumos tika izdomāti dažādi nostāsti, piemēram, stāsts par to, ka Apollons bijis Seleika tēvs, vai dieva statuss tika piešķirts par panākumiem vai kā pateicības zīme, kā tas bija ar Antigonu un Dēmetriju.

Kā var redzēt, administratīvos amatos pārsvarā tika ievietoti maķedonieši vai grieķi tāpēc, ka bija lielāka iespēja, ka tie pildīs diadohu vēlmes labāk nekā vietējie (kā vēl viens iemesls noteikti jāmin grieķu un maķedoniešu uzskats, ka viņi paši ir pārāki par barbaru tautām un spēs tās pārvaldīt efektīvāk nekā pašas tautas), tomēr tas pilnībā neizslēdza vietējos iedzīvotājus no šo amatu iegūšanas. Tiem nereti bija iespējams atrasties arī diadoha galmā. Šie gadījumi neatspoguļo kopējās tendences, bet tika izmantoti, lai veidotu samierniecisku politiku ar vietējiem iedzīvotājiem, vismaz daļu pielaižot valdniekam vai uzticamam amatam.

Kultūras jomā maķedonieši un grieķi vairumā gadījumu centās sadzīvot ar vietējiem iedzīvotājiem, nevis tos iznīcināt. Tika dibinātas pilsētas un kolonijas, kurās uz dzīvi apmetās grieķi un maķedonieši, un no šīm pilsētām izpletās hellēnistiskā kultūra. Tomēr tā netika uzspiesta, un vietējie varēja turpināt pielūgt savus dievus un uzturēt sentēvu tradīcijas, reizēm pat ar valdnieka izteiktu atbalstu. Kā var spriest no paralēlo kalendāru sistēmas, likumu kodeksiem un valodām, diadohi centās savus barbaru padotos likt mierā. Rezultāts apmierināja abas puses, kuras spēja sadzīvot kopā vēl vairākus gadsimtus. Atsevišķi diadohu politikas kursi, kā vietējo svētnīcu atjaunošana, priesteru atbalstīšana, vietējo pielaišana pie nozīmīgiem amatiem un savas kultūras neuzspiešana, pēc pētījuma autora domām, kalpoja vairāk to varas leģitimācijai, nekā būtu paveikuši agresīvi kulturāli pasākumi. Atļaujot tiem dzīvot mierā, barbaru iedzīvotāji neiebilda pret varas maiņu un varēja turpināt savu dzīvi kā agrāk.

3. ARMIJA UN KARADARBĪBA KĀ LEGITIMITĀTES AVOTS

3.1. Karadarbības nozīme maķedoniešu sabiedrībā, tās varas leģitimācijas aspekts

Svarīgākais princips, par kuru vispirms nepieciešams runāt saistībā ar karadarbību diadohu laikmetā, ir “šķēpa-ieņemtās” zemes princips, jo uz tā balstījās visa diadohu un to pēcteču (un arī Aleksandra Lielā) karošanas ideoloģija. Šīs ideoloģijas pamatnostāju labi raksturo Tumans: “Varoņu ideoloģijas kontekstā visgodājamākais īpašumu iegūšanas veids bija tieši šāds – ar ieročiem rokās. Viss, kas tika iegūts ar “šķēpa tiesībām”, nesa sev līdzī ne tikai materiālus labumus, bet arī godu, slavu un statusu. Drosmīgos vīrus baroja viņu ieroči, un kara laupījuma daudzums liecināja par to diženumu. Seno grieķu skatījumā tā bija varonības izpausme bez jebkādas negatīvas nokrāsas.”¹¹⁹ Lai gan šajā citātā runa ir par daudz senāku laiku Grieķijas vēsturē nekā diadohu kari, šis pats princips bija saglabājies barbariskajā maķedoniešu sabiedrībā un turpināja tajā darboties ilgu laiku pēc tam, kad tas jau bija atcelts citur Grieķijā.

Jau no brīža, kad Aleksandrs devās iekarot Persijas impēriju, iemeta šķēpu zemē un pasludināja Āziju par “dievu piešķirtu un šķēpa-ieņemtā” (Diod., XVII, 17, 2), tika grandiozā līmenī atgriezts šis vecais zemju iekarošanas princips. Aleksandrs sevī saskatīja jaunu Homēra varoni, kurš ieņems visu Āziju, pārspējot pat Iliādas varoņus. Šādu uzskatu vadīts, Aleksandrs samainīja savu pret Trojā nolikto Ahilleja vairogu – kā zīmi, ka iebrukums Āzijā ir sāncensība ar viņa priekšteci Ahilleju un ka Aleksandra varoņdarbi būs vienlīdzīgi Homēra varoņu paveiktajam.¹²⁰ Aleksandra iekarotās teritorijas viņam leģitīmi piederēja tieši tāpēc, ka tās tika iegūtas ar ieroču palīdzību – uzvara pati par sevi leģitimēja Aleksandra varu.

Šo pašu principu pārņēma arī diadohi, savstarpēji karojot pēc Aleksandra Lielā nāves, kā to atspoguļo Diodors: “...no šī brīža [Aleksandra IV nāves], kad nebija vairs neviena, kuram mantot zemi, katrs, kurš valdīja pār teritorijām vai pilsētām, sāka cerēt uz valdnieka varu un pārvaldīja savas teritorijas, it kā tās būtu ar šķēpu ieņemtas.” (Diod., XIX, 105, 4) Vardarbīga teritorijas vai īpašuma pakļaušana tika pieņemta kā ne mazāk leģitīms īpašuma iegūšanas veids par mantošanu, nopirkšanu vai tā saņemšanu kā ziedojumu.¹²¹ Uzskats, ka uzvara karā nodrošina īpašumtiesības, bija cieši saistīts ar ticību, ka panākumi tādās aktivitātēs kā kari, pirātisms vai reidi nevarēja tikt sasniegti bez dievu palīdzības.¹²²

¹¹⁹ Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 279. lpp.

¹²⁰ Worthington, I. *By the Spear: Philip II, Alexander the Great and the Rise and Fall of the Macedonian Empire*. 141 p.

¹²¹ Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. Carlton: Blackwell Publishing, 2005. 183 p.

¹²² Turpat.

Iekarojot citu diadohu vai valdnieku zemes, diadohi panāca vairākus mērķus vienlaikus – 1) tie vairoja savu bagātību, resursus, prestižu un varu, paverot ceļu jauniem iekarojumiem nākotnē; 2) tie varēja uz kaujas lauka izcelties ar savu varonību, kas bija viens no viņu varas centrālajiem aspektiem un leģitīmācijas avotiem; 3) tie, iegūstot zemes ar ieroču palīdzību, automātiski sevi leģitīmēja kā valdniekus šajās teritorijās. Visi minētie iemesli kalpoja par pamatu pastāvīgajai diadohu un viņu mantinieku karadarbībai vienkārši tāpēc, ka uz tiem balstījās viņu vara un tās izaugsme.

Maķedonieši vairākus gadsimtus bija dzīvojuši zemēs, kurās pastāvīgi siroja blakusesošās barbaru tautas un caur kurām regulāri soļoja ārzemju karaspēki. Uz Maķedonijas rietumiem un ziemeļrietumiem atradās kareivīgās ilīriešu un epeīru ciltis (kuras, Filipam II nākot pie varas, bija iebrukušas dziļi Maķedonijas iekšienē), uz tās ziemeļiem un austrumiem – trāķieši, kuri veica regulārus sirojumus šajā reģionā. Pati Maķedonija pirms Filipa II nebija vienota valsts, un tajā valdnieka vara bija vāja. Maķedoniešu sabiedrība bija karotāju sabiedrība, kurā valdniekus ievēlēja kopējā karavīru sanāksmē.¹²³ Kaut gan teorētiski tā bija vēlēta monarhija, praksē tā drīzāk bija mantota monarhija ar teokrātijas iezīmēm (valdnieks veica galvenos rituālus un bija tautas un dievu starpnieks).¹²⁴ Parasti tika ievēlēts bijušā valdnieka dēls un sapulces lēmums bija neatgriezenisks. Maķedoniešu kalnu augstmaņi un vietējie valdnieki bija kareivīgi cilvēki, jo karošana, sirojumi un aizsardzība pret tiem šajās sabiedrībās bija galvenais uztraukumu avots. Šie augstmaņi un maķedoniešu valdnieki tipiski vadīja savas armijas no pirmajām ierindām, vadot tās kaujā personīgi.¹²⁵ Zinot šo kontekstu un to, ka maķedonieši (precīzāk, tie, kuri piedalījās karagājienos) vēlēja savus valdniekus, var loģiski secināt, ka tie augstāk par visu, vēl pirms Aleksandra Lielā, valdniekā vērtēja viņa militāros talantus.

Tomēr tas, ka sapulces lēmums pēc valdnieka ievēlēšanas bija neatgriezenisks, nebūt nenozīmēja karavīru pilnīgu lojalitāti savam valdniekam visās situācijās arī pēc valdnieka ievēlēšanas. Kā uzskatāms piemēru var minēt Aleksandra Lielā armijas sacelšanos Indijā, kad tā atteicās doties tālāk un pieprasīja atgriezties mājās (Plut. Alex., VI, 62, 1).¹²⁶ Šis ir ļoti

¹²³ Kā tas, piemēram, notika pēc Aleksandra nāves Babilonā 323.g.p.m.ē. un kā to atspoguļoja Diodors (Diod., XVIII, 1-4) un Justīns (Just., XIII, 1-4).

¹²⁴ Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. Carlton: Blackwell Publishing, 2005. 63 p.

¹²⁵ Bennett, B., Roberts, M. *The Wars of Alexander's Successors: 323-281 BC. Volume II: Battles and Tactics*. Barnsley: Pen & Sword Military, 2010. 173 p.

¹²⁶ Vēsturnieku vidū pastāv debātes par to, vai Aleksandra armijas izdarību Indijā var uzskatīt par sacelšanos vai nē. Elizabete Kārnija pauž viedokli, ka grieķiem disciplīnas izpratne bija citāda, nekā tā ir mūsdienās (Maķedonijā tā ir līdzīgāka Homēra laika disciplīnai, kurā, piemēram, Ahilejs atteicās sekot Agamemnonam), tāpēc uz notikumiem Indijā un vēlāk Opīsā būtu jālūkojas nevis kā uz armijas sacelšanos, bet kā uz personīgu strīdu starp Aleksandru un viņa armiju, kas tiešām saskanētu ar faktu, ka maķedoniešu sabiedrība joprojām darbojās pēc Homēra laika likumiem. Vairāk skatīt Carney, E. *Macedonians and Mutiny: Discipline and Indiscipline in the Army of Philip and Alexander*. Classical Philology: Vol. 91, No. 1, Jan. 1996.

uzskatāms piemērs tāpēc, ka Aleksandrs saviem karavīriem bija gandrīz kā dievs. Neskatoties uz to, karavīru lojalitāte un cīņas spars acīmredzot bija mainīgs un pat tik izslavēts valdnieks kā Aleksandrs nespēja visās situācijās uzspiest tiem savu gribu. Zinot, ka Aleksandram Lielajam bija šādas problēmas ar saviem karavīriem, nav pārsteigums, ka diadohiem tās bija līdzīgas, un, lai nodrošinātu savu vīru lojalitāti, diadohi rīkojās gan kā tradicionāli maķedoniešu sabiedrībā valdniekiem bija pieņemts, gan ņemot piemērus no Aleksandra Lielā, imitējot viņa rīcību un saistot sevi ar viņu – no vienas puses veidojot paralēles starp sevi un slaveno iekarotāju, no otras, – radot varas kontinuitātes ilūziju, respektīvi, radot iespaidu, ka vara pāriet no viena Aleksandra citā.

Runājot par tradīcijām, jāpiemin, kāpēc maķedoniešiem karadarbība bija tik svarīga un kāpēc tieši ar tās palīdzību diadohi saistīja savu varu un karavīru lojalitāti. Aleksandrs Lielais ar maķedoniešiem tradicionālo drosmes izrādīšanu un militāristisko dzīvesveidu iemiesoja Homēra laika varoņu garu, augstāk par visu vērtējot personīgo drosmi, piedzīvojumu kāri un varonību. Ar savu pārgalvīgo drosmi un veiksmi kaujas laukā Aleksandrs izraisīja apbrīnu savos laikabiedros, īpaši savos karavīros un mantiniekos-diadohos, kuri savu valdnieku uzlūkoja gandrīz kā dievu. Zīmīgi, ka Aleksandra pēdējie vārdi pirms nāves bija, lai valsts tiek “labākajam” (Diod., XVIII, 1, 4). Tie nevarēja tikt interpretēti citādi kā militāri labākā rokās, atkal iemiesojot Homēra laika ideoloģiju un, tādā vai citādā veidā, sekojot līdzīgu maķedoniešu tradīcijām, kuras noteica, ka par valdnieku jābūt piemērotākajam indivīdam. Diadohu un to pēcnācēju ideoloģija balstījās, no vienas puses, gadsimtu gaitā izstrādātās tradīcijās un, no otras puses, Aleksandra Lielā imitēšanā, galvenokārt uz kaujas lauka. Apvienojot šīs idejas, radās praktiska nepieciešamība pēc pastāvīgas karadarbības, centienos parādīt dievu žēlastību pret konkrēto diadohu un parādīt, ka šis diadohs tiešām ir labākais no visiem.

Tā kā karadarbība, pēc diadohu ideoloģijas principiem, ieņēma tik centrālu lomu to varas leģitimācijā un karavīri ne tikai vēlēja valdniekus, bet arī uzturēja tos pie varas, bija nepieciešams nodrošināt to lojalitāti. Šis ir bijis liels pārbaudījums jebkurā laikmetā, bet diadohu karu laikā šīs grūtības vēl vairāk izcēla karavīru dalītās lojalitātes pret Aleksandra Lielā atmiņu un viņa dinastiju, no vienas puses, un diadohiem, no otras, karu sākumos; laikmeta otrajā daļā, līdz ar Argeādu iznīcināšanu un diadohu varas nostiprināšanos, šī lojalitāte svārstījās starp atsevišķiem diadohiem, no kuriem visi bija relatīvi līdzvērtīgi prestižā un varonībā. Karavīru svārstīgo lojalitāti pret diadohiem spilgti attēlo tas, kā Dēmetrijs zaudēja savu armiju (un rezultātā arī valsti), jo tā juta lielāku cieņu un lojalitāti pret Aleksandra brālēnu un slaveno karavadoni Pirru tā karamākslas meistarības un varonības dēļ, pat ja Pirra

iepriekšējās kampaņas bija neveiksmīgas¹²⁷, rezultātā masveidā dezertējot viņa pusē (Plut. Demetr., XLVI). Kā var redzēt, balstoties uz šiem varonības principiem, ar kuru palīdzību diadohi nodrošināja un leģitimēja savu varu pār armiju (un, rezultātā, arī pār valsti), tie tikpat viegli varēja zaudēt visu, kad pret tiem cīnījās varonīgāki un izslavētāki karavadoņi.

Bez armijas un karavīriem diadohu laikmets un to vara nav iedomājama. Ar armijas palīdzību tie nosargāja savas teritorijas un amatus un pakļāva pretinieku zemes. Diadohi bija pirmām kārtām karavadoņi un tikai otrām kārtām valsts administratīvie pārvaldnieki un tiesneši – ar karu palīdzību tie parādīja savu varonību un drosmi un pierādīja pasaulei dievu labvēlību pret tiem. Diadohi mēģināja visos iespējamajos veidos parādīt sevi kā izcilus karavadoņus un varonīgus cīnītājus, cenzdami pārspēt cits citu gan ar armijas lielumu, gan uzvaras spožumu un ieroču krāšņumu. Ar karu palīdzību diadohi ne tikai vairoja savu prestižu, bagātību un cieņu karavīru acīs, bet, pašsaprotami, mazināja savu ienaidnieku karaspēku resursus un morāli. Tā, piemēram, Eimens 320.g.p.m.ē. vadīja partizānu karu pret Antigonu un Antipatru, vairojot savu karavīru bagātību un savu cieņu to acīs, paralēli mazinot to pašu saviem ienaidniekiem.¹²⁸

Diadohu laikmetā ir vairākas zīmīgas epizodes, kuru laikā tie izmantoja vai cerēja izmantot armiju savu mērķu sasniegšanai. Perdiks 323.g.p.m.ē. beigās nosūtīja Peitonu ar nelielu armiju apspiest grieķu sacelšanos impērijas Austrumos, bet baidījās, ka Peitons abas armijas apvienos un mainīs savu pozīciju no noderīga padotā uz bīstamu sāncensi, tomēr Peitona armija iznīcināja grieķu karaspēku, sagraujot jebkādas iespējamās ilūzijas par varu (Diod., XVIII, 7, 4-9). Ap to pašu laiku Perdiks vadīja militāru kampaņu Kapadokijā, lai pakļautu sev lojālajam satrapam Eimenam šo provinci un atsvērtu Antigona spēcīgo un relatīvi neatkarīgo pozīciju Mazāzijā (Diod., XVIII, 16, 1-3). Perdiks izmantoja savu uzvaru, lai ar armijas atbalstu pasludinātu nu jau gadu veco un vēl nenomirušo zēnu Aleksandru IV par pilntiesīgu valdnieku un sevi kā vienīgo reģentu un aizbildni pār abiem valdniekiem, kļūstot par *de facto* valdnieku.¹²⁹ Kā zināms, pēc šīs uzvaras Perdiks jutās pietiekami drošs savās pozīcijās, lai draudētu atņemt Antigonam viņa provinci un drīz pēc tam censtos apprecēt Aleksandra Lielā pusmāsu Kleopatru, tādējādi izraisot Pirmo diadohu karu.

Viens no spilgtākajiem piemēriem armijas izmantošanā sava tēla veidošanā ir Dēmetrijs, kuram tika piešķirta iesauka *Poliorketes* jeb “Aplencējs” (Diod., XIX, 92, 2; Plut. Demetr., XLII, 6). Slavenākais no vairākiem Dēmetrija aplenkumiem bija Rodosas pilsētas aplenkums Rodas salā, kura laikā viņš uzbūvēja līdz tam lielāko aplenkuma torni, kurš tika nosaukts par “Hēlepoli” jeb “Pilsētu ieņēmēju” (Diod., XX, 95). Savas dzīves laikā Dēmetrijs

¹²⁷ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 253-254 p.

¹²⁸ Turpat, 250 p.

¹²⁹ Turpat, 62 p.

ieņēma vairākas pilsētas, tomēr šis aplenkums, kurš, lai gan nebija veiksmīgs, kļuva par visslavenāko no visiem un nostiprināja Dēmetrija kā radoša un enerģiska aplencēja slavu, kas, pēc autora domām, diadohu kontekstā bija ļoti nozīmīgi – jau iepriekš tika parādīts, kā karavadoņa slava var likt armijai mainīt tās lojalitāti, neatkarīgi no pašu militāro kampaņu sekmēm.

Dēmetrijs nebija vienīgais, kurš, pateicoties karadarbībai, bija ieguvis epitetu pie sava vārda. Šī tradīcija sākās ar Aleksandru, kurš dzīves laikā tika saukts par “Lielo”, bet vairums diadohu arī ieguva epitetus, kuri vairāk vai mazāk bija saistīti ar karadarbību. Antigons bija zināms kā *Monophthalmos* jeb “Ciklops/Vienacis”, jo, Filipa II laikā aplencot pilsētu, bija zaudējis aci. Seleiks ieguva iesauku *Nicator* jeb “Uzvarētājs” pateicoties uzvarai pār Antigonu. Ptolemajs – *Soter* jeb “Glābējs”, jo palīdzēja Rodosas iedzīvotājiem laikā, kad Dēmetrijs tos aplenca.

Karadarbība, lai gan neapšaubāmi galvenais, nebija vienīgais veids, kā nodrošināt savu vīru labvēlību. Pirms diadohu laikmeta, kad notika masveida kāzas Sūzās, Aleksandrs Lielais uzslēja milzu telti, kuras vidū atradās viņa zelta tronis, ap kuru bija 100 atzveltņu krēslu un 50 zelta pīlāru, un ap viņu atradās viņa miesassargi, labākie karavīri, persieši un citi. Šo notikumu pēc Aleksandra nāves Peukests centās atdarināt, lai nodrošinātu Aleksandra veterānu lojalitāti Eimenam, uzslēdams milzīgu telti, kuras centrā atradās koalīcijas komandieri, ap kuriem bija Aleksandra veterāni un jātnieki, līdz kamēr pēdējie bija atlikušie sabiedroto karavīri.¹³⁰ Šajās dzīrēs neliela komandieriem izdalīto bagātību daļa nokļuva, apzināti, līdz karavīriem, arī nedaudz atgādinot Aleksandru Lielo – kad notika jau minētās kāzas Sūzās, Aleksandrs izdzēsa savu karavīru parādus, kopā apmēram 20'000 talantu vērtībā (Arrian Anab., VII, 5, 1-3), kas tam laikam bija neiedomājami augsta summa. Respektīvi, šajā situācija tika reizē gan atdarināta Aleksandrs Lielais, gan arī uzpirkta karavīru labvēlība ar zelta un komandieru krāšņuma palīdzību.

Vairums diadohu bija izcili militāri komandieri, apveltīti ar drosmi, spējām un inteliģenci vadīt milzīgas armijas kaujās pretī uzvarai. Tie zināja, kā nodrošināt sarežģītu un prasīgu padoto lojalitāti. Vairums no tiem bija dāsni, kas bija viens no galvenajiem lojalitātes nodrošināšanas veidiem, – Antigons, kad armijā bija morāles krīze, apmeklēja savus vīrus ar dāvanām, bet Seleiks lojalitāti nodrošināja ar savu oratora mākslu. Līsimahs un Kasandrs esot bijuši mazāk humāni, tomēr nedrīkst aizmirst, ka avotus¹³¹ par tiem rakstīja to pretinieki.¹³²

¹³⁰ Turpat, 255 p.

¹³¹ Šeit domāts Diodors, kurš izmantoja Kardijas Hieronīma darbus. Hieronīms bija dienējis Antigoniādu karaspēkos.

¹³² Bennett, B., Roberts, M. *The Wars of Alexander's Successors: 323-281 BC. Volume II: Battles and Tactics*. 172-173 p.

Kā ir norādījis Bosvorts, ja armija tika izmantota tikai karavadoņa slavas nodrošināšanai un karavīri nesaņēma neko par savām pūlēm, tā savu vadoni dezertēja. Iepriekš tika minēts Aleksandra devīgums pret karavīriem, kas attainoja vienu no maķedoniešu tradīcijām – komandierim ar saviem karavīriem bija jādalās iegūtājās bagātībās. Viens no diadohiem, kurš izcēlās ar nolaidību šajā jautājumā, bija Dēmetrijs – viņš bija plaši pazīstams ar savu izšķērdīgo dzīvesveidu un grandioza ārējā tēla veidošanu, nereti uz savu vīru bagātības rēķina, kas arī kalpoja par vienu no iemesliem, kāpēc viņi masveidā dezertēja no Dēmetrija armijas, kad Maķedonijā iebruka Līsimahs un Pirrs, – tiem bija apnicis piedalīties viņa karos, kuri bija radīti viņa luksusa dzīves uzturēšanai.¹³³

Diadohi sacentās par Maķedonijas impēriju, jo sacensība maķedoniešu vidū bija gandrīz tradīcija. Kā par maķedoniešiem raksta Kīgens: “Maķedonieši, gluži kā tautas, kuras 5.gs.m.ē. pārpludināja Rietumromas impēriju, bija varonīga sabiedrība, kuras centrā atradās kara vadonis ar savu karotāju vienību. Tuvākajos gadījumos, saiknes starp vadoni un tā biedriem būtu radnieciskas. Bet attiecību centrā bija ētiska saikne, vienlīdzība, kura pastāv starp tiem, kuri dalās riskos un cenšas pārspēt viens otru drosmes izrādīšanā: jo pārgalvīgāk, jo labāk. Lai uzturētu autoritāti starp šādiem cilvēkiem, karavadonim bija visu laiku jāparāda sevi kā labāko – ne tikai uz kaujas lauka, bet arī medībās, jāšanā vai ieroču lietošanā, mīlestībā, sarunās, ar savu izrādīšanos un izaicinājumiem un dzeršanas un ēšanas maratoniem, kas bija varoņu *repos du guerrier*.”¹³⁴

Šīs attiecības ir redzamas piemērā, kā Eimens pārņēma maķedoniešu elitārās vienības (turpmāk, Sudrabvairogu) vadīšanu. Diodors stāsta, ka šie veterāni turēja lielā cieņā Eimena karamākslas meistarību un viņa veiksmi jeb, pēc tā laika uzskatiem, dievu labvēlību pret Eimenu (Diod., XVIII, 59, 4-6). Respektīvi, viņi Eimenu cienīja kā karavīru un kaut kādā līmenī saskatīja viņā jaunu Aleksandru, kuram arī dievi pastāvīgi smaidīja. Justīns dod līdzīgu aprakstu, minot, ka Sudrabvairogi nevēlējās sekot nevienam, kas nebija Aleksandrs, tāpēc savās sarunās ar tiem Eimens tos sauca par “biedriem-karavīriem”, “saviem biedriem briesmās un varoņdarbos Austrumos” u.c., apelējot pie to jūtām un nostādot sevi kā vienu no tiem (Just., XIV, 2). Tajā pašā laikā Eimena Suprabvairogi parāda arī karavīru lojalitātes mainīgo raksturu. Vēlāk tie savu vadoni nodeva, jo Antigons bija sagrābis to bagāžu (Diod., XIX, 43, 8). Eimens uzrunāja savus nodevīgos vīrus un tiem teica: “Karavīri, ievērojiet sava ģenerāļa apģērbu un ekipējumu [važas], kuru man neuzlika neviens no ienaidniekiem; tas man būtu bijis mierinājums; bet tie esat jūs, kuri mani pataisīja no iekarotāja par iekarotu, no ģenerāļa par gūstekni.” Nedaudz vēlāk, kad viņa karavīri atsaka Eimena lūgumu viņi nogalināt, Eimens par

¹³³ Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. 258 p.

¹³⁴ Keegan, J. *The Mask of Command: A Study of Generalship*. London: Pimlico, 2014. 35 p.

tiem izsakās, spilgti parādot grūtības ar lojalitātes nodrošināšanu, šādi: “Tie bijāt jūs, tie paši, kuri tagad stāv manu acu priekšā, kurus pēdējā laikā aplaistīja Perdika asinis un kuri plānoja līdzīgas beigas Antipatram. Jūs būtu arī nogalinājuši pašu Aleksandru, ja vien to spētu mirstīgā roka, bet jūs darījāt otru sliktāko – jūs viņu tramdījāt ar savu nepaklausību.” (Just., XIV, 4) Visa šī situācija skaidri parāda, cik sarežģīti bija iegūt un noturēt savu karavīru lojalitāti un cik strauji armija varēja pavērsties pret diadohu.

Vairums diadohu bija Aleksandra Lielā draugi vai virsnieki viņa armijā. Līsimahs bija Aleksandra miesassargs, Seleiks bija kavalērijas virsnieks, Ptolemajs – Aleksandra bērnības draugs utt. Būdami kopā ar Aleksandru, tie iemācījās viņa idejas par karu un varonību, kaut kādā veidā atdarinot Aleksandru vienmēr vedam kaujā kādu kavalērijas flangu kā izšķirošo kaujas manevru (piemēram, Dēmetrijs tā rīkojās pie Gazas 312.g.p.m.ē. (Diod., XIX, 82) un pie Ipsas 301.g.p.m.ē. (Plut. Demetr., XXIX, 3)). Ar šādiem manevriem un taktikām diadohi un to pēcteči turpināja cīnīties, lai pierādītu savu varonību, vadot izšķirošo uzbrukumu personīgi, tādējādi burtiski “X uzvarot kaujā pret Y”, nevis “X armijai uzvarot kaujā pret Y spēkiem”.

Par hellēņu monarhijām un jo īpaši par diadohu laikmetu var saredzēt līdzības ar to, ko Frīdrihs fon Šrūters teica par Prūsiju: “Prūsija nebija valsts ar armiju, bet armija ar valsti.”¹³⁵ To pašu var attiecināt uz diadohiem – pirmo vietu to prātos ieņēma karadarbība un armija, un tikai pēc tam efektīva valsts administratīvā pārvalde un citi valdnieku pienākumi.

3.2. Gazas kaujas piemērs karadarbības nozīmei un ietekmei uz laikabiedriem

Gazas kaujā 312.g.p.m.ē. Seleiks un Ptolemajs cīnījās pret Antigona dēlu Dēmetriju (Diod., XIX, 80.). Diodors apraksta, kā Dēmetrija draugi lūdz viņu atsacīties no kaujas pret ienaidnieka pārspēku un pret tik izslavētu ģenerāli kā Ptolemaju, tomēr Dēmetrijs tos neņem vērā un pašpārliecināti gatavojas kaujai, būdams vēl tik jauns (22 gadus vecs) un tik tālu no tēva (kurš tajā brīdī organizēja iebrukumu Eiropā) (Diod., XIX, 81, 1). Ir acīmredzamas paralēles ar Aleksandru Lielo, kuru, pirms izšķirošās kaujas pret Dāriju pie Gaugamēlām, Parmenions, vecs, pieredzējis ģenerālis, mēģināja atturēt no cīņas un pierunāt atkāpties (Plut. Alex., II, 29, 7-9). Aleksandrs neņēma vērā Parmenionu un guva spīdošu uzvaru. Dēmetrijs neņēma vērā savus padomdevējus un saskārās ar sagrāvi.

Arī Plūtārhs, kaut gan ļoti īsi, piemin kauju pie Gazas un, līdzīgi kā Diodors, arī izceļ Dēmetriju jaunību un nepietiekamo pieredzi kā nozīmīgus viņa sakāves iemeslus (Plut.

¹³⁵ Blackbourn, D. *History of Germany, 1780-1918: The Long Nineteenth Century*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003. 17 p.

Demetr., V, 2). Tomēr, kaut gan šie faktori tiešām sekmēja Ptolemaja uzvaru, vērts atzīmēt, ka diadohiem vecums nebija šķērslis ceļā pretī slavai un varai. Aleksandrs Lielais bija devies savā karagājienā pret Persiju 334.g.p.m.ē. 22 gadu vecumā (tikpat vecs, kā Dēmetrijs kaujā pie Gazas 312.g.p.m.ē.), un Seleiks turpināja karot, būdams vairāk nekā 70 gadus vecs. Šajā laikmetā izcili karavadoņi bija gan jauni cilvēki, gan veci, tāpēc Dēmetrija vēlmi vadīt kauju pret Ptolemaju vajadzētu uztvert ne tikai kā jaunības lepnumu, bet arī kā laikmeta iezīmi. Diadohiem bija vajadzība un vēlme iegūt pēc iespējas krāšņāku uzvaru, un Dēmetrija iespēja pašam uzvarēt divus no Aleksandra Lielā ģenerāļiem bez sava slavenā tēva Antigona palīdzības bija pārāk liels kārdinājums, lai atturētos.

Dēmetrijs izlēma veikt kavalērijas uzbrukumu pret ienaidnieka flangu (Diod., XIX, 82, 1). Uzbrukums izgāzās, un Dēmetrijs kaujā zaudēja lielāko daļu savas armijas, kura padevās Ptolemaja gūstā un pievienojās viņa spēkiem (Diod., XIX, 85). Dēmetrijs, tāpat kā citi diadohi citās kaujās, izlēma kauju vadīt pats un nostājās minētā kavalērijas uzbrukuma priekšā. Ja šis uzbrukums būtu bijis sekmīgs, tā būtu bijusi Dēmetrija tā brīža karjeras kulminācija un viņa slava būtu milzīga – ar mazākiem spēkiem jaunais Antigona dēls personīgā uzbrukumā sakautu divus no Aleksandra Lielā slavenākajiem karavadoņiem. Šis aspekts atkal liek atgriezties pie Dēmetrija lielā kārdinājuma uzvarēt, kas arī noteica šīs kaujas esamību kā tādu (Dēmetrijam bija iespēja ar visu armiju atkāpties un gaidīt papildspēkus). Tiekšanās pēc slavas bija riskanta, un, jo lielāks risks, jo lielāka iegūtā slava, un Dēmetrijs šo risku uztvēra par pamatotu – varonīgam karavadonim riski ir jāpieņem drosmīgi un jādodas tiem pretī, gluži kā to darīja Aleksandrs Lielais.

Pēc Gazas kaujas Ptolemajs un Seleiks, izrādot cieņu pret sakauto ienaidnieku, atdeva Dēmetrijam tā nogalinātos karavīrus, tā sagūstīto bagāžu un viņa namam piederīgos karagūstekņus (Diod., XIX, 42, 3).¹³⁶ Diodors minēto darbību pauž kā Ptolemaja un Seleika vēlmi karot nevis ar šiem vīriem, bet ar Antigonu, kurš rīkojies netaisni. Justīns arī skaidro šo notikumu līdzīgi, rakstot, ka Ptolemajs “neiesaistījās karā ar mērķi gūt laupījumu, bet sevis paša saglabāšanai, atminoties, ka tad, kad Antigons sakāva savus ienaidniekus [Eimenu], viņš to kopējās uzvaras augļus paturēja sev”. (Just., XV, 1) Šai darbībai bija arī acīmredzama paralēļu vilkšana ar Aleksandru Lielo – Plūtarhs, atšķirīgi no Diodora, vēsta, ka Ptolemajs Dēmetrijam

¹³⁶ Darbā Bennett, B., Roberts, M. *The Wars of Alexander's Successors: 323-281 BC. Volume I: Commanders and Campaigns*. 101 p. Autori šo Ptolemaja izdarību saista ar tā nevēlēšanos būt pārlieku valdonīgam pēc savas uzvaras, un ka Ptolemajs apzinājās, ka sakaujot dēlu, viņš nav pieveicis tēvu. Kaut gan šie novērojumi, pēc pētījuma autora domām, ir pamatoti, tie pilnīgi tomēr neizskaidro notikumus. Šajā laikā diadohi, neapšaubāmi, jau uzvedās kā neatkarīgi valdnieki, tāpēc ir pamatoti domāt, ka Ptolemajs, vismaz daļēji, izrādīja savu kā valdnieka augstsirdību un labvēlību pret sakauto ienaidnieku tikai propagandas iemeslu dēļ (noteikti arī varonības, bet daļēji tomēr propagandas dēļ).

izrādīja šādu laipnību, jo sacenšas tikai slavā un varā (Plut. Demetr., V, 3).¹³⁷ Ptolemajs, lai gan ieguva slavu un cieņu savu karavīru acīs, neizmantoja izdevību un, nobijies no Antigona, atkāpās atpakaļ uz Ēģipti. Dažus gadus vēlāk notika jūras kauja starp Dēmetriju un Ptolemaju, kurā Ptolemajs tika sakauts un spiests atkāpties uz Ēģipti, un šoreiz Dēmetrijs ļāva Ptolemaja dēlam, brālim, draugiem un to bagāžai atgriezties neskartiem pie Ptolemaja, “lai radītu iespaidu, ka tos stimulē nevis naids, bet vēlmē pēc slavas un goda kara jucekli, tie sacentās arī labsirdībā un pakalpojums”. (Just., XV, 2) Pēc kaujas Antigons, dzirdot par dēla sakāvi, ar armiju devās uz Levantu, lai cīnītos ar Ptolemaju, un esot teicis, ka Ptolemajs esot uzvarējis bezbārdainus jaunekļus, bet tagad viņam nāksies cīnīties ar vīriem (Plut. Demetr., V, 4), kas būtu jāuztver kā norāde uz savu pieredzi un sasniegumiem pret Eimenu.

Kā redzam, tiekšanās pēc karavīru lojalitātes un atbalsta (un konsekventi arī no tās atzīšanas par valdnieka leģitīmo varu) bija ļoti riskanta. Karavīri, pēc tā laika tradīcijām, cienīja vadoņus, kuri paši vadīja kaujas no priekšējām līnijām (un šādas avantūras dažkārt beidzās ar vadoņa nāvi). Iesaistoties kaujā personīgi, karavadonis zaudēja jebkādu pārskatu pār kaujas lauku un spēju to kādā veidā ietekmēt, kas daļēji arī izskaidro militāro rezervju neesamību hellēņu kaujās. Tomēr uzreiz jānorāda, ka, lai gan diadohu kaujās tika iekļauti pragmatiski apsvērumi, galu galā kaujas bija par viņiem un iespēju pierādīt sevi kā varoņus visai armijai. Riski, uzņemoties vadību pašam, bija lieli – zaudējums kampaņā varēja beigties nelabvēlīgi ar demoralizētās armijas nevēlēšanos klausīt savam vadonim vai pat tās rīkotām sazvērestībām pret diadohu. Tieši šādā veidā nomira Perdiks Pirmā diadohu kara laikā, kad pēc nesekmīga iebrukuma Ēģiptē viņu nogalināja paša virsnieki (Diod., XVIII, 36, 5).

No otras puses, militārās uzvaras garantēja slavu, varu un varas leģitimāciju, kā tas ir redzams no diadohu kronēšanās par valdniekiem, sākot no 306.g.p.m.ē. Pirmie par valdniekiem kronējās Antigons un Dēmetrijs pēc Dēmetrija spīdošās uzvaras pār Ptolemaja floti kaujā pie Salamisas (Diod., XX, 53, 2).¹³⁸ Šajā gadījumā Antigons un Dēmetrijs izmantoja militāru uzvaru kā dievu labvēlību pret viņiem. Drīz pēc šiem diviem arī pārējie diadohi kronējās par valdniekiem, bet arī tikai pēc militārām uzvarām – Ptolemajs pēc Antigona iebrukuma atvairīšanas, Seleiks pēc austrumu satrapiju pakļaušanas, Līsimahs pēc trāķiešu nemieru apspiešanas un Kasandrs pēc veismēm Četru gadu kara laikā.¹³⁹

Kā to jau ir novērojuši citi autori¹⁴⁰, diadohi ieguva varu, vadīja valstis un cīnījās kā harismātiski līderi. Ar savu veiksmi, spējām un personisko drosmi tie bija izvirzījušies par

¹³⁷ Kā uz to ir norādījis arī Tumans. Skatīt *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 744. lpp.

¹³⁸ Atkal, runājot par karavadoņu vecumu, vērts norādīt, ka Dēmetrijs arī šajā kaujā bija relatīvi jauns – tikai 28 gadus vecs.

¹³⁹ Waterfield, R. *Dividing the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. 144 p.

¹⁴⁰ Skatīt Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. 750. lpp un Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. 60p.

vadoņiem un nodrošinājuši savas pozīcijas. Karavīri šos procesus redzēja un sekoja tiem biežāk nekā tādiem, kuriem šīs īpašības nebija tik ļoti izteiktas. Armijas savus valdniekus un vadoņus burtiski leģitimēja ar savām kājām, piekrītot sekot tiem un pakļauties to pavēlēm. Apmaiņā pret šo lojalitāti diadohiem bija pienākums dalīties iegūtajās bagātībās un riskos. Diadohi vadīja nevis pēc principa “Uz priekšu!”, bet gan pēc principa “Sekojiet man!”.

Diadohiem bija ļoti ciešas attiecības ar to armijām un šo armiju virsniekiem, nereti šīs saites bija pat radnieciskas. Tie ēda, dzēra, medīja un cīnījās kopā, un tieši kaujas laukā vadoņiem bija jāparāda sevi kā šo vīru lojalitāti pelnījušiem. Diadohi tāpēc cīnījās priekšējās līnijās, paši vadīja uzbrukumus un paši arī baudīja uzvaras slavu un sakāves sekas. Lai gan šāda kauju vadīšanas metode nedeva diadohiem lielu kontroli pār kaujas lauku un savām vienībām, tā bija tieši tāda vadīšana, kāda bija nepieciešama. Viņiem bija pastāvīgi jāuztur savs varonības tēls pašā kaujaslaukā, gan pēc uzvaras vai sakāves.

Neuzturot savu varonības imidžu, diadohi ne tikai nepelnīja cieņu, bet arī netika uztverti par leģitīmiem valdniekiem un karavadoņiem no saviem svarīgākajiem pavalstniekiem – karavīriem. Tieši karaspēki ievēlēja valdniekus un palīdzēja diadohiem iegūt savus troņus, tomēr šie vīri varēja darīt galu arī savu līderu ambīcijām, tāpēc karavīru viedoklis bija ļoti nozīmīgs. Augstsirdības un cēluma izrādīšana pēc kaujas bija tikpat nozīmīga kā drosmes izrādīšana tās laikā.

SECINĀJUMI

Maķedonijas impērija nesabruka līdz ar Aleksandra Lielā nāvi 323.g.p.m.ē. Tā turpināja oficiāli pastāvēt līdz pat 306./305.g.p.m.ē., kad diadohi cits pēc cita sāka pasludināt sevi par valdniekiem. Lielāko daļu no šī laika perioda impērijai bija viens vai divi valdnieki, reģenti, vietējo teritoriju pārvaldnieki un oficiāli impērijas amatu pildītāji. Protams, sabrukumu nereti sāk līdz ar Aleksandra Lielā nāvi, bet tas ir tikai pateicoties zināšanām par nākotnes notikumiem. Faktisku impērijas sabrukuma sākumu var datēt no dažādiem atskaites punktiem. Šajā pētījumā par šī procesa sākumu pieņemts uzskatīt Trešā diadohu kara sākumu 314.g.p.m.ē., kad diadohi sāka uzvesties kā neatkarīgi valdnieki, un par impērijas pilnīgu sabrukumu šeit tiek uzskatīts 305.g.p.m.ē., kad Ptolemajs kā otrais diadohs sevi kronē par valdnieku pēc uzvaras pār Antigonu.

No diadohu laikmeta sākuma līdz pat Trešā kara beigām diadohi sevi leģitimēja kā teritoriju pārvaldītāji vai oficiālu impērijas amatu izpildītāji vienotas impērijas kontekstā. Cīņa par reģenta amata iegūšanu, kļūšanu par valdnieku aizbildni vai centieni saistīt sevi ar oficiālo valdošo dinastiju norisinājās Pirmā un Otrā diadohu kara laikā. Šajā situācijā bija ļoti būtiski turēt savā kontrolē valdošās Argeādu dinastijas valdniekus, jo tādējādi bija iespēja to vārdā pamatot savu rīcību un liegt šādu iespēju saviem ienaidniekiem. Ja paši Argeādu dinastijas pārstāvji pieslējās kādai nometnei, kā tie nereti darīja, tā tika interpretēta kā valdošās dzimtas morālā atbalsta sniegšana, kas diadohu karu pirmajā pusē bija bezgala svarīgi varas leģitimācijai. Kopš Trešā diadohu kara sākuma sāka skaidrāk iezīmēties diadohu zemju robežas, un mainījās tas, kā tie paši sevi redzēja – nevis kā vienkāršus vietvalžus vai amatpersonas, bet kā autonomus savu teritoriju pārvaldniekus. Tajā pašā laikā jāatceras, ka diadohi necentās uzurpēt troni līdz pat 306.g.p.m.ē., kad jau vairākus gadus bija miris impērijas vienīgais troņmantnieks Aleksandrs IV.

Kaut gan Argeādu dinastijai lielāka nozīme bija līdz Trešajam diadohu karam, arī pēc tam to centās iespēju robežās izmantot kā vien varēja. Piemēram, Kasandrs, kura rokās atradās valdnieks, sevi pozicionēja kā visas impērijas reģentu, bet Antigons, kura rokās bija lielāka faktiskā vara un teritorija, sevi nostādīja valdnieka atbrīvotāja lomā, cīnoties pret Kasandru, lai apturētu viņa netaisnīgo varas uzurpāciju. Abos gadījumos paša valdnieka rīcībspēja un reālā nozīme bija maza – viņš bija tikai līdzeklis divu vīru savstarpējo karu un varas leģitimācijā.

Ko līdzīgu iespējams teikt arī par Argeādu dinastijas sievietēm – diadohi tās centās apprecēt tikai to dzimtas vārda un prestiža dēļ. Perdiks to centās izdarīt, lai leģitimētu savu varu, – būdams valdnieku aizbildnis un impērijas reģents, viņš centās nostiprināt savas pozīcijas impērijā, apprecot Aleksandra Lielā pusmāsu Kleopātru. Kasandrs, apprecot

Aleksandra Lielā pusmāsu Tesaloniku, neieguva savā rīcībā nekādas teritorijas; tā vietā Kasandrs ieguva par sievu pārstāvi no zināmajā pasaulē nozīmīgākās dinastijas, un ar viņas palīdzību Kasandrs sevi centās leģitimizēt laikabiedru acīs kā Maķedonijas (pār)valdnieku. Arī, nevis aizstājot tos, bet valdot pār Maķedoniju kopā ar Argeādiem, Kasandrs neizskatījās pēc uzurpatora un valdīja ar daudz lielāku leģitimitāti nekā tad, ja viņš to būtu darījis viens pats, – tika radīts iespaids par varas kontinuitāti no Aleksandra uz Kasandru un viņa mantiniekiem. Šis varas kontinuitātes princips bija viens no galvenajiem motivatoriem diadohu plānotajās vai faktiskajās kāzās ar Argeādu sievietēm.

Kā redzams, Argeādu dinastijas locekļi bija noderīgi tikai savu asiņu dēļ. Brīdī, kad šī lietderība beidzās vai tie kļuva bīstami pašiem diadohiem, tie parasti tika nogalināti, kā brīdī, kad Kasandrs pavēlēja nogalināt Aleksandru IV un Roksānu, jo troņmantnieks tuvojās pilngadībai. Tāpat arī Aleksandra Lielā bastards Hērakls tika izmantots tikai kā Poliperhona ambīciju leģitimācijas avots, un, kad viņa lietderība beidzās, arī Hērakls tika nogalināts. Līdzīgi Ptolemajs vēlējās apprecēt Aleksandra Lielā pusmāsu Kleopatru, bet Antigons, šajās kāzās saredzot draudus savai ilgtermiņa varai, pavēlēja Kleopatru noslepkavot.

Kopumā var teikt, ka Argeādus izmantoja vai nogalināja pēc diadohu vajadzības. Pat valdnieku apglabāšanas ceremonijas, kuru laikā jaunais valdnieks apglabāja veco, tika rūpīgi organizētas, lai vairotu diadohu kā topošo valdnieku leģitimitāti. Tāpat arī laulības bija rūpīgi izplānoti politiski gājieni, ar kuru palīdzību diadohi centās sevi leģitimēt, apvienojoties tiem un valdošajai dinastijai, radot varas kontinuitātes ilūziju. Arī Aleksandrs Lielais tika izmantots šāda mērķa sasniegšanai – diadohi lika lielu akcentu uz savām attiecībām ar nelaiķi valdnieku, uzsverot viņu draudzību vai tuvās attiecības un radot stāstus, kuros Aleksandrs esot varu nodevis viņiem.

Visi šie procesi sākotnēji norisinājās ar mērķi leģitimēt diadodus kā impērijas vietvalžus, un vēlāk – kā valdniekus. Valdnieki maķedoniešu sabiedrībā tika uzskatīti par labākajiem un varonīgākajiem no visas kopienas, tāpēc diadohi sevi pozicionēja kā varoņus, kuri kaujās devās pirmie un bija cēli pret sakautajiem ienaidniekiem. Šo pašu iemeslu dēļ par valdniekiem diadohi kļuva pēc lieliem (vai pārspīlētiem) militāriem triumfiem, kā tas ir redzams Antigona un Dēmetrija gadījumā pēc kaujas pie Salamisas un Ptolemaja gadījumā pēc minēto diadohu invāzijas sakaušanas. Tajā pašā laikā kā valdnieki diadohi uzņēmas virkni pienākumu, tai skaitā tiesu spriešanu, reliģisko rituālu veikšanu, teritoriju administratīvo pārvaldi un vairāku nerakstītu tradīciju ievērošanu, piemēram, dāsnību ar naudu un pieejamību valdniekam. Arī iepriekš tiem kā vietvalžiem bija šādi pienākumi, tomēr kā valdniekiem šī atbildības nasta bija daudzkārt lielāka. Kā redzams vairākās anekdotēs, diadohi, kuri nevēlējās nodarboties ar šādām mazāk redzamām, bet nozīmīgām valdnieka funkcijām, tika uzlūkoti kā

savu titulu nepelnījuši. Tā, piemēram, Dēmetrijs zaudēja Maķedonijas troni, jo ar saviem karavīriem nedalījās karos gūtajos laupījumos.

Diadohi izvērta daudzpusīgu propagandu, un viens no tās elementiem bija valdnieku sakralitāte un to dievišķošana. Diadohi sevi pasniedza kā dievus starp mirstīgajiem un neiebilda, ka viņiem tika veltīti tempļi un to vārdā tika veidoti kultu un skaitītas lūgšanas (drīzāk tie šādus procesus kultivēja). Prezentējot sevi kā dievus, diadohi atklāti arī leģitimēja savu varu. Neatkarīgi, vai tie bija valdnieki-dievi vai dievu dēli, tiem bija tiesības valdīt pār cilvēkiem savas dievišķās būtības dēļ. Šī diadohu sakralitāte ir ļoti labi redzama to izdotajās monētās, kurās tiem ir tādi dievu atribūti kā Poseidona ragi vai Hērakla lauvas āda.

Diadohu attiecības ar to pavalstniekiem sniedz interesantu priekšstatu par to varas leģitimācijas rezultātiem. Runājot par attieksmi pret grieķiem, redzamākie pretstati bija Antigons un Kasandrs. Antigons aktīvi propagandēja savu atbalstu grieķu brīvībai un autonomijai un visaktīvāk no visiem šīs idejas īstenoja dzīvē. Turpretī Kasandrs pakļautajās grieķu pilsētās izveidoja sev lojālus režīmus vai izmitināja garnizonus. Antigons par savu politiku tika apbrīnots un cienīts grieķu vidū līdz par savai nāvei 301.g.p.m.ē., un grieķi Antigonom un viņa dēlam Dēmetrijam pat piešķīra dieva statusu bez jebkādas uzspiešanas no pašu valdnieku puses. Diadohu attieksme pret barbaru pamatiedzīvotājiem bija citāda. No vienas puses, tos centās integrēt valsts pārvaldē, piešķirot tiem vietvalžu amatus un atbalstot to tempļu būvniecību un aprūpi, tādējādi apmierinot vietējās aristokrātu un priesteru grupas. No otras puses, pret barbaru masām diadohi lielākoties izturējās vienaldzīgi, jo vienīgais, ko tie no šīs iedzīvotāju grupas vēlējās, bija saņemt nodokļus, novērst nemierus un panākt, ka daļa no tiem dienētu diadohu karaspēkos.

Maķedonieši nāca no karotāju sabiedrības, kurā valdniekus teorētiski ievēlēja, balstoties uz to spējām un prestižu, tomēr parasti tika ievēlēts bijušā valdnieka dēls. Valdniekiem bija jābūt varoņiem, kuri savu vīru vidū bija labākie ne tikai karojot, bet arī dzerot, runājot, medījot un citās aktivitātēs. Rezultātā diadohi plaši stāstīja par saviem varoņdarbiem, centās izcelties pārējo vidū, vadīja karaspēku no priekšējām pozīcijām un paši uzņēmās kampaņu nastu. Pateicoties šiem iemesliem, diadohu vara bija ļoti personīga – netika dibinātas teritoriālas valstis, bet izveidojās personīgas monarhijas, centrētas ap diadohiem, kuras vēl šodien pazīst ar tādiem nosaukumiem kā “Antigona valsts”, “Dēmetrija valsts”, “Ptolemaja valsts” utt.

Diadohu karadarbībā liela nozīme bija “šķēpa-ieņemtās” zemes principam, kas, pirmkārt, attaisnoja nemitīgu karadarbību un, otrkārt, leģitimēja diadohus kā valdniekus. Diadohi ieguva varu pateicoties savām armijām un kariem, un ar šiem pašiem instrumentiem tā tika nosargāta. Bez savām armijām diadohi nebija nekas, tāpēc tie ļoti rūpīgi centās nodrošināt savu vīru lojalitāti, ievērojot tā laika tradīcijas, kuras daļēji pārklājās ar izpratni par labu

valdnieku – ar dāsnību laupījuma sadalē, ar personīgā piemēra rādīšanu un ar varonību visās dzīves jomās. Karavīri par valdniekiem parasti izraudzījās un atbalstīja tikai veiksmīgus karavadoņus, un karš arī bija viens no maķedoniešu sabiedrības pamatelementiem, kas izskaidro ne tikai diadohu regulāros karus, bet arī to pēcteču (hellēņu valdnieku) nemitīgo karadarbību. Diadohi karoja kā harismātiski līderi ne tikai savas sabiedrības tradīciju dēļ, bet arī Aleksandra Lielā radītā precedenta dēļ – pēc Aleksandra sasniegumiem tikai militāri apdāvināts varonis varēja iegūt valdnieka varu, ja viņš vēlējās, lai tā ir leģitīma.

Turpmāko pētījumu virzieni varētu būt saistīti ar diadohu mantinieku jeb epigonu varas leģitimāciju un kā tā atšķīrās un kas tai bija kopīgs ar diadohu leģitimācijas procesiem, karadarbības nozīmi varas leģitimācijā Vidusjūras telpā antīkajā pasaulē, kā arī pētījumi par barbaru un maķedoniešu valdīšanas stilu kopīgajām un atšķirīgajām īpašībām un savstarpējiem aizguvumiem.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Izmantotie avoti:

1. Appian. *History of the Syrian War. The Career of Seleucus*.
http://www.livius.org/di-dn/diadochi/diadochi_t08.html
2. Arrian. *Anabasis*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
3. Diodorus Siculus. *The Library of History, Books XVIII-XX*.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/home.html
4. Marcus Junianus Justinus. *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*.
<http://www.forumromanum.org/literature/justin/english/>
5. Plutarch. *The Life of Alexander*.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alexander*/3.html
6. Plutarch. *The Life of Eumenes*.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Eumenes*.html
7. Plutarch. *The Life of Demetrius*.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius*.html
8. Plutarch. *Whether an Old Man Should Engage in Public Affairs*.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Moralia/An_seni_respublica_gerenda_sit*.html
9. Quintus Curtius Rufus. *The Life of Alexander the Great*.
<http://www.attalus.org/info/curtius.html>
10. Suda Lexicon.
<http://www.stoa.org/sol/list.html>

Izmantotā literatūra:

1. Hurd, I. *Legitimacy*. The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. [tiešā saite]
<https://pesd.princeton.edu/?q=node/255> [skatīta 13.02.2016.]
2. Definition of Power in English [tiešā saite]
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/power> [skatīta 13.02.2016.]
3. Tumans, H. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 896 lpp.
4. Apergis, G. *The Seleukid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of the Seleukid Empire*. New York: Cambridge University Press, 2004. 361 p.

5. Bennett, B., Roberts, M. *The Wars of Alexander's Successors: 323-281 BC*. Barsnley: Pen & Sword Military, 2010. 438 p.
6. Billows, R. *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. California: University of California Press, 1990. 515 p.
7. Blackbourn, D. *History of Germany, 1780-1918: The Long Nineteenth Century*. Oxford: Oxford University Press, 1998. 578 p.
8. Bosworth, A. *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda under the Successors*. New York: Oxford University Press, 2002. 307 p.
9. Carney, E. Macedonians and Mutiny: Discipline and Indiscipline in the Army of Philip and Alexander. *Classical Philology*: 1996, Jan., 19-44 p. Pieejams:
http://www.jstor.org/stable/270675?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=macedonian&searchText=warfare&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmacedonian%2Bwarfare%26amp%3Bprq%3Ddiadochi%2Blegitimacy%26amp%3Bgroup%3Dnone%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bso%3Drel%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bhp%3D25&seq=1#page_scan_tab_contents
10. Chaniotis, A. *War in the Hellenistic World*. Charlton: Blackwell Publishing, 2005. 312 p.
11. Dahmen, K. *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*. New York: Taylor & Francis e-Library, 2007. 179 p.
12. Ellis, M. *Ptolemy of Egypt*. London: Taylor & Francis e-Library, 2005. 102 p.
13. Green, P., Borza, E. *Alexander of Macedon, 356-323 BC*. Berkley: University of California Press, 2013. 617 p.
14. Hammond, N. G. L., Walbank, F. W. *A History of Macedonia. Volume III: 336-167 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1988. 654 p.
15. Keegan, J. *The Mask of Command: A Study of Generalship*. London: Pimlico, 2014. 35 p.
16. Kosmin, P. *The Land of the Elephant Kings: Space, Territory, and Ideology in the Seleucid Empire*. London: Harward University Press, 2014. 423 p.
17. Lund, H. *Lysimachus: A study in Early Hellenistic Kingship*. London: Taylor and Francis e-Library, 2002. 287 p.
18. Simpson, R. H. Antigonos the One-Eyed and the Greeks. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*: 1959, Oct., 385-409 p. Pieejams:
http://www.jstor.org/stable/4434631?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=antigonos&searchText=greeks&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dantigonos%2Bgreeks%26amp%3Bprq%3Dseleucus%26amp%3Bgroup%3Dnone%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bso%3Drel%26amp%3Bhp%3D25%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bwc%3Don&seq=1#page_scan_tab_contents

19. Waterfield, R. *Dividing the Spoils. The War for Alexander the Great's Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 273 p.
20. Дройзен, И. Г. *История эллинизма. Том II: История диадохов*. Киров: Константа, 2001. 518 с.

PIELIKUMI

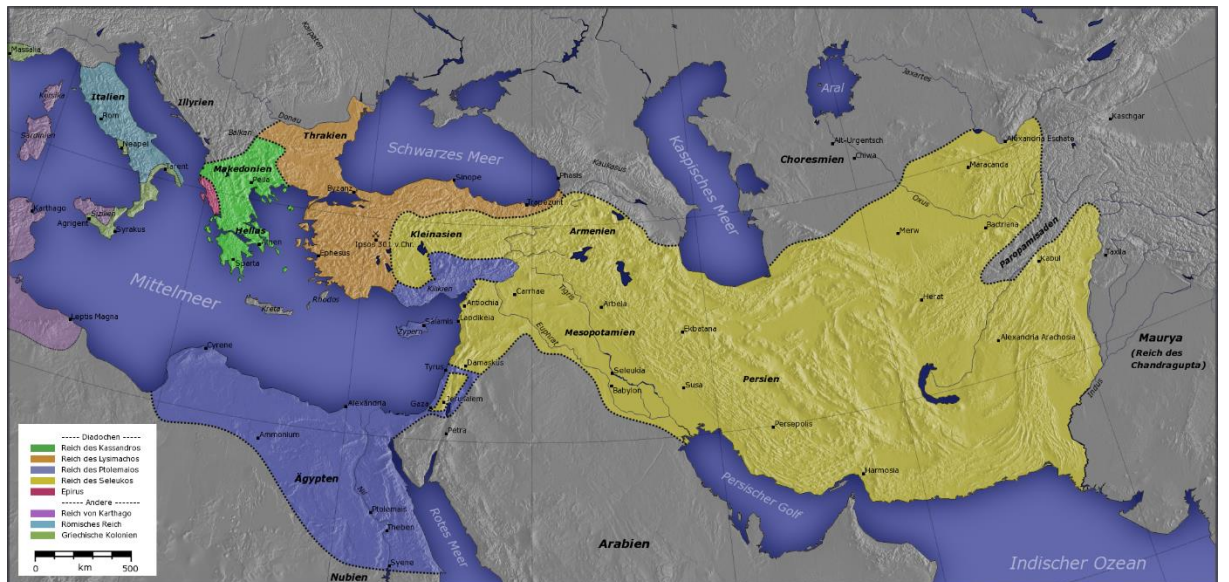
1. attēls. Maķedonijas impērijas sadalījums pēc Aleksandra Lielā nāves. (Attēls no: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/15/Diadochi_satraps_babylon.png)

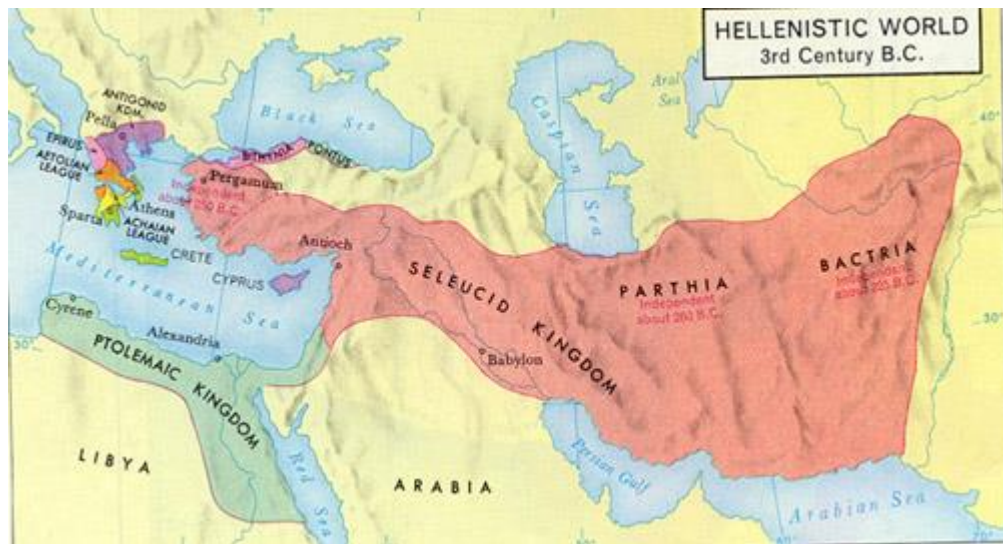
2. attēls. Diadohu pārvaldītās teritorijas pēc Otrā diadohu kara. (Attēls no: <http://exploremed.com/Diadochi.asp?c=1>)

3. attēls. Diadohu valstis brīdī, kad tie sāka sevi pasludināt par valdniekiem. (Attēls no: https://en.wikipedia.org/wiki/Antigonus_I_Monophthalmus#/media/File:Diadoch.png)

4. attēls. Diadohu valstis pēc Antigona nāves. (Attēls no: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Ipsus)

5. attēls. Diadohu valstis pēc Seleikas nāves un diadohu laikmeta beigām. (Attēls no: <http://mrscattanh.weebly.com/maps.html>)

6. attēls. Aleksandra Lielā dzīves laikā izdota monēta. Aversā redzams Hērakls, kurš esot bijis Aleksandra Lielā priekštecis, un reversā – Zevs, kuram blakus rakstīts “Aleksandrs”. (Attēls no: http://www.coinsoftime.com/Articles/Coins_of_Alexander_the_Great.html)

7. attēls. Dēmetrija izdota monēta, kuras aversā redzams Dēmetrijs ar buļļa ragiem, kas bija pieņemta Poseidona atpazīšanas zīme, un reversā redzams Poseidons, kurš kļuva par Dēmetrija patronu pēc uzvaras kaujā pie Salamīsas 306.g.p.m.ē. Pašam Dēmetrijam aversā ap galvu ir valdnieka varas simbols – diadēma. (Attēls no:

<http://sadigh.weebly.com/featured-artifacts/category/ancient%20greek/10>)

8. attēls. Viena no Līsimaha laikā izdotām monētām, kurai aversā redzams Aleksandrs Lielais, kurš attainots līdzīgi Hēraklam, un reversā – Zevs ar uzrakstu “Valdnieks Līsimahs”. (Attēls no:

<https://www.ngccoin.com/news/viewarticle.aspx?NewsletterNewsArticleID=2016>)

9. attēls. Seleika laikā kalta monēta, kuras aversā attēlos Seleiks ar Hērakla simboliku. Reversā redzams Zevs, kuram pie kajām ir Seleikīdu dinastijas simbols – enkurs. (Attēls no:

http://www.coinshome.net/en/coin_definition-1_Tetradrachm-Silver-Seleucid_Empire_%28312BC_63_BC%29-1_DBwcI0vXQAAAEoHIb7IJ1b.htm)

10. attēls. Ptolemaja izdota monēta, kurai aversā redzams pats Ptolemajs un reversā ērglis, kurš nagos sagrābis zibensbultu. (Attēls no:

<http://www.edgarlowen.com/greek-coins-egypt.shtml>)